

151
466

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

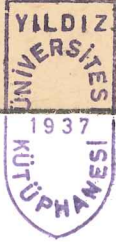
SANAYİLEŞME-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ
VE
İMAR PLANLARI
ALİAĞA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar İ.Hakan TAŞÇI

İSTANBUL-1991

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
GENEL KİTAPLIĞI

Kot : R 151/466
Alındığı Yer : Fen Bilimleri Enst.
Tarih : 31/3/1992
Fatura :
Fiatı : 35.000.-TL
Ayniyat No : 1/3
Kayıt No : 48296
UDC : 711
Ek : 5 harita
1 plan
Ek -1
2 } Karışık Sayfa

YILDIZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SANAYİLEŞME-ÇEVRE ETKİLEŞİMİ
VE
İMAR PLANLARI
ALİAĞA ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar İ.Hakan TAŞÇI

JÜRİ ÜYELERİ

Danışman : Y.Doç.Dr.Hüseyin CENGİZ
Jüri Üyesi : Öğr.Gör.Necdet VİDİNLİOĞLU
Jüri Üyesi : Y.Doç.Dr. Zekai GÖRGÜLÜ

İSTANBUL-1991

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa No

ÖNSÖZ	
ÖZET	
İNGİLİZCE ÖZET	
GİRİŞ	
 BÖLÜM I. GENEL KAVRAMLAR	 1
1.1. SANAYİNİN TANIMI.....	<u>1</u>
1.1.2. Sanayinin Kaynaklar.....	3
1.1.3. Sanayinin Sınıflaması.....	<u>4</u>
1.1.3.1. İ.S.O. Sınıflaması.....	4
1.1.3.2. D.İ.E. Sınıflaması.....	5
1.1.3.3. Gayrisihhi Müesseseler Yönet- meliği Sınıflaması.....	5
1.1.4. Sanayileşme Kavramı.....	<u>12</u>
1.2. ÇEVRE KAVRAMI.....	17
1.2.2. Çevre Tanımı.....	17
1.2.2. Ekoloji.....	19
1.2.3. Çevre Sorunları.....	21
1.2.3.1. Nüfus Artışı.....	21
1.2.3.2. Kentleşme.....	22
1.2.3.3. Sanayileşme.....	22
1.2.3.4. Diğer Etmenler.....	22
1.2.4. Çevre Kirliliği.....	23
1.2.4.1. Hava Kirliliği.....	24
1.2.4.2. Su Kirliliği.....	25
1.2.4.3. Toprak Kirliliği.....	26
 BÖLÜM II SANAYİLEŞME SÜRECİ VE SORUNLAR.....	 <u>29</u>
2.1. TÜRKİYE'DE SANAYİ YER SEÇİM SÜRECİ.....	<u>29</u>
2.1.1. Cumhuriyet Öncesi Dönem.....	29
2.1.2. Planlı Dönem Öncesi.....	31

2.1.2.1. (1923-1929) Dönemi.....	31
2.1.2.2. (1930-1946) Dönemi.....	32
2.1.2.3. (1946-1960) Dönemi.....	35
2.1.3. Planlı Kalkınma Dönemi.....	<u>36</u>
2.1.3.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	36
2.1.3.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	37
2.1.3.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	38
2.1.3.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	39
2.1.3.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	40
2.1.3.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı.....	41
2.2. SANAYİDE YER SEÇİMİ.....	<u>43</u>
2.2.1. Sanayi Yer Seçiminde Doğal Çevre Etkeni	44
2.2.2. Sanayi Yer Seçiminde Yapay Çevre Etkeni.	46
2.2.3. Sanayi Yer Seçiminde Beşeri Çevre Etkeni	47
2.2.4. Sanayi Yer Seçiminde Planlama Hedefleri ve Plan Kararları.....	49
2.3. SANAYİLEŞME İLE ORTAYA ÇIKAN ÇEVRESEL SORUNLAR	<u>49</u>
2.3.1. Kirlenme.....	49
2.3.1.1. Çevre Kirlenmesine Etkin Olan Başlıca Sanayi Dalları.....	51
2.3.2. Kaynak Tüketimi.....	52
BÖLÜM III ÇEVRE KARUMAYA YÖNELİK DÜZENLEMELER.....	54
3.1. Planlama Kademelerinde Çevre Olgusuna Yaklaşımlar.....	54
3.1.1. Planlama.....	54
3.1.2. Ülke Planlama.....	55
3.1.3. Bölge Planlama.....	56
3.1.4. Çevre Düzeni Planı.....	61
3.1.6. Kent Planlaması.....	61
3.1.5.1. İmar Planı.....	64
3.2. Çevre Kirliliğine İlişkin Yasal Düzenlemeler..	66
3.2.1. Anayasamızda Çevre ile İlgili Hükümler.	66

3.2.2. Çevre Kanunu.....	69
3.2.3. Belediye Kanunu.....	72
3.2.4. Hıfzısıhha Kanunu.....	72
 BÖLÜM IV ALİAĞA ÖRNEĞİ.....	 73
4.1. ALİAĞA'NIN GENEL KONUMU.....	73
4.1.1. Aliağa'nın Bölge İçindeki Yeri.....	74
4.1.1.1. İdari Durum.....	74
4.1.1.2. Ulaşım Açındaki Yeri.....	78
4.1.1.3. Bölgesel Nüfus Yapısı.....	78
4.1.1.4. Etki Alanları.....	79
4.2.1. Tarihi Gelişim.....	81
4.1.3. Sosyal Yapı.....	82
4.2. ALİAĞA'DA SANAYİLEŞME.....	82
4.2.1. Aliağa'da Yerleşen Sanayi Türleri.....	83
4.2.1.1. Aliağa'da Yerleşen Sanayiler.....	84
4.2.2. Aliağa'da Sanayi Yer Seçimi.....	84
4.3. ALİAĞA'DA PLANLAMA ÇALIŞMALARI.....	86
4.3.1. İzmir Metropolitan Alanı Nazım İmar Planı ve Aliağa.....	87
4.3.1.1. Ege Bölgesi Ölçeğinde Nazım İmar İlkeleri ve Aliağa.....	89
4.3.1.2. İzmir Metropolitan Planı Planlama İlkeleri Çerçevesinde Aliağa.....	90
4.3.2. 1968-1975 Aliağa İmar Planları.....	90
4.3.2.1. 1983 İmar Planı.....	92
4.2.2.2. Aliağa İmar Planının Eleştirisi.....	97
4.3.3. Planlarda Çevre Olgusuna Yaklaşımlar.....	99
4.4. ALİAĞA'DA BÜYÜK SANAYİ TESİSLERİNİN YAPTIĞI ETMENLER.....	101
4.5. ALİAĞA'DA ÇEVRE KİRLİLİĞİ.....	103
4.6. ALİAĞA'DA ÇEVRE KİRLİLİĞİNE KARŞI ÖNLEMLER.....	106
S O N U Ç.....	108

EK-1 Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği

EK-2 1/5000 Nazım İmar Planı

EK-3 Belediyenin Sanayi Tesisleri ile Yaptığı Yazışmalar

KAYNAKLAR

ÖZGEÇMİŞ

Ö N S Ö Z

Ülkelerin kalkınmasında büyük bir paya sahip olan sanayi tesisleri bütüncül bir planlama anlayışı içinde ele alınmayıp spontane kararlarla konumlandığından geri dönüşü olmayan çevresel ve toplumsal zararlar vermektedir.

Ülkemizde bu konuya toplumsal tepkimiz yeni yeni oluşmaktadır. Bu toplumsal tepkiye destek vermek ruhu ile mesleki açıdan sanayi-çevre ilişkisini bağdaştırmak üzere 1989 Ekiminde Yüksek Lisans tezi olarak bu konu üzerinde çalışmaya başladım.

Çalışma boyunca danışmanlığımı yapmış olan Sayın Y.Doç.Dr. Hüseyin CENGİZ'e ve özel ilgisini esirgemeyen Sayın Öğr.Gör. Necdet VİDİNLİOĞLU şahsında tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca bilgi alışverişinde bulunduğum tüm arkadaşlarıma ve yakınlarıma teşekkür ederim.

Alan çalışmada bana yakın ilgilerini esirgemeyen Aliağa Belediye Yetkilileri şahsında diğer kurum ve kuruluş çalışanlarına teşekkür ederim.

Ö Z E T

Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ekonomik kalkınmaya önem verilmiştir. Ekonomik kalkınmanın sanayileşme ile olacağı göz önüne alınarak sanayinin gelişmesi için teşvik tedbirleri, kredi olanakları ve bazı kolaylıklar getirilmeye çalışılmıştır. Özellikle 1950'li yıllardan sonra sanayileşmeye büyük önem ve hız verildiğini görmekteyiz.

Günümüzde ekonomik kalkınmasını sağlamış olan tüm ülkelerde sanayileşme sonucu çevre sorunları gündeme gelmiştir. Ülkemizde ise hızla artan sanayileşme süreci içerisinde çevre konusunda sanayileşmiş ülkeler göz önüne alınarak bazı tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu nedenle örnek alan olarak seçilen Aliağa buraya yerleşen sanayilerin büyüklüğü ve kirleticiliğinin öneminden dolayı seçilmiştir.

Sanayileşme ve çevre etkileşimi göz önüne alınarak, sanayide yer seçimi ve sanayi kentlerinin imar planlarının nasıl olabileceği, çevrenin önemi, tezin temelini oluşturmaktadır.

Dört bölümden oluşan tezin konusunun önemi ve amacı giriş bölümünde tanımlandıktan sonra, birinci bölümde genel kavramlar adı altında sanayi, çevre ve kirlenme ile ilgili tanımlar verilmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, ülkemizde sanayi yer seçim süreci, Cumhuriyet öncesi, cumhuriyetten sonra ve planla dönemlerdeki sanayileşme anlatılıp, sanayi yer seçim kriterleri verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde, planlama kademeleri ülke, bölge, kent planları olarak ele alınmış ve bu kademelerde çevre olgusuna yaklaşımlar incelenmiştir. Çevre, çevre kirliliğine ilişkin yasal düzenlemeler, Anayasa, çevre kanunu ve diğer ilgili kanun ve yönetmelikler çerçevesinde incelenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde, Aliağa örnek alan olarak seçilmiş, Aliağa'da sanayileşme nedenleri sanayileşme ile ortaya çıkan sorunlar, meydana gelen değişimler, çevresel sorunlar araştırılmış, imar planı incelenmiş, sanayi-çevre etkileşimi ortaya çıkarılmış, yasal problemler ve imar planlarında sanayi-çevre etkileşiminde neler yapılabilineceği saptanmaya çalışılmıştır.

S U M M A R Y

Since the early years of the Republic, economic development has been of foremost importance in our country. With a view to economic development through industrialization, incentives, loans and other facilities have been made available. Especially after 1950's we see industrialization gain speed and importance.

Today, all the developed countries are faced with environmental problems as a result of industrialization. In our country, environmental measures should be taken, in the process of fast industrialization, making use of the examples in the industrialized countries. The empirical example of Aliağa has been chosen because of both the volume of the industries settled here and the significance of the resulting pollution.

The basic argument of this thesis is about the mutual relation between the environment and the industry, choice of location, how urban planning could be in industrial towns, and the importance of environment.

In the introduction, the importance and the purpose of the

subject is discussed. The first section under the heading, General Concepts, will define industry, environment and pollution.

The second section will explain the process of choice of location, industrialization pre and post Republic era, and during the planned era, also the criteria for choice of location in industries.

The subject matter of the third section is the levels of planning, like country, region, town, and the approach to environment at these planning levels. Environment has been looked at under the light of the pollution legislation, the Constitution, Environment Act and other related legislation.

The fourth and final section takes Aliağa as the empiric case, looking at the reasons of industrialization at Aliağa, and the problems, changes and environmental conditions this has caused. The urban plans have been looked at and the correlation between industry and environment assessed, legal problems have been evaluated and an attempt at establishing what can be done with the urban plans for the industry vs environment dilemma.

G İ R İ Ő

KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI

Sanayinin tarihsel gelişimi, insanın var oluşuyla başlamış ve 18.yy dan günümüze değin artan bir hızla süre gelmiştir.

Sanayi, insanın ilk eylem biçimi olan üretimden doğmuş ve giderek bronz çağı Mezopotamya ve eski krallık devri Mısır'ın da kendi içinde uzmanlıklara ayrılmaya başlamıştır. Ancak yinede sanayinin günümüzdeki anlamıyla ortaya çıkışı 18.yy' ın ikinci yarısından sonra enerji kaynaklarını denetim altına alan ve yeni enerji kaynakları keşfedip kullanmaya başlayan insanın, makineyi makine ile üretmeye başlamasından sonra olmuştur.

1735'de ilk eğirme makinası bulunmuştur. Makine sanayinin bir dalına girdikten sonra kendisini sanayinin öteki dallarına da zorunlu olarak kabul ettirmiş, bunun sonucu olarak üretim biçimine bir bütün olarak egemen olmuştur. Makinenin bir üretim aracı olarak kullanılması ve makinenin getirdiği üretim artışı sonucu ekonomik gelişme, ülkelerin sanayi yatırımlarında arttırmaya neden olmuştur.

Özellikle 18.yy ın ortalarından sonra sanayi yatırımlarının hızla artması ve sanayinin bulunduğu yerlerde oluşan yoğun nüfus artışları kentleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Geliş-

miş ülkeler bugün kentleşme sorunlarını büyük ölçüde çözmüş durumdadırlar. Ancak bu duruma gelen ülkeler, gerek fiziksel ve gerekse sosyal yapılarından bir çok ödünler vermek zorunda kalmıştır.

Gelişmiş ülkelerin kentleşmeyi birkaç yüzyıla yaymış olması, sanayileşme ile birlikte götürmesi kendileri için bazı avantajlar sağlamıştır.

Sanayileşme ve kentleşme, ülkemiz ve kalkınma çabası içindeki ülkeler için olması gerekli bir itici güç olmaktadır.

Ülkemizde özellikle 1950'li yıllardan sonra sanayileşme hareketlerinin hızlandığını görmekteyiz. 1960'lardan sonra başlayan planlı kalkınma döneminde ise planlama hedefleri, ekonomik kalkınma hızını arttırmak, yaşam standardını yükseltmek, yeni iş olanakları yaratmak üzere sanayileşmeye yönelmiştir.

Bunun doğal sonucu olarak ülkemizde sanayi yatırımlarının yapıldığı yörelere gelen yoğun göçler sonucu hızlı nüfus artışları ve bunların belirli planlar üzerine oturtulamaması çarpık kentleşme olgusunun yanısıra sosyal problemleri de ortaya çıkarmıştır. Sanayileşme ve kentleşme sonucu ortaya çıkan bu problemlerin yanısıra ekonomik bir gelişme söz konusudur. Bu ekonomik gelişme ve kalkınma sonucunda bazı çevre sorunları da ortaya çıkmaya başlamıştır.

Çevre sorunları, insan sağlığına dolaylı ya da dolaysız zarar veren etkiler ortaya çıkarmıştır. Hava kirlenmesi gibi dolaysız olarak insan sağlığını etkileyen faktörler ile maden arama işlerinin, hidroelektrik santrallerin yol açtığı yer değiştirmelerin neden olduğu sosyal, toplumsal problemler, artan yoğunluklar, gürültü ve pislik gibi faktörler yaşam kalitesinde bozulmalar getirmektedir. Bunlara nükleer santrallerin yarattığı sonuçlarda eklendiğinde olay daha da önemli hale gelmektedir. İnsan sağlığını dolaysız olarak etkileyen bu sonuçlardan sonra insanları, dolaylı olarak etkileyen bazı faktör-

lerde, biolojik sistemlere verilen zararlar, ekosistemdeki bozulmalar ve bundan dolayı insanların gelecekteki yaşam şartlarını ve beslenme olanaklarını tehlikeye sokan sonuçlardır.

Ülkemizde 1950'lerden bu yana belirgin bir şekilde yaşanan kentleşme ve sanayileşme sürecinde ortaya çıkan çevre sorunları büyük önem kazanmakta ve son zamanlarda kamuoyunun ilgisini çeken boyutlara ulaşmıştır.

Sanayileşme ve kentleşme sürecini 19.yy'da tamamlamış olan bugünün gelişmiş ülkeleri, gelişmenin bedeli olarak ortaya çıkan çevre sorunlarına karşı önlemler alma yoluna girmişlerdir. Özellikle 1970'lerden bu yana bu yöndeki çözüm arayışları artmış ve yeni planlama yöntemleri geliştirme çabalarına çalışılmaktadır.

Bugün gelinen noktada sanayi, yer seçimi ve kent planlarının ekolojik sistemi koruyucu bir nitelikte olması ve çevre planlaması ile ele alınması önem kazanmaktadır.

Genellikle yatırım sektörlerinin yer seçimlerinin karşısında engelleyici bir girişim gibi yanlış olarak yansıyan çevre koruma yaklaşımları, gerçekte ülke kaynaklarının elde olan olanaklar ölçüsünde korunarak, geliştirilerek kullanılmasını; sosyo-ekonomik kalkınmanın, insan ve çevre sağlığı yönünden en uygun koşullar içinde sağlanması amaçlanmaktadır.

Tüm bu etkenler gözönüne alınarak çalışma konusunun amaçları şu şekilde belirlenmiştir. Günümüzde yoğun bir şekilde artmakta olan çevre kirliliğinin ana nedenlerinden biri olan sanayinin bugüne kadar ülkemizde nasıl bir gelişim süreci izlediğini, ve yasal yönetsel prosedürlerin tarihsel gelişiminde mekanada nasıl yerleştiğini tez çalışmasının ana amaçlarında biriside sanayinin çevreye olumsuz etkilerine direkt karşı çıkmayıp, sanayi-çevre ilişkisinde ülke kalkınması, istihdam ve diğer olumlu faktörleride göz önünde tutarak fayda-zarar ilişkisinin optimumunu incelemektir.

Son yıllarda İzmir Aliağa beldesinde otonom karar olarak getirilen Termik Santral tesisi, kentin fiziki ve sosyal yapısını direkt etkileyecektir. Gerek kent halkı ve gerekse ülke genelinde çok büyük toplumsal tepkiler oluşturan bu tesis ve bulunduğu kent örnek olarak seçilmiştir. İlk yerleşiminden günümüze gelişimi, konumu, coğrafi koşulları, ulaşımı, nüfus hareketleri verilerek, bölge ve İzmir metropoliten alan içerisindeki yeri incelenmekte, Aliağa'da yerleşen sanayi kuruluşları, türleri, kapasiteleri, Aliağa'ya etkileri doğrultusunda irdelenmektedir. Bu araştırmalar doğrultusunda, Aliağa imar planları ve son imar planı çevre ile ilişkili düzenlemeler yönünde incelenmiş, kirlenmeyi önleyici tedbirler dikkate alınarak eleştirilmiş ve çözümleri önerilmiştir.

Bu yerleşimde yapılan alan çalışmalarında sanayi tesisleri yöneticileri ile ilişki kurulamamış ve aksine çalışmamıza soğuk yaklaşılmıştır. Bu sebepten dolayı ve amaçlarımız doğrultusunda bu ölçekte örnek noktasal alınmamış, kent ve yakın çevresine bütüncül yaklaşılmıştır.

İzmir il sağlık müdürlüğünden bu tesislerin artık ürünlerinin ve diğer veriler istenmiş fakat tesisin hukuki sorunlarından ve müdürlüğün prensip olarak dışarı veri verilmemesinden dolayı tatmin edici bilgiler alınamamıştır.

Çalışma süresince bilgi toplama yöntemi, birincil ve ikincil kaynaklardan oluşturulmuştur. Konu ile ilgili literatür taramasında çalışma konusunun sınırlanmasına özen gösterilmiştir. Alan çalışmasında Aliağa kentinde halk ile katılımlı ve katılımsız mülakatlar yapılmış, belediye yetkilileri ile fikir alışverişin de bulunulmuştur.

Konu ile ilgili olmayan meslektaşlarımla sistemli olarak gerçekleştirdiğimiz grup çalışmalarında tez konusunda fikir-alışverişinde bulunulmuştur.

Çalışma konusunun çok geniş olması ve zamanın kısıtlı olmasından dolayı tesisler hakkında ayrıntıya inilmemiş ve bu konu dahilinde de gerekli görülmemiştir.

BÖLÜM I
GENEL YAKLAŞIMLAR

BÖLÜM I GENEL KAVRAMLAR

1.1. SANAYİNİN TANIMI

Sanayi latince "INDISSTRIA" kelimesinden kökenleşmiş, kelime anlamı olarak "beceriklilik, hüner, ustalık, yaratıcılıktır".

Bugüne kadar sanayinin tanımı için herkesin üzerinde karar verip anlaşılabildiği bir tanım yapılamamıştır. Pek çok yerde değişik şekilde tanımlanmıştır. Dilimizde "sanayi" kelimesi Arapça kökenli olup Türk Dil Kurumu sözlüğünde sanayi tanımı şu şekilde verilmektedir :

"Hammaddeleri yapılı hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve eylemleri uygulamak için kullanılan araçların topu" (1).

Meydan Larousse'da ise sanayi, "Hammaddelerin işlenmesi, kullanılması sureti ile zenginlikler kazandıran faaliyetlerin, mesleklerin bütünü"(2) olarak açıklanmaktadır.

Ekonomi dilinde sanayi sözcüğü "eldeki malların yarar ve değerlerini sermaye ve emek kullanma yoluyla artırmayı amaç eden eylemlerin tümü" (3) biçiminde tanımlanır. Bu anlamda sanayi, yalnızca ham ya da yarı işlenmiş maddelerin işlenmesiyle ve bileşik ürünleri oluşturmak amacıyla çeşitli malların

birleştirilmesi ve merkezleştirilmesinde çalışan kuruluşları kapsamaktadır (4).

Önce hemen belirtmek gerekirkeni "hammaddeleri yapılı hale sokmak" olarak tanımlanan eylemler üretim eylemi olarak adlandırılır. İnsan yaşamını sürdürebilmek için üretmek doğaya dönüştürmek zorundadır. Üretim genelde insanın emeğiyle maddesel ve düşünsel ürünler meydana getirmesi, insanın ve toplumun var olması, gelişmesi ve yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olan araçları elde etmesi eylemidir. İnsan bu günkü bildiğimiz "homo sapiens" (düşünen insan) olmadan önce "homo faber" (alet yapan insan), yani doğayı dönüştürmeye, ona egemen olmaya çalışan bir varlıktı. İnsan doğayı dönüştürerek, doğal dünya'dan insansal bir dünya yaratarak kendini de yaratmıştır. Bu nedenle ÜRETİM insanın ilk insansal eylemidir diyebiliriz.

Tarih öncesi uygarlıklarını inceleyen antropologlar, çağın kültüründen sanayi (industry) adı altında söz edebilmektedirler. Veya üretim aletlerinin derinleştirilmiş bir bilgisi üzerine dayanan etnoloji, toplumların verilmiş bir andaki durumlarını, aletlere ilişkin olarak belirleyebilmektedir. Bu durumda aletin oynadığı rol, kemiğin paleontolojide oynadığı rolün eşidir. Bu kapsam içinde sanayi insanla yaşıt olarak değerlendirilmektedir (5).

Sanayi kavramının geniş kültürel ve antropolojik kapsamından, bugün günlük yaşamın dar ve özgül kavramına geliş bir tarihsel süreç içinde olmuştur. Bu süreç ilkel taştan yapılma aletlerle başlayarak avcılık ve hayvancılık aletleri, tarıma geçişi sağlayan aletlerle sürmüş; zanaatlerin ortaya çıkmasını ve gelişmesini belirleyen aletlerden geçerek imalat (manifaktüre) döneminin gelişmiş ve tek bir ürüne göre özellik kazanmış aletlerine ve oradan da makinalı fabrikaya ulaşmıştır. Makinalı üretime geçişle birlikte sanayi sözcüğü artık günlük dildeki bugünkü anlam ve kapsamını almıştır (6).

Özetlersek, doğayı dönüştürücü bir eylem olarak antropolojik

kapsamı içinde, sanayi, bir üretim tekniği olgusudur ve doğa, insanlar, ürünler arasında belirli bir ilişkiler biçimini içeren (oluşturan ve geliştiren) tarihsel ve toplumsal bir olaydır

1.1.2. SANAYİ KAYNAKLARI

Dr.Ayan, sanayi tanımları arasındaki farklılıkları anlayabilmek için sanayi kaynaklarının incelenmesinin gerekliliğini savunmakta ve bunları dört başlıkta toplamaktadır (7).

- a) Doğal kaynaklar: doğada bulunan hammaddeler, imalatla enerjiyi elde etmek için başvurulmuş kömür, petrol, gaz, su gibi doğal zenginliklerdir. Doğal kaynaklar yeryüzünde eşit olarak bulunmadığından çeşitli bölgeler de farklı endüstriler gelişmiştir.
- b) Emek: "Fikir gücü" ve "El emeği" olmak üzere iki çeşittir. Sanayinin çok sayıda emeğe gereksinimi vardır. Bu emek, belirli bir ücretle çalıştırılan işçilerle elde edilir. İnsan yetenek ve gücünün yerini makina almış olduğundan, işçilerden beklenen emek bugün giderek basitleşmektedir.
- c) Anamal (Sermaye): hammaddelerin işlenerek kullanabilecek duruma gelmesi için gereken araçlar, makineler, fabrikalar, ulaşım olanakları ve para anamalı oluşturmaktadır.
- d) Yönetim: Hammaddelerin, anamalin bir araya getirilecek verimli olmasını sağlar. Serbest ekonomilerde yönetimi, gerekli olanakları olan herkes yapabilir. Ekonomik sistemleri bundan farklı olan ülkelerde yönetimi devlet üzerine alır. Bu durumdan amaç, devlet tarafından planlanmış ekonomi anlayışına göre sanayiye yönetmektir. Hangi ekonomik sistem olursa olsun doğal kaynaklar, anamal ve yönetim birbirini tamamlar.

1.1.3. SANAYİNİN SINIFLANDIRILMASI

Ülkemizde sanayi işyerleri genel olarak küçük, orta ve büyük sanayi kuruluşları olarak sınıflandırılırlar. Ancak çeşitli kurum ve kuruluşlara göre değişik sanayi sınıflandırmaları yapılmaktadır.

1.1. .3.1 İSTANBUL SANAYİ ODASI SINIFLAMASI

İstanbul Sanayi Odası, sanayi kuruluşlarını tescilli sermaye miktarları ve çalıştırdıkları işçi sayısına göre sınıflandırmıştır (8).

SERMAYE DİLİMİ	SAYI	YÜZDE
100 binden az	267	18.6
100-500 bin	518	34.2 küçük sanayi
1.5-10 milyon	600	39.2 orta sanayi
10 -20 milyon	55	3.6
20 -50 milyon	48	3.2
50 milyondan fazla	29	1.8

Kaynak:İstanbul Metropolitan Alanında Sanayi Yerleşim Planlaması, s.31

İstanbul Sanayi Odası (İ.S.O)'nun bu değerlendirmesi içinde sermayesi 500 bin liranın altındaki kuruluşlar küçük, 500 bin-10 milyon arasındaki kuruluşlar orta büyüklükte ve sermayesi 10 milyonun üzerindeki kuruluşlar büyük olarak tanımlanmaktadır.

İŞÇİ SAYISI	SAYI	YÜZDE
10'dan az	161	10.6 küçük sanayi
11-50	821	54.2 orta sanayi
51-100	230	15.2
101-500	245	16.2 büyük sanayi
500-1000	36	2.4
1000'	21	1.4

Kaynak:İstanbul Metropolitan Alanda Sanayi Yerleşim Planlaması s.32

İstanbul Sanayi Odası (İ.S.O.)'nın bu değerlendirmesi içinde; ondan az işçi çalıştıran kuruluşlar küçük, 10-100 işçi çalıştıran kuruluşlar orta büyüklükte ve 100'den fazla işçi çalıştıran kuruluşlar büyük olarak sınıflandırılmaktadır.

1.1.3.2. D.İ.E. SINIFLAMASI

D.İ.E. yıllık sanayi anketlerinde yapılan işletme büyüklüğü tanımına göre sanayi kuruluşlarını çalıştırdıkları işçi sayısına göre küçük sanayi, orta ölçekte ve büyük ölçekli kuruluşu olarak üçe ayırmaktadır. Küçük sanayi kuruluşu 9 ya da daha az işçi çalıştıran sanayi kuruluşu, orta ölçekli sanayi kuruluşu 10-99 işçiyi çalıştıran işyerleri, büyük sanayi kuruluşu 100 ve üstünde işçi çalıştıran sanayi kuruluşu olarak tanımlanmaktadır.

1.1.3.3. HIFZISIHHA KANUNUNA GÖRE SANAYİ SINIFLAMASI

Sanayi-çevre ilişkisi çerçevesinde sanayi sınıflaması 1593 sayılı hıfzısıhha kanunu ve ona bağlı gayrisihhi müesseseler yönetmeliği tarafından yapılmaktadır. 24.4.1930 gün ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununun doğrultusunda çıkarılan 26.10.1983 gün ve 18203 sayılı kanunun 4.maddesinde "Çevresinde bulunanlara fiziki, ruhi ve sosyal yönlerden az veya

çok zarar veren veya vermesi muhtemel olan ve doğal kaynakların kirlenmesine neden olabilecek müesseselere, gayrisihhi müessese denilmektedir. (2) Gayrisihhi müesseseler yönetmeliği sanayi kuruluşlarını üç gruba ayırmaktadır (9).

- a) I. sınıf gayrisihhi müesseseler; meskenlerden ve insanların ikametine mahsus diğer yerlerden mutlaka uzakta bulundurulması gereken müesseseler.

BİRİNCİ SINIF GAYRİSİHHİ MÜESSESELER

- 1- Çimento fabrikaları
- 2- Seramik ve porselen fabrikaları
- 3- Kireç alçı ve zımpara fabrikaları
- 4- Blok mermer işleme yerleri
- 5- Galeri veya kuyu açarak işletilen veya patlayıcı madde kullanılarak işletilen her türlü taş ve maden ocakları
- 6- Çeşitli usullerle maden cevheri zenginleştirme yerleri
- 7- Her nev'i maden döküm atölyeleri, haddehaneler ve demir çelik fabrikaları
- 8- 50 HP'den fazla motor gücü kullanan her nev'i elektromekanik, elektromanyetik ve madeni eşya işleme, imal montaj ve tamir yerleri, madeni eşya emayeleme, plastik veya diğer maddelerle kaplama yerleri
- 9- Gemi inşaa, tamir ve söküm yerleri
- 10- Harf dökümü yapan yerler ile 50 HP'den fazla motor gücü kullanan matbaalar ve baskı yerleri
- 11- Kömür tozunu prese ederek malzeme imal eden yerler
- 12- Katran ve katrandan gaz üretim yerleri
- 13- Alkol istihsal ve tasfiye yerleri
- 14- Yangın söndürme tüplerinde kullanılan kimyasal maddelerin üretildiği yerler
- 15- Selüloz selüloit fabrikaları
- 16- Her nev'i kağıt fabrikaları
- 17- Kauçuk ve lastik eşya imal yerleri, lastik kaplama tesisleri, kablo fabrikaları

- 18- Plastik hammaddesi üreten tesisler
- 19- Patlayıcı maddeler sanayi, motor fitili, maytap imalathaneleri, kapıt sıvı asetilen, sentetik benzin, azotperoksit imal ve dolum tesisleri
- 20- Azot, oksijen, karbondioksit, flor, amonyak gibi gazların veya bileşiklerinin üretim ve dolum tesisleri
- 21- Her türlü sabun fabrikası
- 22- Sülfonalama yapılan deterjan imal yerleri
- 23- Çamaşır sodası ve çivit imal yerleri
- 24- Gliserin, yağ asitleri, sülfirik asit, hidroklorik asit, klor vb. kimyasal maddeler üreten yerler ile azot sanayi ve gübre fabrikaları
- 25- Nişadır fabrikaları

b) II.sınıf gayrisihhi müesseseler; meskenler ve insanların ikametine mahsus diğer yerlerden kurulca önerilip Valilikce uygun görülebilecek bir uzaklıkta yapılması gereken müesseseler.

İKİNCİ SINIF GAYRİSİHHİ MÜESSESELER

- 1- Tuğla ve kiremit fabrikaları, kireç ocağı,
- 2- Prefabrik konut malzemeleri ytong yapı elemanları imalathaneleri volkanik taş işleyerek elde edilen hafif malzeme yapı fabrikaları,
- 3- Değirmen taşı ve bileş taşı atölyeleri,
- 4- Alçı, kireç, tebeşir, kuvars taşı vb. değirmenleri,
- 5- Çakıl, kum, curuf, çimento vb. maddelerden motor gücü kullanarak yapı, yalıtım döşeme vb. malzemeleri imal yerleri,
- 6- Mermerin ikinci işleme yerleri,
- 7- Mozaik imal yeri,
- 8- Patlayıcı madde kullanılmayan ve açık sistemle işletilen taş ve maden ocakları,
- 9- Maden cevheri depolama yerleri,
- 10- 5,50 HP arasında motor gücü kullanan her nev'i elektromekanik, elektromanyetik ve madeni eşya imal işleme ve tamir atölyeleri,

- 11- Harf dökümü yapmayan 5-50 HP gücünde motor gücü kullanan matbaalar ve baskı yerleri,
- 12- Kurşun, kalay vb. maddelerden tüp, klişe ve harf gibi malzemenin imal edildiği yerler,
- 13- Plastik, plaksiglas, poliester vb. maddelerden eşya oyuncak, reklam levhaları vb. yapan yerler,
- 14- Oto lastik tamir atölyeleri,
- 15- Temizlik tozu imalathaneleri
- 16- Çamaşır suyu imalathaneleri,
- 17- Zirai mücadele ilaçları, insektisit, rodentisit, mollusisit vb. maddelerin perakende satış yerleri,
- 18- Mum ve balmumu üretim yerleri,
- 19- Tarak imalathaneleri,
- 20- Asit ve baz depoları,
- 21- Camdan ayna vb. madde imal yerleri,
- 22- Tıbbi müstahzarat laboratuvarları,
- 23- Amonyak imalathaneleri,
- 24- Sülfonalama yapılmayan deterjan imal yerleri,
- 25- Zamk ve yapıştırıcı madde imalathaneleri,
- 26- Dizel jeneratörler,
- 27- Akar yakıt depoları ve satış yerleri,
- 28- LPG perakende satış yerleri,
- 29- 25 tondan fazla odun, kömür bulunduran veya 5 HP gücünden fazla muharrik kuvvet kullanan odun ve kömür depoları,
- 30- Torba yakıt üretim yerleri,
- 31- Akü tamir yerleri,
- 32- Kuru temizleme yerleri,
- 33- Halı, kilim dokuma ve boyama atölyeleri,
- 35- Isıtıcı minder imalathaneleri,
- 36- Pamuk ihzar fabrika ve atölyeleri (çırçırılar),
- 37- Linters, hidrofil pamuk üretim yerleri,
- 38- Yün, kıl, tiftik, kuşu tüyü vb. yıkama ve işleme temizleme yerleri,
- 39- Yün, pamuk ve ipek iplik atölyeleri ile boyama yerleri,
- 40- 5-50 HP motor gücü kullanan dokuma ve konfeksiyon atölyeleri,

- 41- Her nev'i fırça imal yerleri,
- 42- Mobilya ve oto döşeme atölyeleri,
- 43- Kumaş atıkları ve eski kumaşlardan yün imal yerleri
- 44- 5 HP gücünden fazla motor gücü kullanan her nev'i ağaç eşya imal işleme ve tamir yerleri,
- 45- Tomruk ve kereste depoları,
- 46- Günlük olarak 500-5000 lt. süt işleyen tereyağı, peynir, yoğurt imalathaneleri, mandıralar,
- 47- Yenecek mantar üreten yerler,
- 48- Soğuk hava depoları (motor gücü 10 HP den yukarı)
- 49- Un, makarna, bisküvi ve ekmek fabrikaları,
- 50- Çay fabrikaları,
- 51- Atölye mahiyetindeki yağ imal yerleri,
- 52- Glikoz, nişasta, dekstrin (kola) ve emsali maddeler imalathaneleri,
- 53- Meşrubat üretim tesisleri,
- 54- Frigo, koko, eskimo ve dondurmaya fabrikasyon halinde üreten yerler,
- 55- Tütün işleme yerleri ve sigara fabrikaları,
- 56- Şeker veya şeker şerbetinden şekerli maddeler üreten yerler (günlük 250 kg. dan fazla şeker işleyen yerler), tahin, helva, pekmez vs. imal yerleri,
- 57- Alkollü içki üreten yerler,
- 58- Meyve ve sebze işleme yerleri,
- 59- Meyan kökü, şerbetçi otu vb. bitkilerin işlendiği yerler,
- 60- Çiklet fabrikaları,
- 61- Maya imalathaneleri,
- 62- Ham tuz üretme, işleme yerleri ve tuz fabrikaları,
- 63- Yemek fabrikaları
- 64- Hayvansal yağların eritildiği yerler,
- 65- Et ve sakadat işleme yerleri,
- 66- Steril katkı imalathanesi,
- 67- 5-50 HP arasında motor gücü kullanan ve işlenmiş deriden eşya imal eden yerler,
- 68- Herhangibir işlem yapılmayan ham deri depoları,
- 69- İşlenmiş bağırsaktan eşya imal yerleri, bağırsak depoları,

- 70- Bitkisel yemleri ve hazır preparatlardan karma yemleri üreten tesisler,
 - 71- Nakliyat, ticaret, komisyon, ithalat ve ihracat işleri ile ilgili depolar,
 - 72- Her nev'i hurda depoları,
 - 73- 50'den fazla büyük baş, 200'den fazla küçük baş ve 500'den fazla kümes hayvanı ile 10'dan fazla domuz bulunduran hayvan barınakları,
 - 74- Çöp içindeki organik maddelerden gübre yapma tesisleri,
 - 75- Mürekkep üretim yerleri,
 - 76- Bitkisel liflerden sicim, halat, hasır vb. üretim yerleri,
 - 77- Buz üretim yerleri,
 - 78- Suni inci, boncuk vb. üretim yerleri,
 - 79- Boya, cila, poliestere işleme yapılan yerler,
 - 80- Balta imal yerleri,
 - 81- Oto bakım ve servis istasyonları,
 - 82- Düğme, fermuar, şemsiye vb. imal yerleri,
- c) III.sınıf gayrisihhi müesseseler; meskenlerin ve insanların ikametine mahsus diğer yerlerin yakınında kurulabilmekle beraber sıhhi denetim altında tutulması gereken müesseseler.

ÜÇÜNCÜ SINIF GAYRİSİHHİ MÜESSESELER

- 1- İnşaat malzemeleri depo ve satış yerleri, kum ocakları,
- 2- Sırlı, sırsız, çanak, çömlek, küp vb. toprak mamülleri imalathaneleri,
- 3- Çakıl, kum, curuf, çimento vb. maddelerden motor gücü kullanmaksızın yapı, yalıtım, döşeme vb. malzeme imal yerleri,
- 4- Çini imalathaneleri,
- 5- 5 HP den az motor gücü kullanan veya motor kullanmaksızın iptidai usullerle çalışan her nev'i elektromekanik, elektromanyetik ve madeni eşya imal, işleme ve tamir atölyeleri,

- 6- Harf dökümü yapmayan ve 5 HP'den az motor gücü kullanan matbaalar,
- 7- Film halindeki plastikten naylon torba vb. eşya yapan yerler,
- 8- Saf su ve asitli su imalathaneleri,
- 9- Tuz ruhu doldurma yerleri,
- 10- Fotoğraf filmi renklendirme ve boyama yerleri,
- 11- Kağıttan çeşitli kırtasiye malzemesinin yapıldığı yerler,
- 12- Kolonya vb. tuvalet malzemeleri imalathaneleri,
- 13- 25 tondan az odun ve kömür bulunduran veya 5 HP gücünden az motor gücü kullanan odun ve kömür depoları,
- 14- Fötr, şapka ve keçe imal yerleri,
- 15- Halı, elbise ve çamaşır yıkama yerleri,
- 16- Bez vb. dokumaya baskı yapan yerler,
- 17- 5 HP'den az motor gücü kullanan dokuma ve konfeksiyon atölyeleri,
- 18- 5 HP gücünden az motor gücü kullanan veya motor kullanmaksızın iptidai usullerle çalışan her nev'i ağaç eşya imal, işleme ve tamir yerleri,
- 19- Günlük olarak 500 lt. den daha az süt işleyen tereyağı, peynir ve yoğurt imalathaneleri, depoları,
- 20- Un değirmeni,
- 21- Ekmek simit vb. fabrikaları,
- 22- Çalkarhaneler,
- 23- Küçük çapta dondurma imalathaneleri,
- 24- Tuz öğütme yerleri,
- 25- Mamül şekerden her nev'i şekerleme imalathaneleri (Günlük 250 kg dan az şeker işleyen yerler),
- 26- Tahıl baharat vb. ambalajlama yerleri,
- 27- Kahve ve kuru yemiş hazırlama yerleri,
- 28- Karbonat üretim ve ambalajlama yerleri,
- 29- Yufka ve pasta imalathaneleri,
- 30- Tarla balıkçılığı,
- 31- 10 HP motor gücüne kadar motor kullanan soğuk hava depoları,
- 32- Tiftik ve yapağı depoları,

- 33- 5 HP takatından az motor gücü kullanan ve işlenmiş deriden eşya imal eden yerler,
- 34- Kuru kemik, boynuz, fildişi gibi hayvani malzemenin mekanik usul ve vasıtalarla işlendiği yerler,
- 35- İşlenmiş veya kurutulmuş deri depoları,
- 36- 15-50 büyük baş, 50-200 küçük baş, 100-500 kümes hayvanı ve 10'dan az domuz barınan hayvan barınakları,
- 37- Peruk ve suni çiçek yapım yerleri,
- 38- Mamül süngerden eşya imal yerleri,

1.1.4. SANAYİLEŞME

Günümüzde çok kullanılan bir sözcük haline gelen sanayileşme, "Çeşitli etkileriyle toplumsal ve ekonomik gelişme hızının arttırılmasına yardımcı olmaktadır".(10) O.Hançerlioğlu sanayileşmeyi şöyle tanımlamaktadır:

"Anamalin teknolojik seviyesinin yükselmesi ve böylelikle verimliliğin artması" (11). Bu tanımdan anlaşılacağı gibi Sanayileşme esas bakımdan bir üretim tekniği olgusudur.

Bugün pek çok ülkede amaçlanmakta olan sanayileşmenin amaçlanmasındaki neden genel bir yaklaşımla şöyle değerlendirilebilir:

1. İşlenmiş madde fiyatlarının dünya konjonktüründe işlenmiş maddelere göre daha fazla dalgalanması, nem alan bir ekonomiyi ve ulusal geliri kararsız kılması,
 2. Sanayi ülkelerinde yaşam düzeyinin yüksek oluşu,
 3. İşgücünün sanayi alanındaki prodüktivitesinin geleneksel tarımdan yüksek olma eğiliminde oluşu,
 4. Topraklarına oranla, nüfusun ve nüfus artışının çok yüksek oluşu (örneğin Hindistan ve Pakistan gibi)
- gibi nedenlerin az gelişmiş ülkeleri sanayileşmeye itmekte olduğu söylenebilir(12).

Yukarıda sıralanan bu dört ana sorunun sanayileşme ile giderilebileceği sonucunu çıkaranlar kısmen haklı olmakla beraber kısmende yanılmış olabilirler. Bunu Uluslararası Para Fonu Teşkilatı şöyle açıklamaktadır:

"Sınai kalkınma işçi başına çok büyük yatırımda bulunulmasını icap ettirir. Unutmamak lazımdır ki, kaynaklardaki ilk maliyetin (immediate cost) bu kaynaklardan direkt olarak faydalanan insan sayısı ile çok büyük ilgisi vardır. Az gelişmiş ülkelerde insanların ekserisi gelirlerini tarımdan elde etmektedir. Bu insanların refah seviyesini en çok yükseltebilecek şey onların tarım alanındaki prodüktivitesini arttırmak olacaktır. Bu durum az gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin ihmal edilmesi manasına alınmamalı, fakat hem tarım hem de sanayi alanlarında prodüktivitenin dengeli olarak arttırılmasını öngören bir politika izlemelidirler".(13)

Günümüzde sanayinin gerekliliği artık kimse tarafından pek fazla tartışılmamaktadır. Buna neden olarak "Sanayileşme kalkınmanın en önemli amacıdır. Kalkınma ise bir öncekinden daha fazla refah içinde olmak demektir".(14) Bu nedenle kalkınma ile sanayileşmeyi eş anlamlı tutan görüşlerde vardır. Bu görüşü destekleyenler, kalkınma ölçülerinden (kişi başına gelir artışı, kişi başına çelik üretimi, kişi başına elektrik üretimi, okur-yazar oranı vb. gibi) hareketle "bu ölçüleri kapsayan genel ölçü sanayileşme ölçüsüdür" (15) demektedirler. Kalkınma ile sanayileşmeyi eş anlamlı saymalarının nedenlerini şöyle sıralamaktadırlar:

1. Geliri arttıkça, büyüyen ve çeşitlenen sanayi ürünü talebi ancak sanayileşerek karşılanabilir.
2. Ödemeler bilançosunun uzun dönemli denkliliği ve sağlığı ancak sanayileşerek sağlanabilir.
3. Artan istihdam sorunu ancak sanayileşerek çözümlenebilir.
4. Ekonomide varolan kaynakların etkinliğini arttırmak sanayileşmekle olabilir.

Görülüyorki, kalkınmayı gerçekleştirmekle ulaşılmak istenen temel amaçlar iç talebin karşılanması, ödemeler bilançosunun denkliği, tam istihdam ve kaynakların etkin kullanımı aslında sanayileşmek demektir. Bu nedenle kalkınmayı sanayileşme olarak tanımlayabiliriz".(16)

Ekonomik kalkınma ve sosyal değişme gelişmiş ülkelerin en önemli özellikleri olarak görülmektedir. Toplumun refah düzeyinin yükseltilmesi, üretimin arttırılması ve üretim araçlarının arttırılması ile gerçekleşmektedir.

Bu da refah düzeyini diğer yandanda toplumun sosyal değişmesinin göstergesi olmaktadır. Yani toplumsal değişim, kültürel yönden gelişim ve eğitim olanaklarının arttırılması ile beraber istihdam düzeyi ve strüktürün değişimi ile de karşılanmaktadır. Bu nedenle sanayileşmeye verilen anlamın belirlenmesi gerekmektedir. Birleşmiş Milletler Endüstriyel Kalkınma Komitesine göre sanayileşme:

"Ulusal kaynakların büyük bir bölümü teknik yenileşmeye (update) yöneltilmiş ya da dönüştürülmüş, ekonomik strüktürü, üretim araçları ve tüketim malları üreten, onlara sahip olan ve ekonominin bütünü için yüksek bir gelişmeyi sağlayabilen, ekonomik ve sayısal ilerlemeyi getirebilen, dinamik bir imalat sektörü ile karakterize olmuş kalkınma sürecidir".(17)

Bu tanım ve yukarıdaki açıklamalardan sonra şöyle bir genelleme yapılabilir. Sanayileşmek az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde amaçlanmaktadır. Bu ülkeler sanayileşme ile kalkınmayı eş anlamlı kabul etmektedirler. Bu nedenle son yıllarda dünya ülkelerinin kalkınmalarını, sanayileşmesini tarihsel açıdan inceleyen araştırmalar yoğunluk kazanmıştır. Bu araştırmalar çok önemli bir sonuçta birleşmişlerdir. Her ekonomide gelir düzeyi yükseldikçe;

- Üretim yapısında

- Toplam talepte
 - Dış ekonomik ilişkilerde
- benzer değişimler ortaya çıkmaktadır (18).

Sanayileşmenin her ülkede birbirine benzer şekilde ortaya çıkışı, bütün ekonomilerde "ortak öğelerin" varlığını ortaya koymaktadır. Bu ortak öğeler üç ana grupta belirtilmektedir.

- Benzeyen talep yapısının varlığı
- Benzer teknoloji kullanımı
- Aynı uluslararası ekonomik yapı içinde yer alma (19.)

Sanayileşme süreci içinde bulunan ülkelerde bu üç ana ortak öğe görülebilir. Ancak sanayileşmenin başlangıcında farklı stratejilerin uygulanması söz konusudur. Farklı sanayileşme stratejilerinin uygulanma nedenleri şunlardır:

- Doğal kaynak durumu
- Sermaye birikimi
- Eğitim ve teknik bilgi düzeyi
- İç piyasanın büyüklüğü
- Döviz girişinin azlığı ve çokluğu
- Kalkınma politikalarındaki farklılık (20)

Ekonomistler, birçok ülkede izlenen sanayileşme stratejilerini başlıca şu üç grupta toplamaktadırlar:

- 1- İlkel ürünlerde uzmanlaşma: İç piyasa yönünden küçük ve ihraç ürünü doğal monopol halinde bir veya iki maddeden oluşan ülkeler bu ürünlerin üretim ve dış satımında uzmanlaşırlar. (Petrol üreten ülkeler veya Brezilya'nın kahve üretiminde olduğu gibi)
- 2- Dengeli kalkınma: Bu stratejiyi uygulayan ülkeler döviz kazandıracak doğal kaynaklı ürünlerden yoksundur. İç pazar yönünden büyüktür ve izlenen ekonomi politikası nedeni ile bu stratejiyi benimsemişlerdir. (Türkiye ve birçok kalkınan ülke gibi)

- 3- Sanayileşmede uzmanlaşma: Bu strateji herhangi bir az gelişmiş ülkede az karşılaşılan bir özelliğin o ülkelerde yeterli yetişmiş eleman, teknolojik bilgi ve organizasyon gibi bulunmasına bağlıdır. Sosyalist ülkeleri hemen tümü bu stratejiyi izlemişlerdir. Bir yandan iç talebin bir yandanda yatırımların merkezden planlanması ve kontrol edilmesi, öte yandan bu ekonomilerin dış ilişkilerden uzak, kapalı ekonomi halinde tutulması hızlı sanayileşmeyi sağlamıştır. (21)

Bugün sanayileşme süreci, bu üç stratejiden birini izleyerek gelişimine devam etmektedir. Sanayileşme ayrıca ekonomik, sosyal ve politik faktörleride içerdği unutulmamalıdır. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

- a) Sanayileşme öncelikle ekonomik bir olgudur. Toplumun belirli bir gelişme düzeyine uygun olarak belirlenen evrensel ekonomik yasalar çerçevesi içinde sanayileşme kavramının tanımlanması için bu yasaların bilinmesi gerekir.
- b) Sanayileşme ikinci olarak sosyal bir olgudur. Yine toplumun belirli bir gelişme düzeyinde var olan sınıflar açısından sanayileşme farklıdır. Tarımsal kesimdeki sosyal gruplar açısından sanayileşme daha farklı bir biçimde değerlendirilebileceği gibi, kentsel kesimdeki çeşitli sosyal gruplar açısından farklı anlama gelecektir.
- c) Son olarak sanayileşme politik bir olgudur. Sanayileşme faaliyetlerinin düzenlenmesi ve uygulanması her şeyden önce politik karar ve tercihler gerektirir. (22)

Sanayileşme süreci toplumların ekonomik, sosyal, siyasal ve hatta kültürel yapılarında köklü değişimler yaratan bir oluşumdur. Bu oluşum sırasında bazı sıkıntılar çekildiğide bir gerçektir. , Bu konuda R.Aron şöyle demektedir:

"Yaşının zihniyetine sahip olmayan, yaşının bütün ıstırapları

ile doludur. Eğer sanayi gelişmesi, doğal gelişimin gerisinde ise, memleket kendi yaşının bütün ıstıraplarına sahip olacaktır".⁽²³⁾ Fakat Prof.Barksan'ın bu konuyu değerlendirme biçimi bu konuda unutulmaması gereken bir noktayı açığa çıkarmaktadır. Prof.Berksan, çevre sorunları konusunda düzenlenen bir toplantıda şöyle demektedir:

"İnsanlık uygarlaştıkça çoğalan nüfus büyük topluluklar halinde kentlerde ve endüstri bölgelerinde toplanmaya başlamış ve geniş endüstri kuruluşları, yaygın ulaşım imkanları sadece sosyal ve teknik avantajları getirmemiş, fakat aynı zamanda insan sağlığını ve refahını şiddetle etkileyen büyük ve yoğun sorunlar yaratmıştır. Yaşanılan, çalışılan yerlerin havası, toprağı, akarsuları, gölleri ve denizler yavaş yavaş kirlenmiş ve yaşanılmayacak bir ortam yaratılmıştır. Bu hal son yıllarda gittikçe artan kronik ve dejeneratif hastalıklarda insan hayatını tehdit etmektedir. İnsan estetik olarak çirkinleştirdiğı bu ortama, karanlık gök yüzüne, yeşil örtüsünden uzak çıplak topraklara, bulanık sulara, çelik iskeletler halindeki büyük şehirlere ve nihayet sıkıntılı bunaltıcı ve gü-rüntülü yaşamına ne derece tahammül gösterebilir?...."⁽²⁴⁾), sorusuyla genel bir tedirginliğin ortaya çıktığını belirtmektedir.

1.2. ÇEVRE KAVRAMI

Çağımızda hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme insanın ilgilendiğı ilişki kurduğu yer ve faaliyetlerin tümünü kapsayan sosyol, biolojik, ekonomik tüm ilişkilerini sürdürdüğü ortamı "ÇEVRE"yi günümüz toplumlarının gündemindeki en önemli sorun haline getirmiştir.

1.2.1. ÇEVRE TANIMI

En genel anlamı ile canlıların yaşam ortamı olarak tanımlana-

bilen çevre, kavramve kapsam açısından çok değişik boyutları içermesi nedeni ile çeşitli tanımlamalara konu olmuş ve açıklanmaya çalışılmıştır.

"Çevre, bir bireyin bir toplumsal kümenin ya da bir toplumundirim bilimsel, toplumsal, ekin sel yaşamını etkileyebilecek dış etmenlerin tümüdür".(25)

"Çevre geniş anlamı ile veri bir zamanda, dolaylı ya da dolaysız kişiyi etkileyen, maddi ve manevi gelişmesini, biçimlenmesini ve yaşam koşullarını belirleyen, biolojik, coğrafi ve toplumsal etmenlerin tümüdür".(26)

"Çevre, insanın bütün sosyal,biolojik,fiziksel ve kimyasal faaliyetlerini sürdürdüğü ortamdır".(27.)

"Çevre, insan ve diğer tüm canlı varlıkları ile birlikte doğanın ve doğadaki insan yapısı öğelerin bütünüdür"(28).

"Canlı ve cansız varlıklar ile bunların karşılıklı ilişkilerinden oluşan biyolojik sistemleri ifade etmek için kullanılan geniş kapsamlı bir kavramdır".(29)

Yukarıdaki açıklamalar ışığında çevre olgusunu bir bütün olarak kısaca canlıların yaşamsal işlevlerini yani biolojik,ekonomik toplumsal ve kültürel yaşamlarını gördükleri ortam olarak tanımlamak mümkündür.

Prof.Necmettin Çepel ise çevreyi genel anlamda şöyle tanımlamaktadır.

"Çevre, bir organizmanın veya organizmalar toplumunun (insan, hayvan, bitki, mikroorganizma) yaşamını sağlayan ve onu sürekli olarak etkisi altında bulunduran süreçler, enerjiler ve maddesel varlıkların bütünlüğüdür".(30)

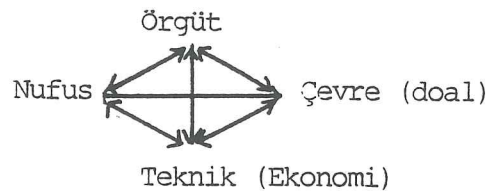
1.2.2. EKOLOJİ

Dünya üzerindeki canlılar ilk yaratılışlarından başlayarak içinde bulunduğu fiziksel mekan ve diğer canlılarla girift karşılıklı ilişkiler kurarak yaşayabilmişlerdir. Prof.Necmettin Çepel, bu konuyu şöyle açıklamaktadır:

"Doğadaki canlı ve cansız ögelerin kombinasyonundaⁿ oluşan bu yaşam dünyasına veya bu doğal üniteye eko sistem ismi verilmektedir. Bir canlı bireyin çevresindeki diğer canlı varlıklar ve cansız çevre ile sistemli ilişkiler kurarak, kendine bir dünya yarattığı düşünülürse Eko sistemler, doğadaki canlı ve cansız varlıkların aralarında karşılıklı ilişkilerle oluşturdıkları sistemlerdir".(31.)

Yüzyıl kadar önce Alman biyoloji uzmanı Ernest Haeckel'in ortaya attığı ekoloji sözcüğü, yunanca konut anlamına gelen oikos kökünden türetilmiştir. İlk olarak hayvan ve bitkiler ekonomisi anlamında kullanılan sözcük zamanla, canlı ve çevre arasındaki tüm ilişkileri kapsayan bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Canlıların kendi aralarında ve cansızlarla olan ilişkileri, örgütlenmeleri, yok olmaları, üremeleri, ekoloji kavramının temel ögelerini oluşturmaktadır.(32)

Aşağıdaki şemada bu faktörler arasındaki etkileşim ve genel olarak ekoloji sözcüğünün kapsamı görülmektedir.

Kaynak: Çevre sorunları, Fehmi Yavuz, s.6

İnsanların yaşamsal ve toplumsal her türlü faaliyetlerini sürdürdükleri ortam olarak açıklanabilen çevre olgusunun sağlıklı işlerliği, ekolojik sistemin dengesinin korunmasına bağlıdır.

Ekolojik sistem ya da kısaca eko. sistem insan ve diğer canlı toplumların (popölasyonların) birarada, uyum ve denge içerisinde varlık ve gelişmelerini sürdürebilmeleri için, gerekli ve var olan koşulların bütünü olarak tanımlanabilir. (33)

Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, eko sistemin en önemli özelliği tüm canlı toplumlarının kendi içinde ve diğer canlı toplumları ile olan ilişkilerinde, dinamik, dengeli ve düzenli bir işleyişin olmasıdır. Başka bir deyişle eko sistem de tüm enerji-madde-canlı ilişkileri ile, üretim-tüketim-birikim ve dolaşım olayları dinamik fakat aynı zamanda dengeli bir yapısal işleyiş içerisinde gerçekleşir. Bu dengeyi bozan, herhangi bir dış etken ekolojik sistemde, birbirini izleyen ve ekolojik dengenin yeniden kurulmasına değin devam eden bir dizi tepkiye-sistem aksamalarına neden olur. (34)

Her canlı grubu ekolojik sistem bütünü içerisinde, alt eko sistemler ortaya koymakta olup, bu sistemler arasında, herbirinin dolayısı ile tümünün, dengede olmasını sağlayan nüfus, enerji vb. akımlar mevcuttur.

Her bir eko sistem, bu akımların doğanın öngördüğü yoğunluk ve burda devamını sağlayacak düzenleyici mekanizmalara sahiptir. Ekolojik denge bu mekanizmaların, kendi ait sistemleri içerisinde, ve diğer sistemlerle ilişkilerinde, sağlıklı olarak işleyişine bağlıdır. Ancak, ekolojik sisteme, dışardan yapılacak müdahaleler sonucu bu dengenin bozulması canlı organizmaların sağlıklı gelişimini engelleyen bir takım sorunlara; kısaca, çevre sorunları adını verdiğimiz sonuçlara neden olmaktadır.

1.2.3 ÇEVRE SORUNLARI

Çevre sorunları en derin denizlerin dibi ile, en yüksek dağların doruğu arasında kalan ve derinliği 20.000 mt. kadar olan bir çerçeveden ortaya çıkmakta, insanoğlunun geleceği ise bu alandan akıllıca yararlanmaya bağlı bulunmaktadır.

Çevre sorunları, çağımız toplumlarının gündeminde bulunan en önemli sorunların başında gelmektedir. Hızlı nüfus artışı, kentleşme ve sanayileşme gibi olguların, doğal kaynaklar üzerinde, giderek artan baskısı, ülkelerin, özellikle II.Dünya savaşı sonrası dönemde hız kazanan ekonomik kalkınma çabaları ile, daha da ileri boyutlara ulaşmış ve genelde çevre sorunları adını verdiğimiz bir dizi olumsuz gelişmeler ekonomik ve toplumsal refahı tehdit eder nitelik kazanmıştır.

İnsan bir yandan hızla geliştirdiği bilim, teknoloji ve sanayi ile doğaya hakim olmaya, ekonomik açıdan yaşam düzeyini arttırmaya çalışırken diğer yandan da kendi hizmetinde kullandığı doğayı hızla ve acımasızca yok etmektedir. Görülüyorki çevre sorunlarının en büyük kaynağı, insan ve insanların toplu olarak yaşadıkları yerlerdir. (35)

Bu görüşler sonucunda çevre sorunlarına neden olan etkenleri genel bir sınıflama ile üç ana grupta toplamak mümkündür. Bunlar hızlı nüfus artışı, kentleşme, sanayileşme ve bu üç ana grubun dışında kalan diğer etmenlerdir.

1.2.3.1. NÜFUS ARTIŞI

Hızlı nüfus artışı çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olan etmenlerin başında gelmektedir. Nüfusun hızla artmasına karşılı, gıda maddeleri, hammadde ve enerji kaynaklarının sınırlı olması, artan nüfusun doğadan daha fazla üretimde bulunmasını zorunlu kılmaktadır. Bu durum ise çoğu kez ekolojik

dengeyi bozucu boyutlara ulaşmaktadır.(36)

1.2.3.2. KENTLEŞME

Kentleşme ya da daha somut bir ifade ile, nüfusun kentlerde toplanması, toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal yapısını, teknolojik gelişmeleri, insan tutum ve davranışlarını etkileyen, çevresel sorunların oluşumuna ortam hazırlayan temel etkenlerden biridir. (37)

Aşırı kentleşme sonucunda ortaya çıkan, nüfus yığılmaları, kent alanlarında, mekansal standartların yetersiz kalmasına (ulaşım ağları, sosyal yatırımlar, yeşil alanlar vb.) tarımsal toprakların, kentsel alanlara dönüşmesine, gürültü, hava ve su kirliliği gibi doğal kaynakların tükenmesine ve kirlenmesine yol açmaktadır.

1.2.3.3. SANAYİLEŞME

Sanayileşme, çevre sorunlarına konu olan etkenlerin en önemlisidir. Sanayileşme herşeyden önce çekici bir etmen olarak nüfusun kentsel mekanda yığınlaşmasına neden olmakta, yığınlaşma sonucu, kentleşme ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Diğer yandan sanayinin çevreye yaydığı kirletici atıklar yalnızca insanlara, hayvanlara bitkilere ve eşyalara zarar vermekle kalmayıp, aynı zamanda ekolojik dengeyi bozmak sureti ile birbirine bağlı bir dizi sorunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (38)

1.2.3.4. DİĞER ETMENLER

Çevre sorunlarına yol açan hızlı nüfus artışı, aşırı kentleşme ve sanayileşme etmenleri dışındaki diğer nedenler daha

çok metrolojik kökenlidir. Bu bağlamda hava kirliliği, diğer kirlilik türlerine göre daha büyük bir önem kazanmaktadır. Atmosfer kirliliğine yol açan unsurların, kirlilik kaynağı ile, kirliliğe uğrayan alanlar arasında hareket ettiği yerdir. Atmosfer yapısal olarak sürekli değişim içerisindedir. Atmosfere bırakılan kirleticilerin bir yandan bir başka yere taşınması bu, sıcaklık, yağış ve rüzgar gibi ortam değişiklikleri ile olur. (39)

Dolayısı ile metrolojik koşullar, çevre kirliliğinin oluşumuna ilişkin bir neden olmamakla beraber, kirliliğin alıcı ortam üzerindeki etki derecesini belirleme açısından önemlidir.

1.2.4. ÇEVRE KİRLİLİĞİ

Yoğunlaşan kentleşme olgusu, tarımsal üretimi arttırma çabaları ve artan enerji üretimi, sanayileşme gibi etkenler günümüzde, çevre kirliliği adı altında, bir dizi problemi ortaya çıkarmıştır. Çevre kirliliği dünyamızda insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan olumsuz değişimler ve ekolojik denge bozuklukları olarak tanımlanabilir.

Ekonomik faaliyetlerimiz, doğal kaynakların, üretim gereçleri aracılığı ile, çeşitli ürünlere dönüştürülerek bunların tüketimine sunulmasını amaçlamakta, üretim ve tüketimin her aşamasında ise çeşitli atık maddeler ortaya çıkmakta ve bu atıklar zorunlu olarak içinde yaşadığımız çevreye iade edilmektedir. Görüldüğü gibi çevre kirliliğine neden olan unsurlar genelde atık madde ve atık enerji olmaktadır. (40)

Üretim faaliyetleri esnasında ortaya çıkan atık madde ve atık enerji çevrenin ve eko sistemlerin kapsamını ve çerçevesini oluşturan hava, su ve topraktan biri veya bir kaçı kullanılarak doğaya geri verilmekte bu nedenle karşılaştığımız çevre kirlenmesinin temeli hava kirliliği-su kirliliği-toprak kirli-

liliği olarak ortaya çıkmaktadır.

1.2.4.1. HAVA KİRLİLİĞİ

"Hava tıpkı su ve toprak gibi kirlenebilen bir ortamdır. Bunlardan farklı olarak bir insan günlerce aç-susuz yaşayabileceği halde nefes almadan bir kaç dakikadan fazla duramaz. Bu yüzden hava, içindeki tüm doğal bileşenleri ile yaşam için zorunlu, en kutsal bir haktır.(41)

Endüstri devriminin zamanla ortaya çıkan, olumsuz sonuçlarından, hava kirliliği günümüzün önemli sorunları arasında bulunmaktadır.

Hava kirliliği tanım olarak, atmosferde bulunan ve kirletici olarak tanımlanan toz, duman, gaz, koku ya da su buharı gibi unsurların, insan ve diğer canlılar ile bitki ve eşyaya zarar verecek; kısaca doğal ve yapay çevreyi olumsuz yönde etkileyecek miktarda yükselmesi olarak ifade edilebilir.

Tanımdanda anlaşılabacağı gibi havaya bırakılan her atık maddenin kirletici bir unsur olduğu ancak, hava kirliliğinin atık madde miktarının belirli bir düzeye ulaşması ile oluştuğu görülmektedir. Bu nedenle kirletici unsurların hangi miktarlarda zararlı olduğunu belirlemek gerekmektedir. Kirliliğe yol açan miktarlar, hava kirliliği standartları olarak bilinen çeşitli ölçütlerle saptanmaktadır.

Hava kirliliğine neden olan kirleticiler, önem derecelerine göre birinci ve ikinci derecede kirleticiler olmak üzere iki grupta değerlendirilebilir. Birinci derecede kirleticiler, yer yüzünde doğrudan insan faaliyetleri sonucunda bırakılan atıklardır. İkinci derecede kirleticiler ise, birinci derecede kirleticilerin olumsuz etkileri sonucunda atmosferin yapısında oluşan reaksiyonların yarattığı ve bir anlamda birinci derecede kirleticilerin motive ettiği kirleticilerdir.(42.)

Hızlı kentleşme sonucu, kentsel alan kullanımının meteorolojik koşullara uyum sağlayamaması, yeşil alan yetersizliği, ısı sisteminin atıkları, ulaşım araçlarındaki yoğun artış, atık maddeler ve atıkların tasfiyesindeki yetersizlikler hava kirliliğine yol açan önemli etmenler olmaktadır.

Sanayi tesislerinin havaya bıraktığı atıklar ve yetersiz tasfiye sonucu, havayı önemli ölçüde kirleten bir faktördür. Sanayinin kuruluş ve gelişiminde alan kullanımına ilişkin yapılan planlama hataları da başka bir yönden hava kirlenmesine ortam hazırlamaktadır. (43)

1.2.4.2. SU KİRLİLİĞİ

Su kirliliği genel anlamda "yer küresinde suyun doğal dolanımı olarak adlandırılan hidrolojik devreye insan müdahalesi sonucu ortaya çıkan bir olgudur. (44.) Suyun doğal dolanımının bozulması, onun kalitesini bozan, yani kirliliğe yol açan temel etmendir. (45.)

Suyun doğal dolanımı yeni hidrolojik devre insan müdahalelerine maruz kalmaktadır. Bu müdahaleler insanların doğayla mücadelede başlamasıyla birlikte uygarlığın gelişmesi neticesinde sanayileşme ve teknolojik ilerleme gibi olgularla birlikte hız kazanmıştır. Bunlara örnek olarak; doğal dolanım halinde bulunan suyun sulama ve elektrik üretimi amacıyla barajlarda veya göletlerde toplanması, artan gereksinimlerin karşılanması için bu suların kentsel yerleşmelere akıtılması gösterilebilir. Ancak suyun doğal dolanımını daha çok olumsuz yönde etkileyen müdahaleler bulunmaktadır. Örneğin, suyun sanayi üretiminde bir girdi olarak kullanılması ile üretim sonucunda suyun atık olarak geri dönüşüme bırakılması ve akar su, göl, denizlerden kentsel yerleşmelerin atık alanı olarak yararlanılması su kirlenmesine neden olan müdahalelerdir.

Su kirliliği, insanın hidrolojik devreye müdahalesinin ötesinde, daha dar anlamda kullanılan bir kavramdır. Bu bağlamda su kirliliği, su kaynaklarının onun kalitesini düşürerek kullanımını bozacak düzeyde; organik, biyolojik ve radyoaktif kirleticiler içermesi olarak tanımlanabilir. Su doğal ve yapay yani insan müdahalesi ile olmak üzere iki yoldan kirliliğe maruz kalmaktadır. Doğal yoldan su, erozyon nedeni ile toprak ve onun getirdiği çeşitli maddeler ile havanın içerdiği buradan suya karışan çeşitli unsurlar ile kirlenmektedir. Yapay yoldan ise su tamamıyla, insanların su varlığını bir atık alanı olarak görmeleri sonucu kirliliğe uğramaktadır.(45)

Su kirliliğini kaynaklarına göre; tarımsal faaliyetlerin neden olduğu, sanayinin neden olduğu ve yerleşim alanlarından kaynaklanan kirlilik olmak üzere üç ana grupta toplayabiliriz.

Tarımsal faaliyetlerin neden olduğu kirlilik bitki, besin maddeleri ile koruma ilaçlarının yarattığı kirlilik, toprak erozyonundan kaynaklanan kirlilik ve hayvansal atıkların yarattığı kirliliklerdir. (46)

Sanayi faaliyetlerinin neden olduğu su kirliliği, sanayi atıkları içinde bulunan çeşitli kirleticilerin suya karışması ile oluşmaktadır. Bunlar kimyasal, fiziksel, fizyolojik, biyolojik ve radyoaktif kirlilikler olarak sınıflanırlar. Su kirliliğine yol açan üçüncü etmende yerleşim alanlarındaki alt yapı yetersizlikleridir. Kentsel yerleşim alanlarında açık kanalizasyon sistemlerinin varlığı ve çöp değerlendirme sistemlerinin yeterince gelişmemiş olması; katı ve sıvı durumundaki çeşitli atıkların deniz, göl, ve akarsulara bırakılmasından dolayı kirlenmeye neden olmaktadır. (48)

1. 2. 4. 3. TOPRAK KİRLİLİĞİ

Fiziki çevrenin üç temel unsurundan biri olan toprak bir üre-

tim faktörü olarak tarım ve sanayi için olduğu kadar insanların mekansal yerleşimi açısından da büyük bir öneme sahiptir. Kısaca, toprağın insan yaşamındaki ekonomik ve toplumsal işlevi yoğun bir insan-toprak ilişkisinin varlığına temel neden olmuştur. Nüfus artışı, sanayileşme ve hızlı kentleşme gibi olgular, insan-toprak ilişkisinin, daha doğru bir ifadeyle insanın toprağa müdahalesinin, nitel ve nicel boyutlarında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Hızla artan nüfusun giderek artan gereksinimlerini karşılamak amacıyla tarım, ormancılık, su, maden, petrol, ve diğer enerji kaynakları ile benzeri alanlarda hızla artan üretim, keza gelişen sanayi ve hızla büyüyen kentsel yerleşmelerin gerektirdiği alt yapı çalışmaları, insanın toprağa her geçen gün daha fazla müdahalede bulunmasını zorunlu kılmıştır. Toprak kirliliği genel anlamıyla; toprağın, insan müdahalesi sonucunda, fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulmasıdır.(49)

Toprak kirliliği bilindiği gibi temizlenmesi en zor bazende hiç mümkün olmayan tehlikeli bir ortam yaratır. Bilinçsizce yapılan ilaçlama ve gübreleme, kaliteli ve birinci sınıf toprakların yerleşim ve endüstri için kullanıma açılması toprak kirliliğini hızlandırmıştır.

Bunların önemli bir kısmı, sanayinin yanlış yer seçimi ya da daha genel bir ifadeyle alan kullanımında plansızlık veya mevcut planlara uyulmamasından ileri gelmektedir.

Kaliteli tarım topraklarının sanayi ve yerleşim amaçlı kullanımı tarımsal toprak kaybına neden olmakta ve bu toprak kaybının yanı sıra kirliliğin bu konudaki bir başka boyutunda sanayi ve kentsel atıkların-alt yapı yetersizlikleri nedeni ile çevre üzerinde yarattığı kirlilik olmaktadır. Öte yandan bizzat verimli tarım toprakları da fazla ya da yanlış gübreleme veya üretim tekniklerinde yanlışlık gibi nedenlerle kirliliğe maruz kalabilmektedir...

Bu tür toprak kirlenmelerinin dışında toprak kirliliğine verilecek en somut örneği erozyon oluşturmaktadır.

Erozyon, tanım olarak, toprağın, su ve rüzgar gibi doğal etmenlerle, bulunduğu yerden aşındırılarak başka yerlere taşınması olayıdır.

Erozyon şeklinde ortaya çıkan toprak kirliliği bir çok bakımdan olumsuz etkiler yaratmaktadır. Bunlar; toprak kayıplarında artma, toprağın üretkenlik potansiyelinde azalma, topraktaki bitki, besin maddelerinin kaybı, ürünlerde kalite düşmesi, toprağın su tutma kapasitesinin azalması gibi nedenleri ortaya çıkarmaktadır. (50)

BÖLÜM II
SANAYİLEŞME SÜRECİ VE SORUNLAR

BÖLÜM II SANAYİLEŞME SÜRECİ VE SORUNLAR

2.1. TÜRKİYE'DE SANAYİ YER SEÇİM SÜRECİ

Genelde ülkemizin izlediği politikalar, sanayileşme sürecinin geçirdiği evrimleri de belirlemekte olup bu nedenle, ülkemizde sanayinin yerseçim sürecini farklı ekonomi politikalarının izlendiği dönemlere ayırarak incelemek gerekmektedir.

Bu politikalar üç ana dönemde incelenebilir:

- I - Cumhuriyet öncesi dönem
- II - Planlı dönem öncesi
- III- Planlı kalkınma dönemi

2.1.1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

Osmanlı toplumunda, Birinci Dünya Savaşı öncesinde nüfusun büyük çoğunluğu, ilkel bir teknolojinin hakim olduğu tarım sektöründe çalışmaktaydı. Mali ve ticari faaliyetlerle, daha çok bu tür kurumların %30'nini ellerinde bulunduran azınlıklar uğraşmaktaydı. Çok sınırlı sayıda sanayi kuruluşu bulunmakta ve sanayi sektörünün yurtiçi gelirdeki payı ise yalnız-

ca %10 dolaylarında kalmaktaydı.(1)

Osmanlı İmparatorluğu'nda büyük sanayi kuruluşları devlet tarafından ordunun ve sanayinin gereksinmelerini karşılamak için kurulmuştu. Ticari nitelikte olmayan bu işletmelerin tümü, İstanbul ve civarında toplanıyordu. (2) Örneğin;

1816'da kurulan Askeri Kunduraları Fabrikası İstanbul'da,
1835'de kurulan çuha, fes, battaniye fabrikası İstanbul'da,
1845'de kurulan cuha,askeri elbiler fabrikası İzmit'te,
1845'de kurulan kadife, çiçekli ipek kumaşlar, saten, tafta
Hereke'de

Osmanlı İmparatorluğu'nun ekenomosini kurtarmak ve yerli sermayenin sanayi yatırımlarına yönelmesini sağlamak amacıyla 14 Aralık 1913 tarihli "Teşvik-i Sanayi Kanunu" çıkarıldı.Devletin sanayi teşvik konusundaki girişimlerine bir başlangıç niteliği taşıyan bu kanun, sanayi işletmelerinin kurulması için gerekli alanın, beş dönüme kadar karşılıksız verilmesi, yatırımın vergi ve resimlerden ve gerekli malzemenin yurt dışından getirilmesi için ithalat gümrük resminden bağışık tutulması gibi özendirici önlemler getirmekteydi. Ancak bu önlemlerin hiçbiri sanayi yatırımlarının mekansal dağılımına ilişkin değildi. 1913-1915 yılları arasında yürütülen ve daha çok özendirici önlemler getirmekteydi. Ancak bu önlemlerin hiçbiri sanayi yatırımlarının mekansal dağılımına ilişkin değildi. 1913-1915 yılları arasında yürütülen ve daha çok özendirici önlemlerden yararlanan sanayi işletmelerini içeren "Kısmi Sanayi Sayımı"nın sonuçlarına göre; işyerlerinin %55'i, işgücü ve pazar olanaklarının en yoğun olduğu İstanbul'da ve %22'si İzmir'de toplanmıştı.(3)

Sonuçta devletin elinde bulunan bütün büyük sanayi kuruluşları ve özel kesimin elinde bulunan küçük işletmeler yer seçim tercihlerini İstanbul, İzmir ve bu yerlerin yakın çevresi civarına yığılmaktaydı. Ülkede sanayinin dağılımındaki kutuplaşmanın Cumhuriyet öncesi dönemde başladığını söyleyebiliriz.

Bu nedenle, ülkede sanayinin dağılımındaki kutuplaşmanın Cumhuriyet öncesi dönemde başlamış olduğunu söyleyebiliriz.

2.1.2. PLANLI DÖNEM ÖNCESİ (1923,1960)

Bu dönemde sürdürülen sanayileşme politikalarındaki farklılıklardan dolayı sanayifaaliyetlerinin mekansal ve sektörel dağılımı konusunda sürdürülen politikalar ve uygulamalar farklı üç dönemde incelenebilir.

- (1923-1929) Özel Sektör eliyle ve İç Kaynalarla Kalkınmaya çalışılan dönem (Birinci Liberal Dönem)
- (1930-1946) Sanayileşmede "devletçilik" ilkesinin egemen olduğu dönem
- (1946-1960) Özel Sektör ve Yabancı Sermaye eliyle kalkınmaya çalışılan dönem (İkinci Liberal Dönem)

2.1.2.1. 1923-1929 DÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde uygulanan "Teşvik-i Sanayi Kanunu" vb. önlemlerle sanayi sektörünü geliştirme çabaları, bu alanda faaliyetlerin artması için olumlu bir zemin yaratmakla birlikte, Birinci Dünya Savaşının başlaması bu gelişimi olanaksız kılmıştır. (4)

Bağımsızlık savaşından sonra, devletin doğrudan sanayiye el atması yerine yerli özel sektörün korunması ve desteklenmesi politikası benimsenmiştir. Yeni yönetim ekonomiyi yeniden canlandırmak ve sanayi üretimini geliştirmek amacıyla çeşitli önlemler almıştır. Bunlardan en önemlisi 1913 tarihli "Teşvik-i Sanayi Kanunu"nın günün gereksinmelerini karşılamadığı gerekçeyle yürürlükten kaldırılması ve yerine 1927'de yeni Teşvik-i Sanayi Kanunu'nun çıkarılmasıdır. Bu yasa özel kesimin sanayi faaliyetlerine ilgi göstermesini sağlamak üzere özendi-

rici önlemler getirmekle birlikte, faaliyetlerin bölgeler arası dağılımı konusunda bir önleme yer vermiyordu.(5) Sanayi yatırımlarında özel kesim büyük merkezlerin kendisine sağladığı dışsal yararlardan dolayı İstanbul ve İzmir kentlerinin dışına çıkmamaktaydı.

Bu dönemde 1923'de Ankara'nın başkent ilan edilmesi ile amaçlanan hedeflerden biri de, sanayi yatırımlarının kutuplaşmasını önlemek ve sanayi yatırımlarının Anadolu'ya yayılması hedeflenecekteydi. Buna karşın, 1923-1929 yılları arasındaki liberal dönemde devletin olanaklarını ülke düzeyinde ulaşım sistemi, demiryolu ve altyapı tesislerini tamamlamaya vermiş olduğunu görüyoruz. Bunun dışında bu dönemde sanayinin mekansal dağılımı konusunda sözü edilen kanundan başka önemli bir girişimin olmadığı görülmektedir.

2.1.2.2 1930-1946 DÖNEMİ

Bu dönemde, özel sektörün ülke sanayinin gelişmesine yeterli mevcut kapasitesinin olmadığı anlaşılarak, devlet ulusal sanayinin başlatılmasını üstüne alarak planlı ve güdümlü bir ekonomi politikası "devletçilik" izlenmiştir. Bu amaçlarda sanayi planları oluşturulmuştur.

1°) BİRİNCİ BEŞ YILLIK SANAYİ PLANI

1934 yılında yürürlüğe konan bu plan sanayi kuruluşlarının ülke alanı içinde hangi kıstaslara göre dağıtılacağı net olarak belirtilmemekle birlikte yer seçim kararlarında hammaddeye, işgücüne, pazara yakınlık vb. ekonomik etmenlerin dışındaki faktörlerin rol oynayabileceği açıklanmaktadır. Ülke sanayi üretiminin sektörel ve mekansal dağılımı konusunda ilk olarak hazırlanan bu plan, hammaddesi yurt içinde bulunan ve doğrudan ülke gereksinmelerini karşılamaya yönelik bir üretim

planı ve sanayi tesislerinin dağılımında "mekana göre denge" ilkesi benimsenmiştir.

Gümrük himayesi olmadan dışarı ile yarışabilecek fabrikaların tarım ve madenciligi teşvik etmek için hammaddesi Türkiye'de olan, ihraç edilebilecek, yarı mamul yapan sanayi kollarının geliştirilmesini amaçlayan bu plan, ekonominin tümünü kapsayan çok yönlü bir plan niteliğinde değildi. Dokuma, Kağıt, Maden, Toprak ve Kimya sektörlerinde, en doğuda Malatya olmak üzere İç Anadolu'da demiryolunun ulaştığı şehirlerde kurulmak üzere 16 tane fabrika önerisi getiren bir programdı. Bu sanayi tesislerinin dağılımı şöyledir.(6)

I- KİMYA SANAYİ

- 1) Suni ipek-Gemlik
- 2) Semikök -Zonguldak
- 3) Gülyağı -İsparta
- 4) Hamızlı Kibrit-İzmit
- 5) Süper Fosfat-İzmit
- 6) Klor ve SudaKostik-İzmit

II-TOPRAK SANAYİ

- 1) Seramik-Kütahya
- 2) Cam ve Şişe-Paşabahçe

III-DEMİR SANAYİİ-ZONGULDAK

IV-KAĞIT VE SÖLÜLOZ SANAYİ-İZMİT

V-KÜKÜRT SANAYİİ-KEÇİBORLU

VI-SÜNERCİLİK-BODRUM

VII-MENSUCAT SANAYİ-Bakırköy, Kayseri, Ereğli, Hazilli, Malatya, Iğdır

VII-AMGARN (Merinos)-Bursa

IX- KENDİR - KASTAMONU

Bu dönemdeki toplam kamu yatırım harcamalarının ancak 1/4'ünü

kapsayan bu projelerin büyük kısmı kısa zamanda gerçekleştirilmiştir. Cumhuriyetin ilk döneminde uygulanan bir prorgam ülkenin doğal kaynaklarını değerlendirmesi, hammadresi Türkiye'de bulunan sanayileri kurarak bazı önemli ihtiyaç maddelerini üretmesi gibi yararlı gelişmeler sağlamış olmasına karşın, tam başarıya ulaşamamasının nedenleri, işletmelerin yatırım yerlerinin uygun olmaması, büyüklüklerinin optimal boyutların altında kalması ve gerekli araştırmaların doğru olarak yapılmamış olmasına bağlanmaktadır. (7)

Bunun dışında, planda benimsenen, sanayi kuruluşlarının İstanbul ve İzmir dışında Anadolu'ya yayılması ilkesi yalnızca, devletin kendi olanaklarıyla uygulayabildiği sınırlar içinde kalmış, özel sektörün yerseçimi kararlarını etkileyebilecek özendirici önlemler getirilmemiştir. 1936 tarihli Sanayi Kongresine ait belgelerden anlaşıldığına göre, devletin belirli sanayiler için çizdiği sınırlar içinde, özel sektör hiçbir Fabrika kuramamıştır.(8)

20) İKİNCİ BEŞ YILLIK SANAYİİ PLANI

Birinci Beş Yıllık Sanayi planının sonuçları tam olarak alınmadan önce 1936 yılında İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlanmıştır. Bu plan, Madencilik, Kömür, Bölgesel elektrik santralleri, toprak eşya sanayii, kimya endüstrisi, mühendislik endüstrisi ve deniz ulaşımı sektörleri üzerinde durmakta 100 kadar fabrika önermekteydi. Bu plan 1938 yılında kabul edilmiş olup Birinci Beş Yıllık Plana göre daha geniş kapsamlı olup, ağır sanayii, yatırım malları sanayii ile enerji tesisleri, liman vb. altyapı yatırımlarına önem vermekteydi.

Bu planın diğer bir özelliğide; gerek işletilecek madenler ve gerekse kurulacak fabrikalar bakımından Doğu Anadolu'ya önem verilesidir. Birinci planda öngörülen İç Anadolu'ya yığılma, doğuya kaydırılmaktadır. (9)

Bu plan kamu yatırımlarının büyük bir kısmını kapsamamasına karşın II.Dünya Savaşı nedeniyle uygulanamamıştır.

Savaş sonrasında ise 1944'lerde ikinci planın devamı olarak nitelendirilebilecek ve sanayi, madencilik, ulaştırma, tarım, işçi sorunları **bölge planlaması konularını** içeren bir planlaması konularını içeren bir planlama çalışmasına girilmiştir. Ekonominin tümünü kapsayan bu planın önemli özelliği "enerji mazları" etrafında endüstriyel kompleksler oluşumunu önermesi ve Türkiye'yi bu endüstriyel komplekslere göre bölgelere ayırmasıdır. Dış etkenler nedeniyle bu planda uygulanmadan ortadan kalkmıştır.(10)

21.2.3. 1946-1960 DÖNEMİ

Bu dönemde benimsenen ekonomik politika 1947'de hazırlanan ve resmen uygulanmamakla birlikte izlenen politika ile paralelliği olan Marssall planının temel kararları ile açıklanabilir.

Tarım, haberleşme, büyük su işleri, enerji,, demir-çelik,çimento, metal ve endüstri bölümlerini içeren Marshall planı,

- Sanayileşme yoluyla kalkınmadan tarımsal yolla kalkınmaya,
- Devletçilik yoluyla kalkınmadan, özel sektör eliyle kalkınmaya
- İş kaynaklarla kalkınma yolundan dış kaynaklara dayanmaya, geçişi belgelemektedir.(11)

1948 yılında İstanbul'da toplanan Sanayi Kongresinde ilk defa olarak devletçilik anlayışından uzaklaşarak, özel girişimcilğe ağırlık veren yeni bir ekonomik politikanının savunması yapılmıştır. 1950'li yıllarda uygulanma olanağı bulan bu "Liberalist" yaklaşımın sanayi açısından önemli yönü, ilk olarak yeni özel sanayinin kurulmasına ve önceden kurul-

muş olanların geliştirilmesine yardım etmek ve özendirmek amacıyla "Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın kurulması ile 24 Ocak 1954 tarihinde 6224 sayılı "Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu"nun yürürlüğe girmesidir. (12)

1946-1960 döneminde sanayi yatırımlarının dağılımında bir ulusal plan ya da programa yer verilmemiştir ve bu dönemde Kamu İktisadi kuruluşlarının kurduğu 40 kadar sanayi işletmesinin illere ve ilçelere göre dağılımında birinci derecede siyasal faktörler etkili olmuştur. Diğer yandan bu dönemde bir atılım içinde görünen özel kesim, yatırımlarını ülkenin en gelişmiş ve "dışsal yararlar"ın en yüksek olduğu İstanbul ve İzmir'de toplamıştır. Özel girişimlerin sanayi yatırımlarını finanse etmek için kurulmuş bulunan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası bu dönemde 400 projeye kredi açmıştır. Kurulan bu sanayi işletmelerinin %75'i Marmara ve Ege bölgesi içinde kalmaktaydı. Sadece İstanbul'a düşen işletme sayısı toplamın %51'idi. (13)

Sonuç olarak 1946-1960 döneminde özel sektörün sanayi yatırımlarını piyasa kurallarına göre ülkedeki büyüme merkezlerinde yoğunlaştırmaları nedeniyle, Marmara Bölgesi ile ülkenin diğer bölgeleri arasındaki dengesizlik daha da çoğalmıştır.

2.1.3. PLANLI KALKINMA DÖNEMİ

2.1.3.1. BİRİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1963-1967)

Planlı kalkınma ve karma ekonomi politikasına bağlı olarak hazırlanan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının toplumsal hedefleri gelir grupları arasında sosyal adalet dengesinin sağlanması ve bölgeler arası dengeli bir kalkınmanın sağlanmasını gerekli buluyordu.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma planında bölgeler arası dengeli kalkınmanın sağlanması meselesi üç açıdan ele alınmıştır. Bunlar;

- 1) Potansiyel gelişme bölgeleri (Örneğin Antalya Bölgesi)
- 2) Geri kalmış bölgeler (Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi)
- 3) Büyük şehir bölgeleri (İstanbul)

Planda kabul edilen ekonominin sürükleyici sektör olması, ekonomik yatırımların bölgeler arası dağılımı konusunda, amaçlanan %7'lik büyüme hızına olumsuz etkisi olmaması koşulu ile, yatırımların öncelikle geri kalmış bölgelere yapılması ilkesini getirmekteydi.(14)

Bu plan döneminde özel sektör yatırımlarının plan hedeflerine katkısı amacıyla 19 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı yasa ile ilk "yatırım indirimi" uygulaması olanağı getirilmiştir. Buna göre geri kalmış bölgelere gidecek özel sektör yatırımlarının öz kaynaktan karşılanan kısmının %50 kadarı gelir ve kurumlar vergisinden düşülecektir. Bunun dışında 1967'de yürürlüğe giren 933 sayılı yasa ile %80'lik tavan için bölgelere göre farklı oranlar uygulaması olmuşsa da, bu yasa 1969 tarihinde Anayasa Mahkemesi kararıyla yürürlükten kalkmış ve 202 sayılı yasanın oranlarına dönmüştür.

2.1.3.2. İKİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1968-1972)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hedefleri ve stratejisi'nde, bölgeler arasındaki gelişme farklarını azaltmak için, yatırımların ülke düzeyinde dengeli dağılımını sağlamak amacıyla, yatırım projelerine birden fazla kuruluş yeri araştırılması önerilmiştir. Bu şekilde "Bölgelerin doğal kaynaklarını ve işgücü potansiyelini değerlendirecek projeler öncelikle ele alınacak kamu hizmetleri ve altyapı yatırımları ile sosyal nitelikteki yatırımlardan bu bölgelere ve özel sebeplerle geri kalmış bölgelere öncelik verilecektir.(15)

Bu hedef ve stratejilerin öngördüğü ilkelere göre hazırlanan ikinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, bir yandan kendi kendine

gelişme gücü kazanan ve çevresini etkileyen gelişme noktalarının oluşturulması amacıyla geri kalmış bölgelere yönelik sanayi yatırımlarının bu yörelerdeki gelişme potansiyeli yüksek kentleşme merkezlerinde yoğunlaşması öngürülürken, bir yandan da ekonomik bakımdan zorunluluk bulunmayan durumlarda özel yatırımların, belirli bölgelerde aşırı biçimde yoğunlaşmayarak, gelişme potansiyeli yüksek geri kalmış yörelere gitmesi vergi kolaylıkları ve özendirici önlemler öngörülmüştür.

İkinci Beş Yıllık Plan Döneminde ilke olarak bölgelerarası dengeli kalkınma politikası benimsenmiş, ancak hedefe ulaşmak için ulusal plan dışında bölge planlarına yer verilmemiştir. 1972 uygulama yılında Devlet Planlama Merkez Teşkilatında "Kalkınmada Öncelikli Yöreler Dairesi" ve "İl Planlaması Bölümü" çalışma birimlerinin kurulmasıyla, bölgesel sorunlar "geri kalmış yöreler" ya da "geri kalmış iller" düzeyinde ele alınmaya başlanmıştır. Bu programda, bölge kavramı kullanılmaktan kaçınılmış olup 202 sayılı yasaya göre yatırım indiriminden yararlanacak geri kalmış il ve ilçeler belirlenmiştir.

2.1.3.3. ÜÇÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1973-1978)

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planını yönlendiren "Yeni Strateji (1973-1995)", sosyal adalet ve gelir dağılımı açısından ülke düzeyinde yatırımların dağılımı ve gelirler arasındaki fark konusunda şu ilkeleri getirmiştir.(16)

- İl ve ilçelerin gelişme düzeylerinin nesnel yöntemlere göre saptanması ve kamu hizmetlerinden yararlandırımda gelir farklarını gözetici bir yöntem izlenmesi?
- Bilimsel yöntemlerle saptanacak olan geri kalmış yörelerin, potansiyelleri bulunan alanlarda ulusal bütünlük ilkesi içinde ekonomik ve toplumsal gelişmelerin sağlanması,
- Ülke düzeyinde dengeli kalkınma ilkesinin, yatırımların iller arasında eşit dağıtılması anlamında ele alınmaması, bü-

yük çaptaki üretken yatırımların dağılımında önceliklerin nesnel ölçütlere göre verilmesi.

Bu ilkeler sonucunda anlaşılmaktadır ki "yeni strateji" bölge, geri kalmış bölge, bölge planlaması gibi kavramlara yer veremeyen bu planda mekan boyutu bir önceki planın son uygulama yılında olduğu gibi "il planları" aracılığıyla girmektedir.

Üçüncü planda, sanayi faaliyetlerinin yönlendirilmesinde geri kalmış illere ve kalkınmada öncelikli yörelere iki yol önermektedir. Birinci madencilik alanında bu illerde ve yörelerdeki doğal kaynakları temel alan projelere öncelik verilmesine, ikinci imalat sanayi yatırımı olarak gıda, tütün, yem, içki, ayakkabı, deri sanayii gibi doğal kaynakların değerlendirilmesi ile tarım ve gıda sanayi ürünlerinin uzun süre korunarak daha iyi pazarlanmasını sağlayacak nitelikte projelerin ele alınmasına dayanmaktadır. (17) Bu projelerin uygulaması kamu kesimine verilmiş olup, özel sektör sanayi yatırımlarının bu yörelere yönelmesi amacıyla kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı "özendirici önlemlerin" alınması benimsenmiştir.

2.1.3.4. DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1979-1983)

Dördüncü Beş yıllık Kalkınma Planının kapsamında bu dönemler sanayi, istihdam, yatırım ve teknoloji politikalarının bir bütün olarak ele alınması ve bazı sanayi sektörlerine kendi teknolojilerini üreten ve geliştiren kimlik kazandırılması öngörülmektedir.

Planda sanayi ile ilgili Ekonomik Hedefler ve Değerleri Bölümünde şu ilkeler getirilmektedir.

- Sanayide yapısal değişim ve dönüşümü gerçekleştirmek için imalat sanayine ayrılan kaynakların büyük bir bölümünün yatırım ve ara malları üreten sektörlerle, dış satım potansiyet-

leri olan sanayilere yöneltilmesi. Bundan dolayı daha ileri bir sanayi yapısını oluşturan makina imalat, metalurji elektronik ve kimya sanayileri ile elektrik enerjisi üretimine öncelik verilmesi,

- Amaçlanan sanayi yapısının gerçekleştirilmesi ve ülke çapında sanayinin yaygınlaştırılması için özendirme önlemlerinin kararını sektör, alt sektör ve mekan bazında etkileyici özellik kazandırılarak uygulanması,
- Sanayileşme amacıyla birlikte sanayinin ülke düzeyinde yayılması ve ülkenin ekonomik coğrafyasının değiştirilmesi isteminden dolayı Orta, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde sanayileşmeye önem verilmesi, bundan dolayı komşu ülkelere satılabilir nitelikteki mal üretimini amaçlayan projelerin bu ülkelere yakın bölgelerde oluşturulması sağlanarak bu bölgelerin gelişmesinin bu yöntem ile hızlandırılması amaçlanmaktadır. (18)

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında Organize sanayi sitelerinin kurulmalarını ve bu sitelerle ilgili kuruluş işlemlerini yönetmek, bu merkezlerde uygulanacak olan işletmeciliğin ortak ilkelerini saptayarak gerekli denetimleri yapmak ve yaptırmak, merkezlerin çeşitli sorunlarını görmek ve bu amaçla gerekli eşgüdüm ve işbirliğini sağlamasının Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının sorumluluğu altında gerçekleştirileceği belirtilmektedir. sitelerin altyapı geeksinnmelerini görev alanlarına göre ilgili kamu kuruluşlarınca karşılanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. (19)

2.1.3.5. BEŞİNCİ BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında, Bölgesel Gelişme Hedefleri, bölgeler arası farklılığın şiddetinin azaltılmasına yönelik kalkınma planları üretilmesi amacına uygun olarak;

- Sanayinin ülke yüzeyinde yaygınlaştırılması,
- Kamu hizmetlerinin dengeli dağılımı, (20) biçiminde saptanmıştır.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında sanayinin yaygınlaşması hedefine göre "kamu sektörü ile yapılan sanayi yatırımları" özel sektör ile yapılacak yatırımları özendirecek "teşvik tedbirleri" ve "organize sanayi bölgeleri" üç dönemli uygulama aracı olarak kabul edilmiş ve mevcut durumları D.P.T."Bölgesel Gelişme" kabulleri ve D.P.T. Şehirsel Kademelenmeye bağlı bir biçimde geliştirilen 16 Bölgeye uyarlanmıştır.

Kamu tarafından gerçekleştirilen sanayi yatırımlarının yer seçiminde Bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması amacıyla yönelik olarak sanayinin yaygınlaştırılması ilkesini içeren geniş kapsamlı yer seçimi politikalarının üretilmesi gerekliliği ve önemi vurgulanmaktadır.

Komisyon raporunda, kamu yatırımlarının bölgesel gelişme politikalarındaki ayrıcalıklı durumu aşağıdaki faktörlerle açıklanmaktadır. (21)

1. Kamu yatırımlarının bir bölümü özel sektörün girişemeyeceği kadar büyük yatırım gereksinimi olan büyük ölçekli sanayi birimi olup, ölçeklerine koşut olarak çevrelerinde yarattığı etkide büyük yapıldır.
2. Kamu sanayi yatırımlarının bir bölümü, ileri ve geri bağlantıları yüksek olan ve diğer sanayilerin aynı mekansal birimde yer almasını sağlayacak, bu çekici özellikleri ile bölgelerde gelişme ivmesi yaratacak sanayi allarında yer almaktadır.

2.1.3.6. ALTINCI BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında, sanayi için, ilkeler ve

politikalar bölümünde, sanayileşmenin kalkınmasının temel unsurlarından biri olması ve sanayileşmede özel kesimin etkin rol üstlenmeyi sürdürmesi öngörülmektedir. İmalat sanayinin, ekonomide hedeflenen büyümeyi sağlayan temel sektörlerden biri olacaktır denmektedir. (22)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planında Bölgesel Gelişme hedefleri, başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri olmak üzere, Kalkınmada Öncelikli Yörelerin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden kalkındırılması ve böylece bu bölgeler ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının zaman içerisinde azaltılması temel hedef olarak alınmaktadır. Söz konusu bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişme ve bütünleşmeyi sağlamak üzere gerekli politika ve planlama araçlarının uygulamaya aktarılması sağlanacaktır.

Kamu kaynaklarının tahsisinde bölgelerin gelişme potansiyeli dikkate alınarak Kalkınmada Öncelikli Yöreler lehine bir uygulama yapılması hedeflenmektedir. (23)

Planın ilkeler ve politikalar bölümünde ise;

Sanayinin bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması ve sınai gelişmenin teşvik-i amacıyla organize sanayi bölgeleri yapımına devam edilecek, bu bölgelerin yer seçimi kararlarında bölge gelişme şemaları esas alınacaktır.

Yerleşmelerin kademelenmesinde dengeye ulaşmak ve metropoliten alanlara yönelen nüfus ve sanayi yoğunluğunu azaltmak, bölgelerarası ve bölge içi göçleri yönlendirecek kontrol etmek üzere; metropol altı şehirler, orta büyüklükteki merkezler, az gelişmiş bölgelerin merkezi nitelikteki şehirleri ve merkezi nitelikteki kırsal yerleşme birimleri tesbit edilip, gelişmeleri desteklenecek bunun için gerekli araçlar oluşturulacaktır. (24)

Kalkınmada Öncelikli Yörelerde daha ayrıntılı çalışmalar ya-

pabilmek amacıyla bölge ve altbölge bazında planların yapılması,

Plan ve program hedef ve politikaları doğrultusunda, Kalkınmada Öncelikli Yörelerin sorunlarını ve bunlara ilişkin çözüm tekliflerini geliştirmek üzere bölgedeki Üniversitelerden birinin bünyesinde bir Araştırma Enstitüsü kurulması,

Özel kesimin bu yörelerde yatırım yapmasını ve mevcut tesislerin verimli bir şekilde işletilmesini sağlamak üzere uygulanan teşviklere devam edilecek ve değişen şartlar içinde yeni teşvik araçlarının geliştirilmesi, bu teşvikler geçmiş plan dönemlerinde olduğu gibi, Altıncı Plan döneminde de öncelikli il grupları itibarıyla farklı nispetlerde uygulanması, bu bölgelere götürülecek yatırımlarla bu yatırımları destekleyecek altyapı yatırımlarının birlikte planlanması sağlanacaktır. (25)

Ülkemizde planlı dönemde gerçekleştirilen kalkınma planlarının ortak özelliği sanayi sektörünün sürükleyici olarak kabul edilmesi ve kalkınma için gerekli etmen olarak görülmesidir. Bunun yanı sıra Bölgeler arası dengesizliklerinde bu yolları derinlebileceği ve yatırımlarda yerleşimlerin bu yönde gerçekleştirilmesinin önemi belirtilmektedir.

2.2. SANAYİDE YER SEÇİMİ

Çağdaş topluluklarda sanayileşme, sanayi ve sanayi ötesi devrelere geçişler, bütün ülkelerin amaçladıkları evrensel hedefler olmuştur. Oysaki mekanın düzenlenmesi anlamında, şehircilik düzenleme anlayışı yönünden bir değerlendirme sanayileşme ve sanayi hedefleri, mevcut gelişme sisteminden olması gereken yerleşme sistemine geçişte sadece etken bir kuvvettir. Çünkü, amaç, ulusal mekanın en uygun organizasyonunu yaratmak çalışma-yaşama alanlarını, mekanını düzenlemek ve önerilen yerleşme sistemini yaratarak, bu amaca uygun düzen-

leme prosesi içinde sosyal ve ekonomik gelişme hızının arttırılmasına yardımcı olmaktadır (26)

Sanayinin mekana bağlı olarak aşamalı dizisini belirleyen Scott tanımlaması esas alındığında, temel sanayi çalışma alanı olarak belirlenen istihraç kolunun, yer seçimi yönünde serbestliği olmadığı ve diğer sanayi türleri için de (şehirsel ve kırsal) yer seçimi sorununun mevcudiyeti belirlenir. Ancak kendi bölgesinin ekonomisinin temelini, hatta ülkesinin zenginliğini teşkil eden temel sanayinin dahi, ürünlerini bulunduğu alanların dışındaki yerlere değişim amacı ile göndermesi zorunluğu bu yerine bağlılıkta bile, bir yer seçimi sorununun şekillendiğini ortaya koymaktadır.(27)

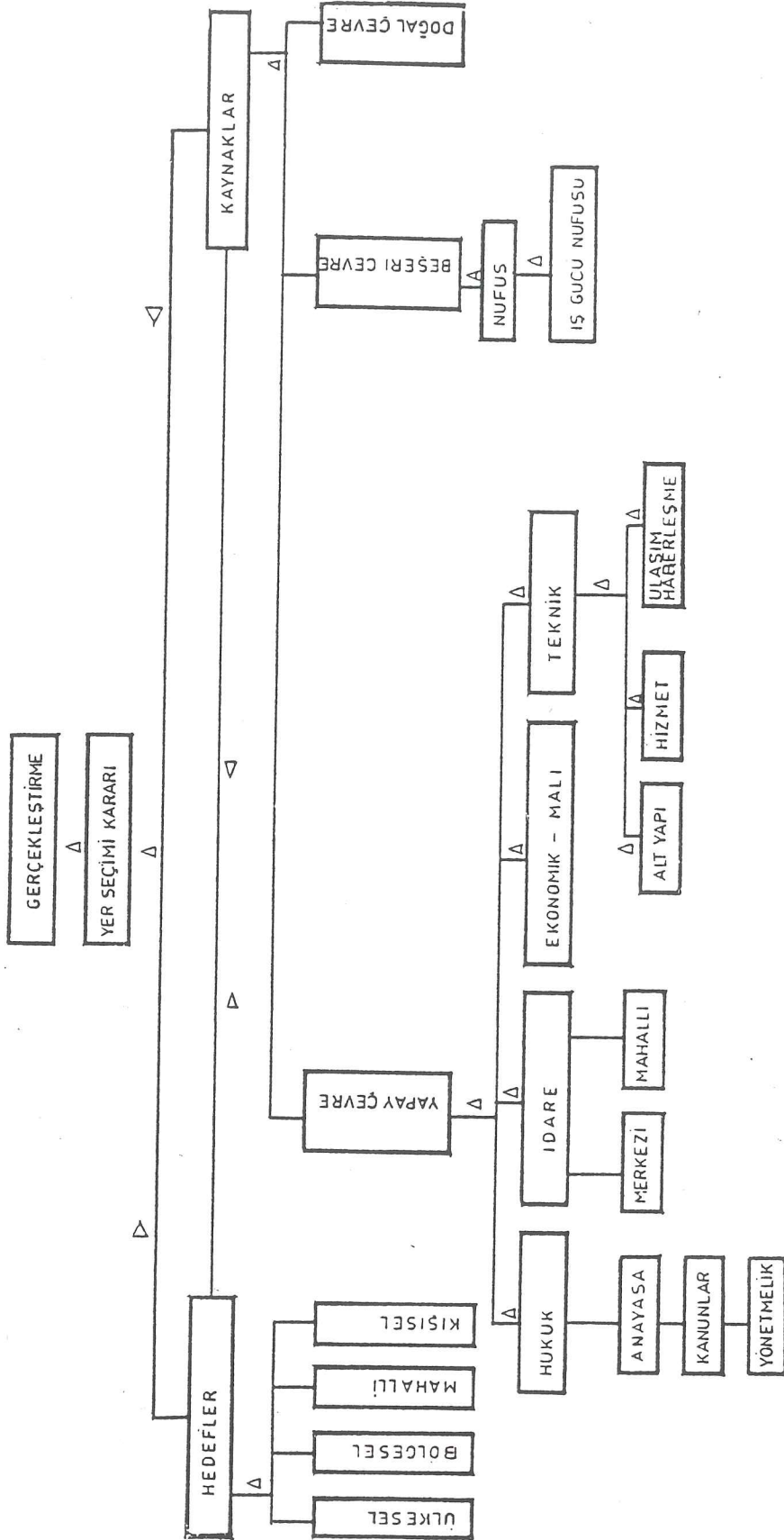
Sanayide yer seçimi sorununun, özellikle planlı kalkınma stratejisi içinde, hiçbir zaman yalnızca sanayi alanı yer seçimi veya bir sanayi tesisinin (fabrika gibi) yerinin seçimi düzeyinde kalamayacağı, daha çok, genel yerleşme politikası içerisinde çözüm getirilenebilecek bir yerleşme, yerleşme alanı ve yer seçimi konusu olduğu ortaya çıkmaktadır.(28)

2.2.1. SANAYİ YER SEÇİMİNDE DOĞAL ÇEVRE ETKENİ

Sanayi yerleşmelerinin yer seçiminde, önemli etkenlerden biri olan sanayi-doğal çevre ilişkisi, genel anlamda, arazi yapısı ve iklim koşulları doğrultusunda, sanayi yer seçimi için, uygun konumu belirlemektir.

Topoğrafya olarak, inşaata ve yerleşmeye izin vermeyen, jeolojik açıdan sakınca teşkil eden, bölgelerde tesis kurulabilme olanağı çok az olduğu gibi, arazi fiyatlarının çok yüksek olduğu bölgeler de, geniş alanlar isteyen sanayi kuruluşları için büyük mali zorluklar ortaya çıkarmaktadır. İklim koşulları ise, işçi prodüktivitesine, mamul ve hammaddeye etkisi yönünden yer seçimini belirleyici etkenlerdendir.

TABLO-1 Yerleşimi Kararı (Hande Süher, Şehirleşme süreci içinde Sanayide Yer Seçimi, İTÜ. Şehircilik Enstitüsü dergisi, 1972/2, İSTANBUL

Sanayi doğal çevre ilişkisi içerisinde güncel konulardan biri de, doğ çevre iyi etüd edilmediği takdirde sanayi yerleşiminin çıkardığı atık maddeler ve diğer kirletici unsurlarla ortaya çıkan büyük tahribattır. Genellikle kuruluş yeri iyi seçilmemiş, atıklarını doğrudan çevreye yayan kuruluşların çok zararlı etkileri olmaktadır. Örneğin, İzmit körfezi bugün balık neslinin yok olma sürecine girdiği havadaki kirliliğin sürekli arttığı ve toprak kirlenmesinin kötü sonuçlarının yaşanmaya başladığı bir duruma gelmiştir. Bu nedenle sanayi, ekonomik hayata çok büyük ve olumlu katkısı olmasına rağmen, doğal çevre ilişkisini iyi kuramaması yönünden bazen toplum tarafından itelenebilmektedir.(29)

2.2.2.SANAYİ YER SEÇİMİNDE YAPAY ÇERVE ETKENİ

Sanayi yer seçiminde doğal çerçe kadar ve doğal çevreye bağlantılı olarak etken olan bir diğer unsur da yapay çevredir. Yapay çevre, hukuksal kararlar (anayasa, kanunlar, yönetmelikler) idari oluşumlar (merkezi, mahalli), mali olanaklar, teknik özellikler (altyapı, haberleşme, hizmetler) tarafından oluşturulmakta ve sanayi yer seçimini belirleyici bir dizi etken ortaya çıkarmaktadır.

Teknik özellikler sanayi kuruluşlarının rantabilitesini yakından etkilemekte, işletme için gerekli ve yeterli enerjisi olmayan, suyu bulunmayan, her türlü atık maddesini serbestçe boşaltamayan ve nihayet ham ve mamul maddeleri rahat ve ucuz ulaştırma olanağı bulunmayan bölgeler sanayi kuruluşları için işlevsel olmamaktadır.

Sanayinin piyasaya ve hammaddeye yakınlığı önemli bir sorundur. Bu nedenle sanayi kuruluşları daha çok büyük şehirlere özellikle liman kentlerine yakın olmayı tercih etmektedirler. Ayrıca sanayici de, yerleşme için, ithal kolaylığı gösterilen, gümrüklere yakın olan yöreleri tercih edebilmektedir.(30)

Ülkesel ve mahalli organizasyonlar, hukuki çerçeve ve imkanlar yer seçiminde etkindir ve sınırlar verir. Böylece sanayide yer seçiminde doğal ve beşeri çevre yanı sıra, insan eliyle yaratılmış olan yapay çevre de kaynak ve imkanları sınırlar ve sunar. (31)

2.2.3.SANAYİ YER SEÇİMİNDE BEŞERİ ÇEVRE ETKENİ

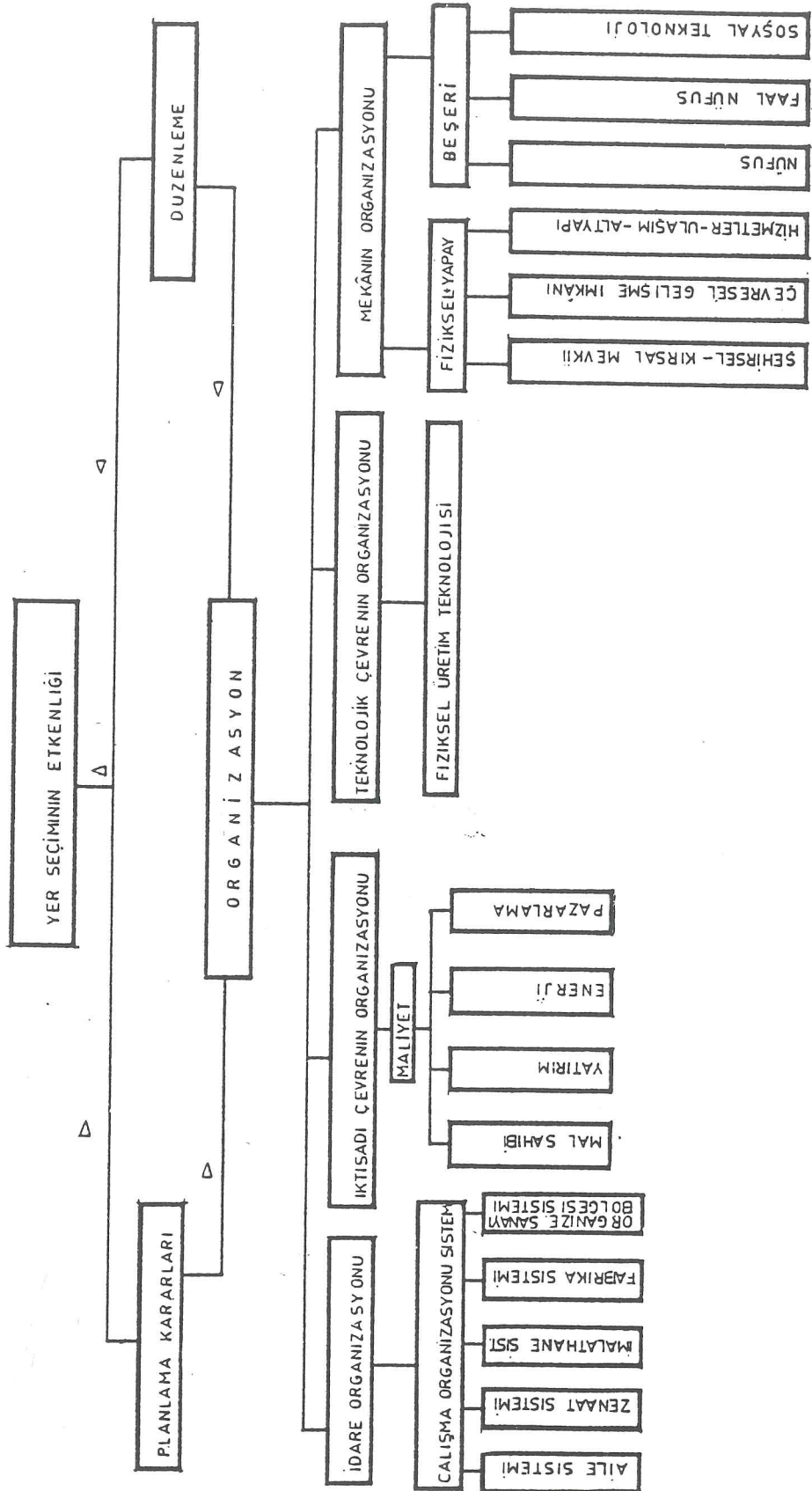
Sanayi konusu içinde doğal kaynaklar, teknoloji ve hatta sermaye, bir anlamda pasif vasıtalar dır. Aktif vasıta beşeri kuvvettir. Aktif kuvvet, kaynağı dinamikleştirir, işgücünü verir organizasyon ve müesseseleri yaratır, ve en önemli rolünü kontrol ile ifade eder. Bu kaynak bir yandan yerleşme verilerini, yerine bağıllık ve yer seçimi yönünde, dinamik olarak etkilerken, diğer yandan da, üretici teklifler elde etmek üzere, işgücü, teknoloji ve çabaları birleştirir, geliştirir. (32)

Sanayi yer seçiminde birinci derece etken olarak görünen fiziki çevre, sorun alanını ancak sınırlar fakat belirlemez, tayin etmez. Sınırlar aynı zamanda beşeri çevrenin, beşeri kaynakların fonksiyonudur. (33)

Sanayileşme, sanayide yer seçimi ve dolayısı ile, sanayi işgücü nüfusu ve ona bağı nüfusun, yerleşmesi şehirleşmede büyük etken olmakta bu durumda, konuya mekansal çözüm getirilmediği hallerde ortaya boyutu büyük sorunlar çıkmaktadır. Tablo 2 de görüldüğü gibi şehir ve sanayi birbirlerine bağımlı olarak değişkendir. (34)

Görülüyorki sanayileşme-şehirleşme prosesi içerisinde, sanayide yer seçiminin çok yönlü ve kapsamlı bir olay olduğu ve şehirleşme süreci içerisinde, özellikle ülke yüzeyinde, sanayi ve sanayi nüfusunun dolayısı ile, nüfus ve hizmetlerin dağılımında ve yerleşme siyasetinde etken rolü açıkça belirlenmektedir. (35)

TABLO-2 Yerleşiminin Etkinliği (Hande Suher, Şehirleşme Süreci içinde Sanayide Yerleşimi, İTÜ. Şehircilik Enstitüsü Dergisi, 1972/2, İstanbul

2.2.4. SANAYİ YER SEÇİMİNDE PLANLAMA HEDEFLERİ VE PLAN KARARLARI

Planlı kalkınma dönemi içinde olan ülkemizde, sanayide yer seçimine, doğal beşeri ve yapay çevre kaynakları kadar, belirlenmiş olan plan hedefleri ve planlama kararları da etken olmaktadır.

Çünkü, kalkınma ve gelişme için sanayileşme önerilmekte ve hedefler belirlenmektedir. Üç plan döneminde tarımsal nüfusun toplam nüfusa oranının, farklılığının %77 den %58.1 e inmesi önerisi tarımsal alan çalışmalarından şehirselleşme alanlarına meşguliyetin ve işgücünün geçişi önerisidir.

Bu noktadan hareketle mekanın düzenlenmesinde ve olması gereken yerleşme sisteminin yaratılmasında sanayi ve sanayi nüfusunun dağılımı ve bu yönde alınacak kararların ve belirlenen hedeflerin etken rolünü ortaya koyar. (36)

Sanayi yer seçiminin çağdaş bir anlayış içerisinde değerlendirilmesinde doğal, yapay ve beşeri kaynaklar ve diğer tarafta ülke yüzeyinde bir yerleşme sistematığının kararları etkilidir. Bu değerlendirme içinde, sanayide yer seçimi de yeni yerleşme alanlarının tayin ve düzenlenmesinde belirleyici olmaktadır.

2.3. SANAYİLEŞME İLE ORTAYA ÇIKAN ÇEVRESEL SORUNLAR

2.3.1. KİRLENME

Sanayileşen ve büyüyen kentlerde, çevre sorunlarının hızla artması, günümüzde hemen hemen bir doğa yasası geçerliliğini taşımaktadır. (37)

Kentleşme ve sanayileşme toplumun, ekonomik ve toplumsal gelişmesine katkıda bulunan etmenleri kentlerde toplamakla birlikte, hava ve su kirlenmesi, gürültü sanayi ve

yapım etkinlikleri için, toprağın aşırı derecede kullanılması gibi çevre üzerindeki olumsuz sonuçları da arttırmaktadır. (38)

Ülkemizde 1950 li yıllardan buyana hızlanan sanayileşme çabaları, hızlı kentleşmeyi de, beraberinde getirmiştir. Batılı ülkelerin yaklaşık 200 yılda gerçekleştirdikleri tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişi, 30-40 yıl gibi kısa bir süreye sığdırmaya çalışan ülkemiz daha amaçladığı ekonomik düzeye ulaşmadan çığ gibi büyüyen çevre sorunlarıyla karşılaşmıştır. Bu dönem içerisinde yeni gelişen sanayi kuruluşları teknolojik alt yapının yetersizliği nedeniyle, kırsal kesimde kurulamamıştır. Anadolu'nun orta büyüklükteki kentlerinde bile sanayi kuruluşlarının ortaya çıkmaya başlaması çok yeni bir olgudur. Kırsal kesime teknolojik alt yapıyı götürememiş olan Türkiye iyi kötü bir alt yapının bulunduğu büyük kentlerinde sanayileşme sürecine girmek zorunda kalmış, ancak bu alt yapının da aşırı yüklenmesi nedeniyle sağlıklı büyümenin gereği olan çevresel dengeleri koruyamamıştır. (39)

Gerçekte çevre kirlenmesi, çevre sorunları adı altında topladığımız sorunların yalnızca bir bölümüdür. Kirlenme dışında daha pek çok sorun çevre ile ilişkilidir ve çevreyi etkiler. Konut, gecekondulaşım, ulaşım, yeşil alan vb. sorunların "Çevre Sorunu" olmadığı ileri sürülemez. (40)

Çevre sorunları ekonomik yönden gelişmiş ve sanayileşmiş ülkelerle, sanayileşmekte olan ve geri kalmış ülkeler açısından değişik ölçülerde önem taşımaktadır. Birinci kümedeki ülkeler zaten varmış oldukları gönenc düzeyini geniş kitlelere yayacak bir gelişmişliğe ulaştıktan sonra, sanayileşmenin ve ekonomik gelişmenin sonucu olan çevre sorunlarına, kaynak, zaman ve enerji ayıracak duruma gelmişlerdir. Gerçekte çevre kirlenmesi onlar için sanayileşmenin, gelişmenin üretim ve tüketim artışının dolaysız bir sonucudur. Oysa geri kalmış ülkeler için bugün ekonomik gelişmeyi ve gönenci toplumun bütün sınıflarına dağıtmak öncelik taşımaktadır. Bu ne tümünden

terkedilebilecek ne de çevreyi iyileştirme çabalarından sonraya atılabilecek önemdedir.

Bugün çevre kirliliği tarımsal alan kaybı, kentlerde aşırı ve düzensiz büyüme sonucu, trafik, yapısal kitle yoğunlaşması, gürültü, hava kirliliği gecekondulaşma gibi sorunları büyük boyutlara ulaşmış olan, kentlerimizin yaşanılmazlığı daha da artacaktır.

Günümüzün toplumu endüstri artıkları, konut yakıtları, egzoz gazları ile havayı, atık sularla da yüzey ve yeraltı sularını kirletmektedir.

Çağımız tekniği insan için yeni çevresel koşullar hazırlarken toplumsal yapıyı da değiştirmektedir. Ancak bütün bu değişiklikler yapılırken, eko-sistemin olumsuz etkilenmesi dikkate alınmamaktadır.

Sanayinin, alt yapı hizmetlerinin karışlanabildiği alanlarda yoğunlaşması sonucu, bu alanlarda ekolojik denge tümüyle bozulmuş ve atıklar insan sağlığını tehdit eder boyutlara ulaşmıştır.

2.3.1.1. ÇEVRE KİRLENMESİNE ETKEN OLAN BAŞLICA SANAYİ DALLARI

Çevre kirlenmesinde sanayileşmenin etkileri sanayi dallarına ve sorunlarına göre değişim göstermektedir.

Çevreyi etkileyen en önemli kesim enerji üretimidir. Enerji isteminin sürekli artması, enerji kesiminin çevreye verdiği zararların ciddi boyutlarda olması, enerji üreten ve dağıtan kuruluşların, yerleşme alanlarında, bulunması ve dolayısıyla ile etkilerinin sanayi bölgeleriyle sınırlı kalmaması bu kesimin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Enerji üretimine ilişkin etkinlikler, hem su hem hava kirlenmesine yol aç-

maktadır. Hidrolik santrallerde enerji üretiminin kendisi kirletmese de yan kuruluşlar kirlenmeyi meydana getirmektedir.

Metalurji sanayi üretimde çok miktarda, su ve enerji kullandığı için ve minerallerin kullanılabilir duruma getirilmesi işlemleri nedeniyle, su ve hava kirlenmesi yaratmaktadır.

Kimya ve petrokimya sanayileri en çok su tüketen ve dolayısıyla sentetik ve organik özdeklerle suyu kirleten sanayi türleridir. Su ve birazda hava kirlenmesine yol açmaktan başka petrol ürünleri ve mineral tozları toprağı kirletmekten ve besin özbekleri için tehlike yaratmaktan geri kalmazlar. (41)

İnşaat sanayii ve ona yakın sanayi dalları, bir yanda yapı gereçleri üretimi ve inşaat sürecinin dolaysız olarak verdikleri zararlar diğer taraftan yapıların yol açtığı ikincil etkiler olarak ikiye ayrılabilirler. İlk kümedekiler daha gerçekçi olduğu halde ikinci kümedekiler kalıcı olmaları nedeni ile önemlidirler.

2.3.2 KAYNAK TÜKETİMİ

Sanayileşme herşeyden önce nüfusun kentsel mekanda yığınlaşmasına neden olmaktadır.(42)

Sanayileşme yoluyla, ekonomik büyüme, daha fazla üretmek ve daha fazla tüketmek anlamına geldiğinden, doğadan daha fazla hammadde olarak, daha fazla atık üretmek anlamına gelmektedir. Söz konusu kapsam içerisindeki ekonomik döngülerde, bozulan çevre ve tüketilen doğal kaynaklar, yetersiz bir şekilde değerlendirilmektedir. (43)

İnsan bir yandan hızlı gelişen bilim, teknoloji ve sanayi ile doğa ya hakim olup, ekonomik açıdan yaşam düzeyini yükseltirken, diğer yandan da kendi hizmetine koştugu doğayı

bilinçsiz ve acımasız olarak katetmektedir. Çünkü tüm ekonomik faaliyetlerimiz doğal kaynakların üretim süreçleri aracılığıyla, çeşitli ürünlere dönüştürerek tüketime sunmayı amaçlamaktadır. (44)

Klasik ekonomilerde büyümenin ön şartı, daha fazla kaynak kullanarak daha fazla üretmek ve daha fazla tüketmektir. Besin temini için gerekli tarım arazileri balıkçılar ve ekolojik dengenin sigortası olan ormanlar, ana biyolojik sistem ve endüstri için gerekli hammadde, çeşitli hızla kaybolmaktadır.

Bu şekilde kirlenmenin yanısıra hızlı bir kaynak tüketimi meydana gelmektedir.

B Ö L Ü M III

ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK DÜZENLEMELER

BÖLÜM III ÇEVRE KORUMAYA YÖNELİK DÜZENLEMELER

3.1. PLANLAMA KADEMELERİNDE ÇEVRE OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR

3.1.1. PLANLAMA

Ülkemizde planlama çalışmalarının yaklaşık 40 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen bu kavrama uzun süre işlerlik kazandırılmamıştır. Ülkemizde, problemlerin neler olduğu ve bu problemleri doğuran faktörlerin biribirleri ile oluşan gelişmeleri tespit edilmeden yürütülen faaliyetler olumlu sonuç vermemiştir.

II.Dünya savaşının bitiminde Dünya ülkelerinin içine girdiği sosyal ve ekonomik bunalım, konut, iş, aşlık, şehirlerin yeniden onarımı, sanayinin organize edilmesi gibi pek çok sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu problemlerin çözümü ve her yönden kınabilmek için, eldeki bütün organların, kuruluşların, planlanıp, programlanıp faaliyete geçirilmesi gerekmiştir.

Bütün Dünyada ve bizde, düzensizlikleri sıraya sokabilmek için, sistemlerin yenilenmesi ile birlikte iyi bir planlamaya gidilmesi şarttır. (1)

3.1.2. ÜLKE PLANLAMA

Üretimfaktörlerini en verimli şekilde kullanarak ekonomik büyümeyi gerçekleştiren ve bu büyümeden sosyal adalet ilkesine göre kişilerin pay almasını sağlayan faaliyete planlama denir.(2) Ülke planlaması bütün ülkeyi kapsayan ve etkileyen bir merkezi planlama faaliyetidir.

Ekonomik açıdan, siyasi düzen ve rejim ne olursa olsun şu ilkeler göz önünde tutulur.

- Arazilerin iyi kullanıma açılması
- Ekonominin gelişimini hızlandıracak faaliyetlerin tespit edilmesi
- Fert başına düşen milli gelirin arttırılması
- Tam istihdama varılması
- Dış ticaret dengesinin sağlanması
- Bölgeler arasında denge sağlanması
- Gelir dağılımında eşitlik ilkelerinin uygulanması(3)

Ulusal planlama genellikle devlet planlama mekanizmaları tarafından yapılmakta ve ülkenin her türlü üretim faaliyetlerini kapsamaması gerekmektedir. Ancak ulusal düzeydeki faaliyetler ile üretim birimleri düzeyindeki faaliyetlerin, ilişkilerinin doğrudan doğruya kurulması imkanı pek yoktur. Bu nedenle ulusal plan hedeflerinin bölgelere indirilebilmesi ve bölgesel sorunların ortaya çıkarılabilmesi için bölge planlarına ihtiyaç duyulmakta ve düşey bir planlama kademelemesi ortaya çıkmaktadır.

Görülüyor ki,ulusal plan genel anlamda ülkesel kalkınmayı amaçlayan bir ekonomik plan kapsamında olmakta ve çevre olgusuna ancak arazi kullanımı önerisi şeklinde yaklaşabilmektedir.

3.1.3. BÖLGE PLANLAMA

Teknolojinin ve sanayinin gelişmesi, sanayinin büyük şehirlerde toplanması ile kırsal alandan şehirselleşmeye bir nüfus hareketi başlamış ve toplumsal bünyede, büyük çapta sosyo-ekonomik değişiklikler görülmüştür. Fiziki yapının şehirciler tarafından ele alınması ile şehirciliğin daha değişik bir açıdan ele alınması fikri oluşmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra sosyo-ekonomik bünyenin ele alınarak fiziki biçimlendirmenin ötesinde de bir plan yapılması zorunlu bölge planlama kavramının doğmasına neden olmuştur.

Bölge planlama bir bölgenin, ekonomik sosyal ve fiziki yönden planlaması demektir. Bir mekanın en iyi şekilde düzenlenmesi ve bu düzenlemenin gerektiği şekilde donatılmasıdır. Bunun için de devletin elinde bulunan, sulama ve enerji kaynakları ulaşım, krediler, yatırımlar, sanayi teşvikleri gibi her türlü araçtan en iyi şekilde yararlanma amacını güder.(4)

Bölge planlama çalışmalarında temel olarak her bölgenin, çevre verilerinin değerlendirilip, mevcut fiziki yapı üzerinde uygulanması ve toplum için hijyenik ortamın oluşturulması gereklidir. Ancak çalışmaların sağlıklı olabilmesi için bölge verilerinin incelenmesinin yanında bölge sınırları içine ortak verilerin değerlendirilmesinin de büyük önemi vardır. Yapılan planlamalarda bölge ve şehirlerde sağlıklı bir koordinasyon sağlanması için gelişme alanları ve ulaşım ağlarının, planlanacak dokunun ekolojik planlamayla uyum sağlaması gerekli görülmektedir.

Ekolojik planlama, genel planlamanın temel yapısını belirleyeceği için, gelişme alanlarını etkileyen konut, yeşil alan ve yoğunluklarında ileride meydana gelebilecek büyümelerin doğal dokuyu minimum düzeyde tahribata uğratması için, hukuksal önlemlerin de fiziki planlamayla birlikte paralellik içinde götürülmesi şartı aranmaktadır.(5)

Bölge planlama çalışmalarında dikkate alınacak işlemler şunlardır:

- Bölge sınırının belirlenmesi (Bölge dışı verilerinin gözden geçirilmesi)
- Bölge içi araştırması (Toprakaltı, Topraküstü)
- Alternatiflerin seçimi ve öneriler
- Uygulama imkanlarının araştırılması
- İstikbal önerileri

Genellikle araştırma konuları şöyle sıralanabilir:

Fiziki yapı..... Coğrafi

Arazi kullanış

Tarihi Değerler..... Şehirlerin tarihi dokusu (eski-yeni) Tarihi yapılar-Asırlık binalar
Arkeolojik alanlar-Toprak altı kazıları
(Yeraltı şehirleri Göreme, İhlara Vadisi gibi).

Doğal yapı..... Bitkisel değerler

Su değerleri

Silüet, peyzaj

Sosyal yapı..... Nüfus

Konut

Eğitim, kültür

Sağlık

Sosyal bünye

Ekonomik yapı..... Tarım, tarla, bağ, bahçe

- Orman

- Hayvancılık

- Balıkçılık

- Avcılık

- Sanayi-madencilik

- İmalat

- Elektrik

- Gaz

- Su

- Depolama

- Kamu ve İdari
- Hizmetler-Ticaret
- Serbest Meslek
- Eğlence Turizm
- Ulaştırma
- Alt yapı..... Enerji
 - Su
 - Kanalizasyon
 - Yol
 - Elektrik, P.T.T.Telefon.Özel hatlar.
 - (doğal gaz. havagazı, termal sular)
- Hukuksal ve Poli-
 - tik Düzenlemeler. Ülkenin yatırım politikaları ve kalkın-
ma planları
 - Metropolitan idare
 - İmar Hukuku
 - Arazi Politikası
 - Belediye ile ilgili kanunlar
 - Özel yöre kanunları(6) 6

Projelendirmek üzere seçilen bir bölge üzerinde incelenmesi gerekli belgeler:

- 1- Bölgesel haritalar ve yardımcı bilgiler
 - Fotoğraflar
 - Topografik haritalar
 - Sulama haritaları-Su yastıkları
 - Ulaştırma haritaları-Bölge Flora ve Fauna haritaları
 - Nüfus haritaları-Atmosferik rüzgar haritaları
 - Arazi kullanış haritaları
 - Arazi tasnif haritaları-Askeri alanları gösteren harita-
lar
 - Kaynakları gösteren haritalar
 - Altyapı (enfrastrüktür) haritaları
 - Turizm haritaları

- İklim ve yağış haritaları-Bölgede 5 hektardan büyük kamu mülkiyeti varsa onların belirlenmesi
- Turizm haritaları
- Mülkiyet haritaları
- Radyasyon haritaları
- Bölgede mağara, şelale varsa belirlenmesi

Yol: Demiryolu

- Karayolu
- Hava yolu
- Suyolu
- Yeraltı tünelleri
- Sualtı geçitleri
- Havayı hatlarla yapılan ulaşım (Uludağ teleferiği gibi).

Enerji:-Su

- Elektrik
- Termal Enerji
- Güneş Enerjisi
- Kömürle işleyen santrallerden oluşan enerji
- Atom enerjisi
- Yörede hakim tarımsal ürünler ve verimlilik oranı
- Yörede seracılık veya özel tarım alanları varsa onların işaretlenmesi

2- Nüfusla ilgili araştırmalar:

- Bölgenin nüfusunun nicelik ve nitelikleri
- Doğal nüfus artışı ve göç
- Nüfusun yapısı

3- Yerleşme alanları problemleri araştırmaları

- İskan alanlarındaki nüfus yoğunluğu
- Yaşama koşulları
- Konut bünyesi ve karakteri

4- Doğal kaynaklar üzerinde araştırmalar:

- Yerüstü kaynakları
- Yeraltı kaynakları-Maden
- Kaynak suları

- Petrol, doğal gaz
- Termal sular
- Su kaynakları (Göl, nehir, gölet baraj)

5- Ekonomik bünye araştırmaları

- İş ve gelir imkanları ve özellikleri
- Bölgenin ekonomik yönden gelişme potansiyeli
- Gayrimenkul piyasası ve vergiler

6- Kamu hizmetindeki çeşitli sektörlerin bünyeleri üzerinde araştırmalar.

- Kamu yönetimi teşkilatlarının çeşitli özellikleri
- Ulaştırma sistemi
- Enerji kaynakları ve sulama tesisleri
- Eğitim ve kültür müesseseleri
- Sağlık müesseseleri
- Haberleşme araçları
- Rekreasyon tesisleri

7- Tarihi ve turistik alan araştırmaları:

- Tarihi ve arkeolojik alanlar
- Bölgenin turizm potansiyeli
- Fiziki ve doğal değerler

8- Bölgenin sosyolojik bünye araştırmaları:

- Eğlence imkanları
- Suç oranları (Çocuk suçları, büyük suçları, hırsızlık vb. gibi)
- Kültür düzeyi

9- Yerleşme düzeninin bölge özelliklerine uymasını gerçekleştirecek araştırmalar:

- 10- Verilecek planlama kararlarının uygulanabilme imkanlarının araştırılması
- Yöresel mali imkanlar

- Yöresel idari ve hukuku kararlar
- Ülke planının ilkelerinin seçilen bölge ile ilişkileri

11-Bölgede bulunan çevre sorunlarının tesbiti,

- Mecut olanlar
- Olabilme ihtimali olanlar
- Yakın bölgelerden gelebilecek sorunlar (7)

Sonuç olarak Bölge Planlama, ülke planlama hedeflerini bölge ölçeğine indiren ve yalnızca fiziki-mekansal bir plan olmayıp aynı zamanda ekonomik plan halinde olduğundan, çevre ilişkilerine yine arazi kullanış anlamında yaklaşmakta ancak ülke planından daha çok detaya inmektedir.

3.1.4. ÇEVRE DÜZENİ PLANI

Çevre düzeni planı, İmar Yasası'nda "Ülke ve bölge plan kararlarına uygun olarak konut, sanayi, tarım, turizm, ulaşım gibi yerleşme ve arazi kullanılması kararlarını belirleyen plan" olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi "çevre düzeni planı"yla, daha çok anakent alanlarında, çevresiyle birlikte ele alınması gereken yerleşim yerlerinde bölge ölçeğindeki planlarla bağlantılı olarak alınan planlama kararları anlatılmak istenmektedir. Nitekim, Kentbilim Terimleri Sözlüğü de, bu tür planları, "Bir büyük kent ya da çevresi ile birlikte tasarlanması gerekli yerleşme özekleri ile bu özekleri etkileyen çevreler ya da önemli bölgeler için bölgesel tasarımlarla ilgisi kurularak hazırlanan ve koruma, kullanma, yerleşme, yerleşme düzenlerine ilişkin ilkeler koyan tasar" diye tanımlanmıştır. (8)

3.1.5. KENT PLANLAMASI

Günümüz toplumunun başlıca özelliklerinden biri kentleşme di-

ğeri sanayileşmedir. Ekonomik ve sosyal yönden kalkınma diye tanımladığımız bütün ülkeler şehirleşmiş olanlardır.

Şehir genel olarak değişik karekterdeki sosyal sınıfların oluşturduğu bir toplumun kendine özgü bir düzen içerisinde yaşamalarını sürdürmeye çalıştıkları yerdir.(9)

Şehircilik 19 yy.da değerlendirilmesi yönünde (dönemi için) iyi bir ifadelendirmeye Camillo Sitte ile kavuştu. Camillo Sitte 1899 yılında Viyana'da yayınlanmış olan Stadtebau kitabında ortaçağ dönemi şehirciliğine bir özlem dile getirmiştir..... Temel fikir "şehir inşaa sanatı" anlayışıdır.

Şehirciliğin şehir inşa sanatından, mekanın organizasyonuna doğru geçen anlayışını ifade için, Thomas Adams'ın şehircilik tanımı kısmen yardımcı bir tanımlama olarak alınabilir. Thomas Adams'a göre şehircilik, sosyal ve ekonomik ihtiyaçlar gözönünde bulundurulmak suretiyle, şehirlerin fiziksel gelişmelerin şekillenmesine yön vermekle ve ilgili sorunlarla meşgul olan bir ilim, sanat ve faaliyet alanıdır. (10)

1945-1932 yıllarında şehir ve bölge planlaması çalışmalarına öncülük etmiş Patrick Geddes, kitapları "City Development" ve "Cities in Evolution"da temel fikir olarak "tedaviden önce teşhis" ilkesini işler. Şehir sorunlarının çözümünün öncelikle nüfus, çevresi ve faaliyetler arasındaki karmaşa ve karşılıklı etkileşimin teşhis ve tanınmasında yattığını ifade eder. Bunu şöyle şematize etmiştir.

- Amaç
- Hedefler
- Tasvir etme
- Plan (Genelleme)
- Seçenekler
- Değerlendirme
- Uygulama-Gerçekleştirme

Çünkü her yerleşme birimi tüm yerleşme sisteminin bir alt ögesidir. Ve sadece kendi boyutlarında değil, tüm sistemin boyutlarına uyumlu bir gelişme süreci içinde olması gerekir. Şehir planlama süreci aşamalarına baktığımızda uyumlu mekan organizasyonu yönünde tayin edilen amaç ve bu amaçla ulaşmak üzere seçilen hedeflere uygun olmak üzere ve tedaviden önce teşhis temel ilkesinden hareketle, öncelikle bilgilenme, sonra değerlendirme ve eyleme geçme şeklinde ifadelendirilebilir.(11)

Bilgilenme- araştırma ; sistemli bilgi toplama ve derlemedir. Verilerin tesbitinde, survey fiziksel ve sosyo-ekonomik çevre yapay çevre ile bütünleşir. Tarihsel, fiziksel, sosyal, ekonomik, hukuk, idari, mali, teknik ve estetik yönden inceleme ve araştırmalar, tesbitler, yazılı, çizgili belgeler, haritalar, istatistiksel veriler ve tamamlayıcı, tanıtıcı ve mahallinde yapılan anket soruşturmaları yöntemi ile elde edilen bilgiler ve diğer derlemeler bilgilenme sürecini tamamlar. Derlenen bilgilerin amaç ve hedeflere göre değerler sistemi içinde değerlendirilmesi bunu takip eden aşamadır. Bu aşamada;

1. Gereksinim ve isteklerin denenmesi
2. Hedeflerin tayini
3. Planlama alternatifleri
4. Karar verme ve eyleme geçme şeklinde özetlenebilen işlemlere girişilir. (12)

Ancak hiçbir şekilde planlama kesinlik (katılık) taşımamalıdır.Çünkü planlamayı etkileyen faktörler zamanla değişime uğrayabilirler. Bu gerçek planlamada esneklik olmasını gerektirir. Çok kesin, değişmez bir plan uygulama olanaklarından yoksundur. Planlama esnek olmalıdır. Geleceğin koşulları, bugün yapılan bir öneriye uymazsa, insanların rijit ve katı çizgiler arasında acı çekmemeleri için plan yeni koşullara uyabilmelidir. Ön çalışmalar, araştırmalar, istatistik toplama çabaları, yapılacak tasarının isabetini arttırmak içindir.

Bir kent planında aşağıdaki temel ögelere birbirleriyle ilişkili

olarak yer verilir:

1. Önerilen arazi kullanma biçimlerinin yeri ve niteliği. İnsanların yaşamasına özgü alanlarla (oturma alanları: residential areas), ticaret ve sanayi kuruluşları gibi kentsel işlevlere ayrılacak alanlar bu planda gösterilir.
2. Kültür ve eğlence yaşamı için gerekli alanlar: parklar, oyun yerleri, çocuk bahçeleri, havyanat bahçeleri, stadyumlar,
3. Ulaşımaya ayrılacak alanlar: caddeler, sokaklar, yollar, kara, deniz ve hava yolları ile, herbirine ait terminaller, otoparklar.
4. Kamu hizmetlerine ayrılmış yapılar: okul, hastahane, postahane ve öteki resmi yapılar.
5. Kimi yerel kamu hizmetlerine ayrılmış yerler: su, elektrik, havagazı ve kanalizasyon gibi tesisler,
6. İlk 5 noktada sıralananlarla ilgisi olsun ya da olmasın, gecekondulu temizleme ve önleme bölgeleri, yer bölümlenimin (parsellemenin) denetim alanları ve araçları, trafik sıkışıklığının giderilmesi, uzun vadeli imar izlenceleri de, kent planının birer ögesidirler. (13)

3.1.5.1 İMAR PLANI

Kentbilim Terimleri Sözlüğü "Kent ya da kasaba halkının sağlığını korumak, toplumsal, ekonomik ve ekin sel gereksinmelerini, iyi yaşama amacıyla, ülke, bölge ve kent verilerine dayanılarak, oturma, çalışma, dinlenme ve ulaşım gibi kentsel işlevler arasında denge kurup, eldeki ve sağlanabilecek olanaklar ölçüsünde en iyi çözüm yollarını bulmak için, varsa yer-yazım durumu da belirtilen haritalar üzerinde toprak parçalarının kullanım biçimlerini ve başlıca bölge tiplerini gösteren, tüzel bir değeri olan onaylanmış belge" olarak tanımlamaktadır. Dar anlamda imar planı denildiğinde iki kavram akla gelmektedir. (14)

a) Nazım İmar Planı

İmar Yasası'nın 5.maddesine göre, nazım plan, varsa, bölge ve çevre düzeni planlarına uygun olarak, güncel durum haritaları üzerine varsa yeryazım durumu da işlenmiş olarak çizilen ve toprak parçalarının kullanış biçimlerini ve başlıca bölge tiplerini gösteren plandır. Nazım planlarda, kent bölgeciklerinin gelecekteki nüfus yoğunlukları, gerikiyorsa yapı yoğunlukları, çeşitli yerleşme alanlarının gelişme yönleri ve büyüklükleri, bunların dayandığı ilkeler, ulaşım dizgeleri ve ulaşım sorunlarının çözümleri de gösterilir. Nazım planlar, uygulama imar planlarının hazırlanmasına esas olur. Bu planlar, genellikle, 1:10.000, ve 1:25.000 ölçeklidir). (15)

b) Uygulama İmar Planı

Uygulama planı, güncel durum haritası üzerine çizilen, varsa yer yazım durumu da işlenmiş olan ve plan uygulaması için gerekli bütün ayrıntıları kapsayan plandır. Nazım planlardan daha büyük ölçekli olan (1:500 ve 1:1000) uygulama imar planları, nazım planlara uygun olarak hazırlanmak zorundadır. Bu planlarda çeşitli kent bölgeciklerinin yapı adaları, kent ve kasabanın yolları, yapı adalarının yoğunluk düzeni ve imar uygulama izlenecelerine temel oluşturacak uygulama evreleri de belirtilir.

Nazım planlarla uygulama imar planlarının ortak özellikleri,

- a) Her ikisinin de güncel durum haritaları üzerine işlenmesi,
- b) İkisinin de, topraktan yararlanmayı düzenlemek amacıyla yapılmakta olmasıdır.

Öte yandan;

- a) Nazım planların küçük ölçekli olmaları, her iki planın arasındaki ayrılığı oluşturmaktadır. Her ikisi arasında üstün-

lük ve tutarlılık ilişkisi vardır. Eski İmar Yasası'nda 1972 yılında yapılan değişiklikle, kamulaştırmanın nazım plana göre gerçekleştirileceği kuralı kaldırılmış olmasına karşın, kamulaştırmada yine de bu planlar ana çerçeveyi oluşturur. (16)

3.2. ÇEVRE KİRLİLİĞİNE İLİŞKİN YASAL DÜZENLEMELER

Çevre konusu ile ilgili yasal düzenlemelerde, anayasal hükümler, çevre kanunu ve çevre ile ilgili kamu görevlerini bakanlıklara ve yerel yönetimlere veren, belediye kanunu, umumi hıfzısıhha kanunu incelenmiştir.

Ülkemizde çevre sorunlarının kamuoyuna malolmasının uzun bir geçmişi yoktur, hatta çevre sorunlarına ilgi duyulması bile oldukça yenidir. Bu nedenle çözümleri için gerekli siyasaların ve önlemlerin getirilmesi de çok eskiye dayanmamaktadır.

Ülkemizde Cumhuriyetin ilk yıllarından beri, kent ve kasabalar düzeyinde özellikle halk sağlığı ile ilgisi oranında türlü çevre sorunlarının çözümüne, çevre sağlığını tehdit eden etmenlerin yaptırımlarına yasalarda yer verildiğini görmekteyiz. Ancak birkaç yıl öncesine kadar konuya sadece sağlık siyasasının bir parçası gözü ile bakıldığı da açıktır.

1970'li yıllardan sonra bu parçacıl ve dar kapsamlı yaklaşımların yerini ülke ölçüsünde çevre politikaları almaya başlamıştır.

3.2.1. ANAYASALARAMIZDA ÇEVRE İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

Anayasalarımızda merkezi idareyi, mahalli idareleri ilgilendiren kanunlarda çevre sağlığını, çevre sorunlarını dolaylı ya da dolaysız biçimde ilgilendiren pek çok hüküm bulunmaktadır.

1924 Anayasası 74.maddesinin I fıkrasında kamulaştırma, II. fıkrasında da çiftçiyi toprak sahibi yapmak ve ormanların Devlet tarafından idare edilmesi (17) konularını düzenlemekle dolaylıda olsa konuya değinmiştir.

1961 Anayasası 11.maddesi; temel hak ve hürriyetlerin kamu zararının, genel sağlığın korunması amacı ile veya Anayasanın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle sınırlanabileceğini belirtmektedir. (18)

1961 Anayasası, Mülkiyet hakkının toplum yararına aykırı bir biçimde kullanılmıyacağını belirten 36.madde ve bu madde ile birlikte düşünülmesi gereken kamulaştırma esaslarını gösteren 38.madde de iyi uygulandığı takdirde kentleşme, yerleşme yapısının (19) çevreyi alabildiğine kirletmekten geri kalmayan bir biçim olmasını önleyecektir.

Aynı zamanda Anayasanın 52 ve 130 maddelerinde hem toprağın hem de doğal kaynakların korunması amacı (20) söz konusudur.

Çevrenin bir bütün olarak korunması ve geliştirilmesi açısından toprak kaynağını da arttırılamayan bir ekonomik varlık ve üretim etkeni olarak doğal kaynak sayarak devletin hüküm ve tasarrufu altına koymak çağdaş gelişmelere daha uygun düşmektedir. ,

Anayasanın 131.maddesi Ormanların korunmasına dair önlemleri kapsamaktadır.(21) Bu madde de ormanlara zarar verilebilecek hiçbir etkinlik ve eyleme izin verilemeyeceği açıkca belirtilmektedir.

Sağlık hakkını geniş bir biçimde tanımlayan 49.madde ise "Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbi bakım görmesini sağlamakla ödevlidir. Devlet, yoksul veya dar gelirli ailelerin sağlık şartlarına uygun konut ihtiyaçlarını karşılayacağı tedbirleri alır."(22) hükmü

ile kişinin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesi, havanın, suyun, denizin, kıyının, toprağın kısaca çevrenin temiz tutulması ve kirlenmenin önlenmesi için devlete önlem almak yetki ve ödevini vermektedir.

1982 Anayasasında konuyla ilgili büyük bir anlayış değişikliği görülür. Bu Anayasada çevreyi doğrudan doğruya ilgilendiren özel bir maddeye yer verilmektedir. Anayasa'nın 56.maddesi "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve Vatandaşların ödevidir. (23)

1982 Anayasası'nda çevre ile dolaylı olarak ilgili diğer maddeler de şunlardır.

13.MADDE; Temel hak ve hürriyetler, kamu yararının, genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerince öngörülen özel sebeple, Anayasanın özüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlandırılabilir (24) demektedir.

14.MADDE; Yerleşme ve seyahat özgürlüğünün sınırlandırılmasına ilişkin (b) fıkrası, geniş anlamda çevre sorunları için önemli birgüvence oluşturabilir. Çünkü, bu fıkra "sağlıklı ve düzenli bir kentleşmeyi gerçekleştirmek" (25) amacıyla yerleşme özgürlüğünün sınırlandırılacağından söz etmektedir.

43.MADDE; Kıyıların devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunduğunu gösterdikten sonra, "Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir" (26)

44.MADDE; ile toprak mülkiyetine ilişkin olarak; devlete toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve

geliştirmek erozyonla yitip gitmesini önlemek görevini vermiştir. Aynı maddede yer alan çiftçiye toprak sağlanması girişimlerinin, ormanların küçülmesine, toprak ve yeraltı servetlerinin azalmasına yol açmayacak biçimde gerçekleştirilmesi istenmektedir.(27)

45.MADDE; ise tarım toprakları ile mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek(28) Anayasamızca devlete bir görev olarak verilmiştir.

57.MADDE; Konut hakkına ilişkin olarak konut gereksinmesinin karşılanmasında "devletin kentlerin özelliklerini ve çevre koşullarını gözetten bir planlama çerçevesinde" (29) bu işi yapacağını belirtmektedir.

168.MADDE;ile "tabii servetler ve kaynaklar devletin hüküm ve tasarrufu altındadır" (30) dendikten sonra bunların aranması ve işletilmesi hakkını, madde 169 ile de ormanların korunması ve geliştirilmesi görevini de devlete vermektedir.

3.2.2.ÇEVRE KANUNU

Ağustos 1983'de kabul edilen 2872 sayılı kanun:

Çevre politikamızı belirlemektedir. Kanunun amacı, "bütün vatandaşların ortak varlığı olan çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve yönetiminin sağlanmasıdır". Bu amaçla "Kanun kırsal ve kentsel alanda arazinin ve doğal kaynakların en uygun şekilde kullanılması ve korunması, su, toprak ve hava kirlenmesinin önlenmesi, ülkenin bitki ve hayvan varlığı ile doğal ve tarihsel zenginliklerin korunarak, bugünkü ve gelecek kuşakların sağlık, uygarlık ve yaşam düzeyinin geliştirilmesi ve güvence altına alınması için yapılacak düzenlemeleri ve alınacak önlemleri, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleriyle uyumlu, belirli hukuki ve teknik esaslara bağlar.

Kanun, çevre korunması, ekolojik dengenin korunması, havada, suda, toprakta kirliliğin ve bozulmaların önlenmesi ve bunların iyileştirilmesi için yapılan çalışmaların bütünü olarak, ekolojik dengeyi"de "insan ve diğer canlıların varlıklarını ve gelişmelerini sürdürebilmeleri için gerekli olan bütün koşullar" şeklinde tanımlamaktadır. (31)

Kanunun genelde dayandığı ilkeleri şu şekilde özetleyebiliriz.

1. Çevreyi korumak, gerçek ve tüzel kişilerin görevidir. Dolaşımıyla herkes alınacak önlemlere uymakla hükümlüdür.
2. Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi için alınacak önlemlerde, insanın ve diğer canlıların sağlığı önde gelen bir etmen olarak göz önünde bulundurulur.
3. Kuruluşlar, toprak ve kaynak kullanma ve proje değerlendirme kararlarını verirken, çevre koruma ve kalkınma etmenleri arasında denge sağlamayı gözetirler. Bu amaçla en elverişli teknolojiyi ve yöntemleri seçerler.
4. Kirlenmenin önlenmesi, azaltılması, giderilmesi için yapılacak harcamalarda, "kirletenin ödemesi" ilkesi benimsenmiştir. Kanun ayrıca, çevreye verilen zararlardan dolayı "kusur koşulu" aranması hükme bağlanmıştır. Kirletenler ancak her türlü önlemi aldıklarını kanıtlamak koşuluyla bu sorumluluktan kendilerini kurtarabilirler.

Kanun, sanayicilerin kurmayı tasarladıkları kuruluş ve işletmeler için "çevresel etki değerlendirme raporu" hazırlamalarını da zorunlu kılmıştır. Bununla beraber bu tür kuruluş ve işletmelerde, yasaların öngördüğü arıtma tesisi ya da sistemlerinin kurulmaması halinde o işletmeye veya kuruluşa izin verilemeyeceği hükme bağlanmıştır.

Kanunun yasakladığı etkinliklerde bulunanlara ait kurum, kuruluş veya işletmelerin çalışması, süreli ya da süresiz olarak durdurulabilmektedir. Bu konuda en büyük mülki amirlere yetki verilmiştir. Ayrıca çevre kirliliğinin, toplum sağlığı

yönünden tehlike yarattığı durumlarda, Sağlık Bakanlığı, ya-
saya göre kendiliğinden veya Çevre Müsteşarlığının isteği
üzerine konu olan etkinliği durdurabilmektedir.

Çevre Müsteşarlığı 1984'de Çevre Genel Müdürlüğüne dönüştü-
rılmıştı, daha sonra 1989 yılında, 389 sayılı Kanun Gücünde-
ki Kararname ile (R.G., 9 Kasım 1989 No:20337) yeniden Müste-
şarlık yapılmıştır. Bu kararname Müsteşarlığın amacını, "Çev-
renin korunması ve iyileştirilmesi, kırsal ve kentsel alanda
arazinin ve tabii kaynakların en uygun şekilde kullanılması
ve korunması, her türlü çevre kirliliğinin önlenmesi, ülke-
nin doğal bitki ve hayvan varlığı ile tabii ve tarihi zengin-
liklerin korunması"(32) olarak özetlenmiştir.

Kararname, bölge, çevre düzeni ve nazım imar planlarının ha-
zırlanmasına esas olmak üzere ülkenin Çevre Master Planı'nın
hazırlama görevini de Müsteşarlığa vermiştir.

Müsteşarlığa verilen önemli görevlerden biri ülkenin Çevre
Master Planı ile kentlerin 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Plan-
ları arasında tutarlılık sağlamak, bir diğeri ise yerel yö-
netimlerin çevreyle ilgili her türlü faaliyetlerini izlemek,
denetlemek ve yönlendirmek görevlerini vermiştir.

Çevre Müsteşarlığının örgütlenmesi yönünden önemli sayılan
bir gelişme, çevre yasasında 3416 sayılı yasayla yapılan bir
değişiklikle sağlanmıştır. Bu kanun, ülke ve dünya ölçüsünde
ekonomik önemi olan çevre kirlenmelerine ve bozulmalarına du-
yarlı alanları, doğal güzelliklerin gelecek kuşaklara ulaşma-
sını güvence altına almak üzere gerekli düzenlemeleri yapmak
amacıyla "özel çevre koruma bölgesi" olarak ilan etmeye ve
bölgelerle ilgili koruma, kullanma ve planlama ilkelerini be-
lirlemeye Bakanlar Kurulunu yetkili kılmıştır. Bu tür yerler
ile ilgili önlemleri ve yaptırımları uygulatmak amacıyla
Başbakanlığa bağlı olarak, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlı-
ğı kurulmuştur. (33)

3.2.3. BELEDİYE KANUNU

Belediye kanunu'nun bir çok maddelerinde, belediyelere çevrenin korunması ve temizliği konusunda görevler verilmektedir. 1580 sayılı kanunun 15.maddesinin 1,7,13,19 ve 38.fıkralarıyla 19.maddenin 2.fıkrası bu görevler ile ilgilidir. Bu maddelerler, halka açık yerleşim belediyenin depolarından başka yerlerde bulundurmamak, halkın sağlık, huzur ve esenliğini etkilemesi olası yapım ve üretim tesislerinin yerleşimi belirlemek, yörenin esneklik, düzen, sağlık ve huzurunu bozan etkinliklere meydan vermemek ve bunları yasaklamak, sanayi kuruluşlarının aydınlatma tesislerinin, motor, kazan, Ocak ve bacaların fenni muayenelerini yapmak, çevresindekilerin sağlık, huzur, rahat ve malları üzerinde olumsuz etki yapıp yapmadıklarını denetlemek, yerinin ve yöre halkının sağlık, selamet ve rahatını sağlamak ve yörenin düzenini korumak amacıyla buyruklar ve belediye yasakları koymak, uygulatmak, uygulamayanları cezalandırmakla ilgili hükümleri içermektedir. (34)

3.2.4. HIFZISIHHA KANUNU

1953 sayılı hıfzısıhha kanunu genel olarak halkın sağlığını ilgilendiren pek çok konudan özeksel ve yerel yönetimlerce alınması gereken önlemleri göstermiştir. Bu önlemler; kanunun, şehir ve kasabaların hıfzısıhhası" başlıklı 11. ve "Gayrisihha Müesseseler" başlıklı 12.kesimlerinde toplanmıştır. Bu bölümlerde, mecraların, kanalların temizliğinden, bunların, fen yönünden sakıncalı olmadığı kesinleşmedikçe dereçay ve akarsulara akıtılması yasağına, konutlardan uzak bulundurulmalarına varıncaya değin bir çok hüküm yer almıştır. (35)

(Konu ile ilgili olan Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği EK-1'de verilmiştir.)

BÖLÜM IV
ALİAĞA ÖRNEĞİ

BÖLÜM IV ALİAĞA ÖRNEĞİ

4.1. ALİAĞA'NIN GENEL KONUMU

Aliağa ülkemizin ikinci büyük bölgesinin tek metropolü İzmir'e 60 km. komşu yerleşmeler olan Menemen'e 26, Manisa'ya 64 km. uzaklıkta ve İzmir-Çanakkale karayolu üzerinde oluşmuş bir körfez kasabasıdır. Topoğrafyası ege bölgesinin karakteristik yapısına uygun ve engebelidir. Jeolojik yapısı karışık özellikler gösteren Aliağa I.derece deprem bölgesindedir.

Aliağa, doğal bir liman çevresinde gelişmektedir. Bir sahil kasabası olmasına rağmen sanayileşmeden önce, kasaba ekonomisi tamamen tarıma dayalıydı. Bunun en belirgin görüntüsü ise yerleşmenin kıyıdan içeride oluşup sahil şeridinin zeytinlik ve bahçelik olarak muhafaza edilmesi, sahil bandında birkaç lokanta ve sayfiye evi dışında yerleşme bulunmaması olmaktadır. Sanayileşme süreci başladıktan sonra ise kasaba nüfusunun geçim kaynağı büyük ölçüde sanayiye kaymıştır.

Aliağa 1982 öncesi Menemen'e bağlı bucaklardan biri idi. 1932 de ilçe merkezi haline gelen Aliağa şu anda yirmi köyün bağlı bulunduğu bir merkez konumuna gelmiştir. 1980 nüfus sayımına göre Aliağa kent nüfusu 11.129 olup sanayi kuruluşları-

nın Aliağa'da yer seçmesi ve rafinerinin bulunması kentin gelişmesine ve hızlı bir nüfus artışına neden olmuştur.

4.1.1. ALİAĞA'NIN BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ

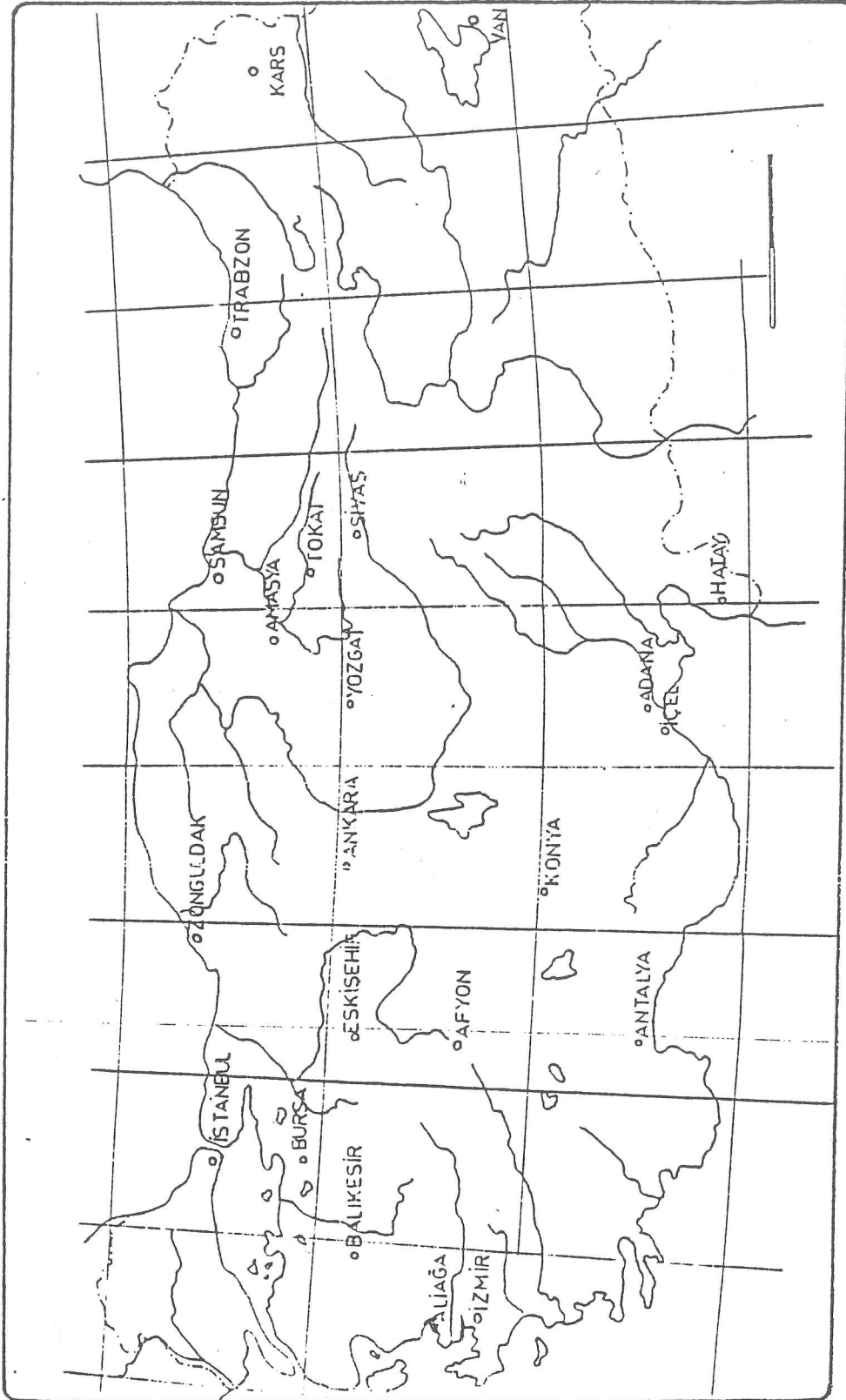
Kentin kuruluşundan buyana yerleşmenin gelişme içerisinde T.P.A.N. İzmir rafinerisinin kuruluş yeri olarak Aliağa limanının güney kıyısının seçilmesinden sonra Aliağa tüm olarak normal gelişme düzeyinden saparak hem ekonomik hem de sosyal yapısında büyük bir sıçrama göstermiştir.

Halihazır şehirselleşmede Aliağa aynen eski idari bölünüşünde olduğu gibi sırası ile Menemen ve İzmir ile etki alanı içerisinde girmektedir. İzmir Büyükşehir bütünü içinde doğunun gelişmeye elverişli olmayışı (topoğrafya, kaynaklar, ulaşım verileri) Kuzey-Güney yarısında lineer bir gelişmeyi zorunlu kılmıştır ve Kuzeyde Menemen'in şansını arttırmıştır. Bunun yanı sıra rafinerinin tesisi ile bu gelişme aksı Aliağa'ya kadar uzanmıştır. Rafineri Aliağa'nın ekonomik yapısını etkilediği gibi Menemen'i ve İzmir'i de oldukça etkilemiştir. Aliağa-Menemen-İzmir arasındaki günlük gidiş gelişler, haberleşmeler ve bankacılık işlemleri yoğunlaşmıştır. Bütün bu belirtiler bölgede gelişmenin kuzey yönünde daha yoğun ve yerleşmelerin sıkı sıkıya birbirlerine bağımlı olduklarını kanıtlamaktadır. T.P.A.O rafinerinin meydana getireceği çoğaltıcı etki ile bu ilişki ve etkenlik dolayısı ile Aliağa'nın önemi artacaktır. (1)

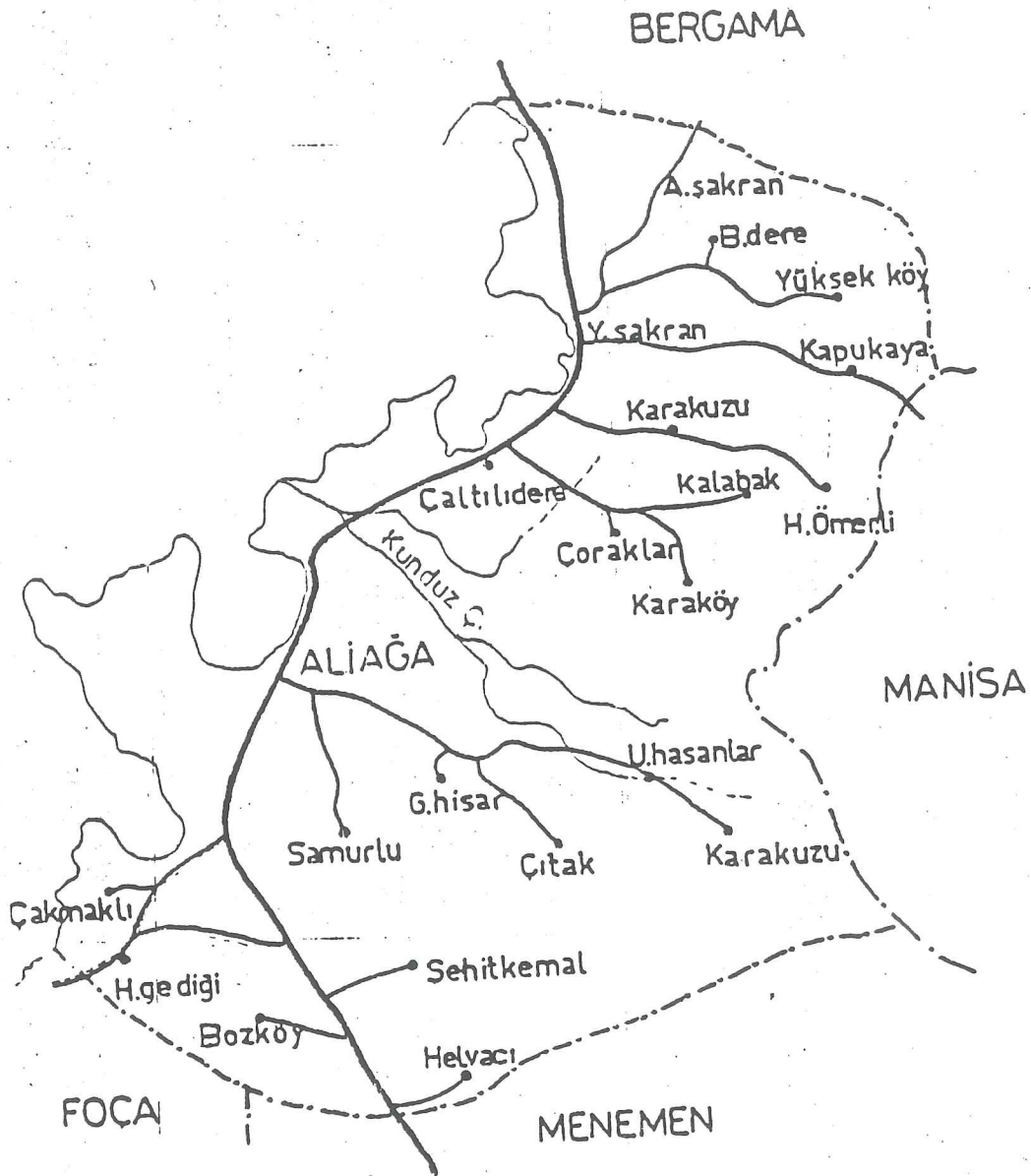
4.1.1.1. İDARİ DURUM

Aliağa 1982 öncesi Menemen'e bağlı bucaklardan biriydi. 1990 nüfus sayımına göre Aliağa kent nüfusu 25500 köyler toplamı ile 42153 tür. Sanayi kuruluşlarının Aliağa'da yer seçmesi ve rafinerinin kurulması kentin gelişmesine ve hızlı bir nüfus artışına neden olmuştur. 1982'de ilçe merkezi haline gelen Aliağa'ya bağlı 20 köy vardır.

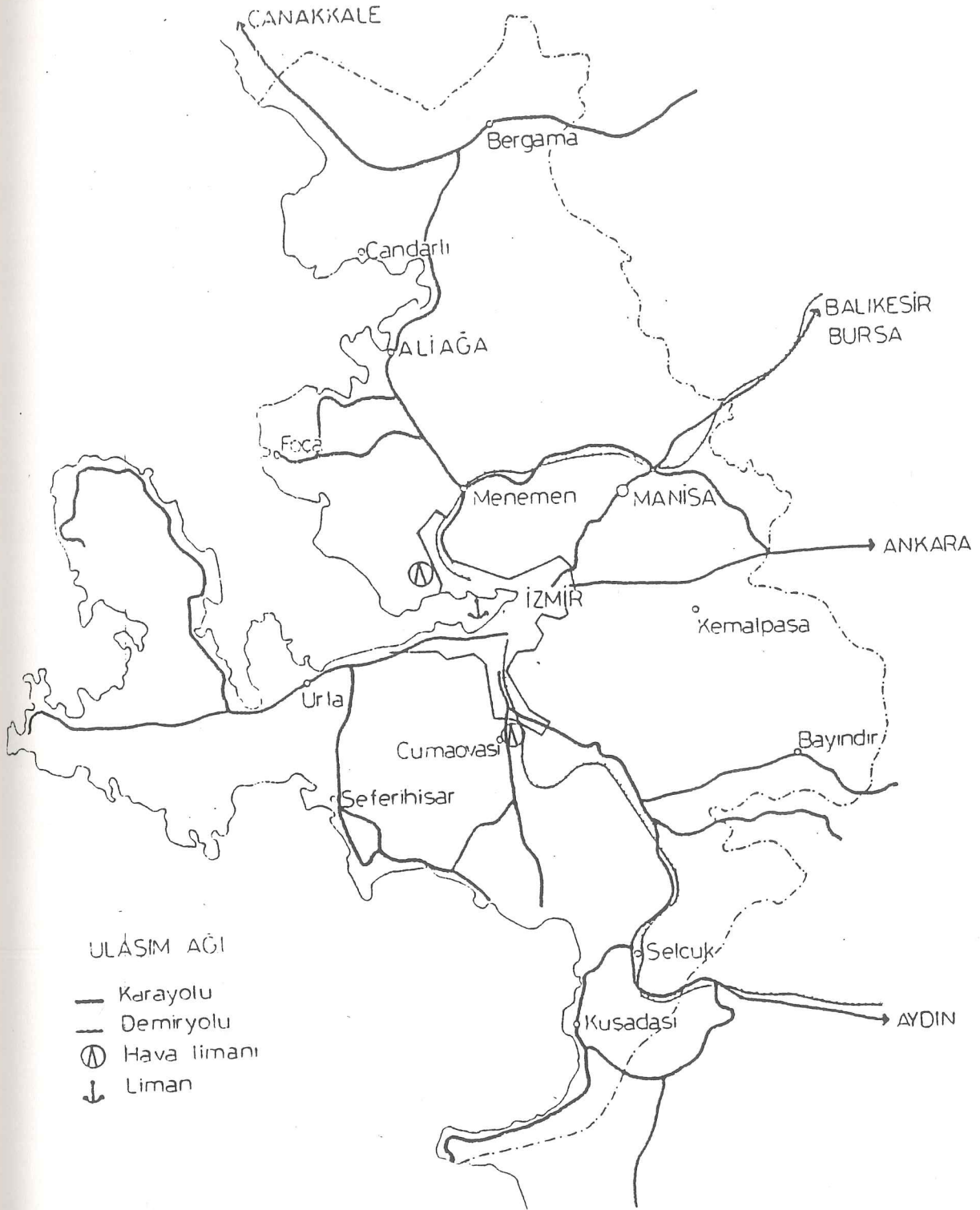
HARİTA-1 ALİAĞA'NIN ÜLKE-BÖLGE İÇİNDEKİ YERİ

HARİTA-2 ALİAĞA İDARİ DURUM

HARİTA-ALİAĞA'NIN ULAŞIM AĞINDAKİ YERİ

4.1.1.2. ULAŞIM AĞINDAKİ YERİ

Aliağa, İzmir-Çanakkale karayolu üzerinde yer almaktadır. Güneyde İzmir'e 60 km., Güneydoğuda Manisa'ya 64 km., Menemen'e 26 km., Çandarlı'ya 36 km., Bergama'ya 55 km., uzaklıktadır.

İzmir-Bergama asfaltı üzerinde yerleşmiş olan Aliağa'nın deniz ile bağlantısını saylayan limanı da vardır.

Menemen'e kadar gelen demiryolu ağı da gelecekte Aliağa'ya da bağlanacaktır.(2)

4.1.1.3 BÖLGESEL NÜFUS YAPISI

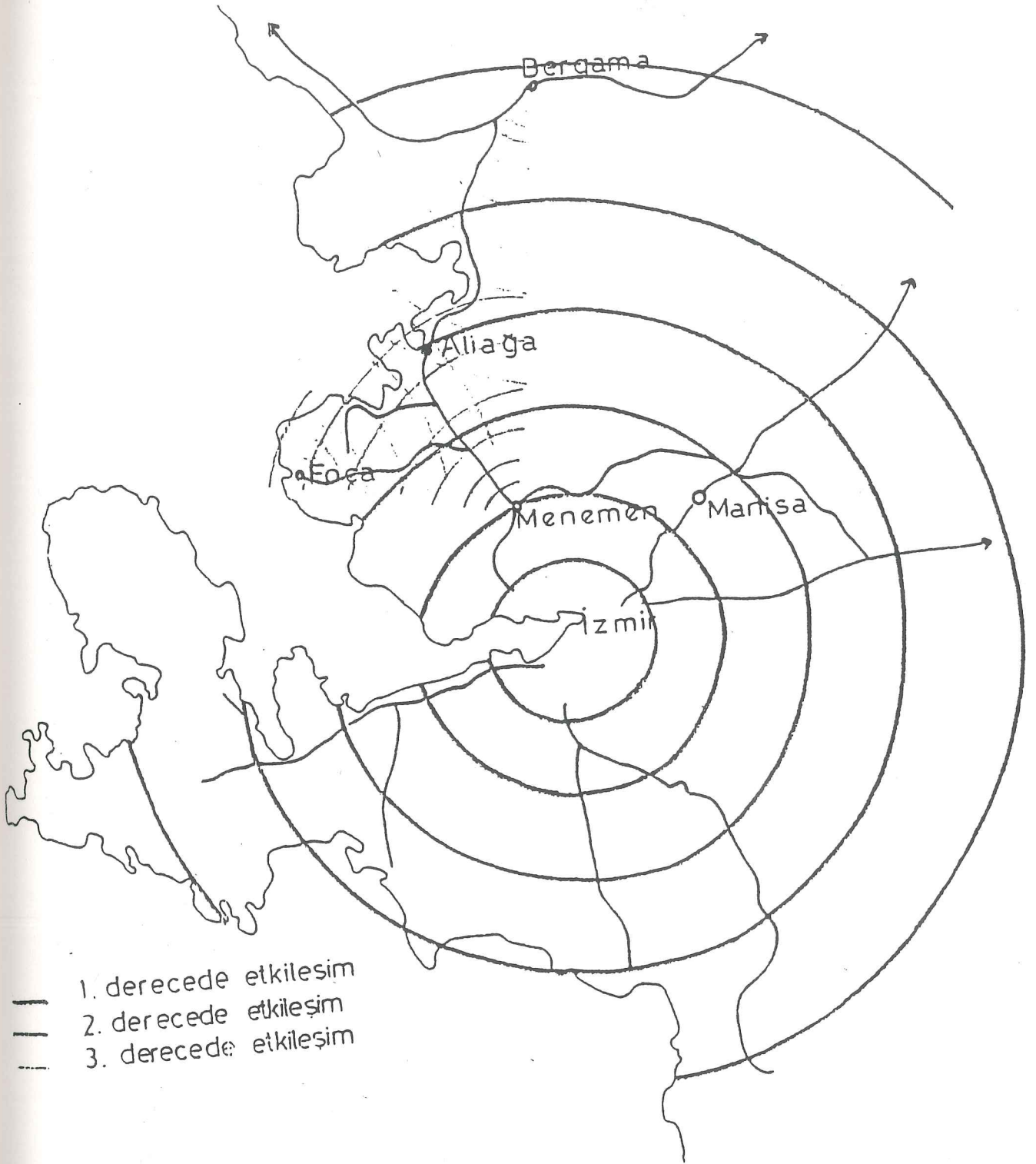
Ege Bölgesi içinde en fazla nüfusa sahip il İzmir'dir. Diğerleri; sırasıyla Manisa, Aydın, Denizli, Muğla ve Uşak'tır. Ege bölgesi Türkiye'de nüfus yoğunluğu en yüksek olan bölgelerden biridir. (3)

1980-1985-1990 yılları Türkiye ve Aliağa kent-kır nüfus yüzdeleri:

		<u>Türkiye %</u>	<u>Aliağa %</u>
1980	Kentsel	40.12	68.77
	Kırsal	59.48	31.24
1985	Kentsel	55.54	52.82
	Kırsal	44.46	47.18
1990	Kentsel	59.09	60.60
	Kırsal	40.91	39.40

Kaynak: A.İ.E. 1990 genel nüfus sayımı geçici sonuçları

HARİTA-4 ETKİ LANLARI

vite yönünden İzmir ve İstanbul'un etki alanı içindedir. İdari olarak, İzmir Aliağa'nın üst merkezidir. Bölgesel ölçekte sağlık, eğitim ve ticari hizmetler açısından etkisi yüksek olan İzmir'dir. Sanayi ekonomisi içindeki yeri açısından irdelendiğinde etkisi altındaki alanlar İzmir, İstanbul, Bursa Adana, Yalova, İzmit, Gemlik ve Afyon'dur. (4)

4.1.2. TARİHİ GELİŞİMİ

Aliağa çok eski geçmişe sahip bir yerleşme değildir. 1930-35 yılları arasında 160 göçmen aile Aliağa'ya yerleşmiş ve böylece ilk yerleşme nüvesi kurulmuştur. 1938 ve 1956 yıllarında buraya yerleşen yeni göçmen aileleri ile Aliağa kasabası biraz daha büyümüştür. Ancak rafineri ve kağıt fabrikasının yapılması, Petkim ve diğer yan sanayinin gelmesi ile kasaba eski kıyı köyü karakterinden kurtularak İzmir'in bir kısım sanayi tesislerinin konumlanacağı bir şehir kimliğine bürünmüştür. Tarihi gelişim yönünden önemli olan nokta buradaki yerleşmenin politik kararlar sonucu başlatılıp geliştirildiğidir. (5)

Ege bölgesi diğer bölgelerden ve ülke dışından göç almaktadır. Marmara bölgesinden sonra en çok göç alan bölgedir. Bölge içinde ise en fazla göç alan il İzmir'dir. Rafinesi ile birlikte çeşitli sanayi kolları da gelmiş ve buralarda çalışanlar Aliağa ve civarına yerleşmişlerdir. Dolayısı ile Aliağa'da 1965-70 yılları arasında göç oranı %20.3 gibi yüksek bir rakkam çıkmaktadır. Buda bölge içinde en çok göç alan İzmir'e çok yakın bir rakkam oluşturmaktadır. (6)

4.1.3. SOSYAL YAPI

Aliağa 1965 yıllarına kadar tarımsal üretimle geçinen kırsal karakterli bir yerleşim özelliğindeydi. Günümüzde kent eko-

nomik yapısının hala değişmesi ile gelen dış göçlere bağlı olarak büyük bir nitelik değişimi içindedir. Gelişmiş sanayi tesislerinin çekim gücü kentin gerek nüfus çekmesi gerekse sosyal ve ticari aktiviteleri güçlendirmesi yönünde etkilemiştir. Bu hızlı değişim sürecine bağlı olarak kentte tarım ve sanayi faaliyetleri birlikte sürmekte bu alanlarda çalışanların aynı mekanı palyaşmaları nedeni ile zorunlu olarak kent farklı sosyal grupları bir arada barındırmaktadır.

Tüm bu etkenlere karşı Aliağa sağlıklı bir kentleşme göstermektedir. Çalışan nüfusun ülke genelinin üstünde olması imalat sektöründe işgücü potansiyelinin, yüksek olmasına bağlı olup çalışma alanı olarak yorumlanabilecek kentte gelişen bir sosyal yapı gözlenmektedir. Kentte çekirdek aile yapısı görülmektedir. (7).

4.2. ALİAĞA'DA SANAYİLEŞME

Aliağa sanayi öncesi sınırlı tarım, sınırlı balıkçılık yapılan küçük bir sahil kasabası nideğinde idi. 1955'lerde tarımda pazara yönelik oranların yoğun olarak yetiştirilmesine geçilmiş ancak gerekli yapısal değişiklikleri gerçekleştirecek kapitali olmayan halk, tarım koşullarından vazgeçerek yeni iş olanakları aramak üzere göçe başlamıştı. Bu nedenle 1955-1965 yılları arasındaki dönemde nüfus artış hızı düşme gösteriyordu. Aliağa'nın İzmir-Çanakkale karayolu üzerinde kolay ulaşım olanaklarına sahip bir belde olması turizm açısından gelecek vadetmekteydi.

İlk olarak T.P.A.O. rafinerisinin kuruluşundan ve buna bağlı olarak sanayi yan tesislerinin gelmeye başlamasından sonra Aliağa'da hızlı bir nüfus artışı, turistik geleceği engellemekle birlikte hızlı bir kentleşme ve sanayileşmenin başladığı görülmektedir. Yatırımların bugünkü yoğunlaşma eğilimine göre de, kent, nüfus çekici bir sanayi merkezi haline gelmektedir. Son yıllarda büyük sanayi kuruluşlarını çeken Aliağa'

da hızlı bir gelişme görülmekte, bu tivite ile Aliağa yeni bir büyüklük biçimi kazanmaktadır.

4.2.1. ALİAĞA'DA YERLEŞEN SANAYİ TÜRLERİ

- 1) T.P.A.O. İzmir Rafinerisi: Rafinerinin kapasitesi ipraş kadar dönülmüş, gelişimi kendi arazisi içinde planlanmış ve personel için lojman yapılmıştır. Rafineriye gelecek ham madde yani petrol deniz yolu ile rafinerinin liman tesislerine gelmektedir. Rafineri yanı sıra yan ürünleri kullanacak yeni sanayi dallarını da kullanacak yeni sanayi dallarını da yanına çekmiştir.(8)
- 2) DOLUM TESİSLERİ:
 - a) Aygaz A.Ş.: Yaklaşık 40 dönümlük bir arazinin içinde yerleşmiştir. Halen L.P.G. gazı gemi ile ipraştan getirilmekte ve körfezdeki platformdan borularla tesise ulaştırılır.
 - b) İpragaz A.Ş.: 37.500 m2 lik arazi üzerinde kurulmuştur. %51 oranında T.P.A.O. ortaklığı olduğundan rafinerinin üretiminin %70'ini kullanmaktadır. L.P.G. gazını Aygaz'a gelen yöntemle temin etmekte, ayrıca kamyon ve tankerle taşınım yapılmaktadır.
- 3) GÜBRE SANAYİ: Günde 1000 ton amonyak kullanılmaktadır. Rafineride amonyak üretilmediğine göre rafineriden anamaddede alarak, amonyak haline getirecek tesislerde kurmuştur.
- 4) PETRO KİMYA SANAYİ: Türkiye'de petro kimya sanayinin kurulmasına Yarımca'da başlanmıştır. Kuruluş yeri olarak genellikle rafineri fonları ve en az bunun kadar önemli olan limanların seçilmesi önemlidir. Bu nedenle Türkiye'nin ikinci petro kimya tesisi Aliağa'da kurulmuştur.
- 5) PLASTİK EŞYA SANAYİ: Bu sanayinin gelişimi tamamıyla petro kimya sanayine bağlıdır. Satış piyasasına yakınlığı

tercih eden küçük tesislerdir.

- 6) KAĞIT SANAYİ : Rafineriden bağımsız olarak ayrı bir sanayi kuruluşudur. Ambalaj kağıdı üretilmektedir.
- 7) ÇIRÇIR-UN VE ZEYTİNYAĞI FABRİKALARI: Tarımsal üretime dönük yalnızca Aliağa değil çevreye'de hizmet veren kuruluşlardır.

4.2.1.1. ALİAĞA'DA YERLEŞEN SANAYİLER

1965'den bu yana Aliağa'ya birçok büyük sanayi kuruluşu yerleşmiştir. Bunlar

- Petkim Aliağa Kompleksi
- T.P.A.D. Aliağa Rafinerisi
- Aygaz
- İpragaz
- Bizimgaz
- Ocakgaz
- Milangaz
- Pegagaz
- Bütangaz
- T.E.K. Termik Santralleri ve Gaz Tribünleri tesisleri
- M.K.E. Vasıflı Çelik Fabrikası ve Gemi Söküm Tesisleri
- Ege Gübre Fabrikası
- Çukurova Demirçelik
- İzmir Demirçelik
- Limaş
- Viking, Kağıt ve Selüloz A.Ş.

Bu sanayilerin diğer yan sanayileri de çekeceği olasıdır(9)

4.2.2. ALİAĞA'DA SANAYİ YER SECİMİ

Petrol talebimizin enerji politikasına uygun seviyeye çıkar-

tilması ve ihtiyaçların yurdumuzun öz kaynaklarından sağlanması ana hedeflerimizden olmaktadır. (10) Bu nedenle İzmit ve Mersin rafinerilerinin zamanla yetersiz kalacağı ve başka tesislere ihtiyac duyulacağı göz önünde tutularak nc bir rafineri yeri seçimine gidilmiştir.

"Marmara bölgesinin çektiği g azaltmak ve ekonomik gelişmeyi yaymak amacıyla Marmara Bölgesi dışında bir bölge arayışına girilmiş, Ege Bölgesi ve İzmir yöresi nc rafineri yer seçimi için ekonomik, politik, fiziki ve siyasi kararlar doğrultusunda uygun görülmüştür. İzmir'in güneyinde turizm potansiyeli fazlalığı ve çok sayıda antik kent oluşumu nedeniyle İzmir'in kuzeyi tercih edilmiştir".(11)

İzmir bölge ölçeğinde daha ziyade tüketim mallarına dönük sanayi gelişmektedir. İzmir metropoliten planlamasının ve devlet planlama dairesinin yatırım planlarına etkisi ana malları üreten ana sanayilerin gelişmesi şeklinde olmuştur. İzmir Nazım Plan Bürosu, İzmir kent bütünü çevresinde sanayi yer seçimi için bölgesel ölçekte alt merkezler saptanmıştır.İzmir içinde istenmeyen ve evre kirletici özellikler içeren ağır sanayiler için Aliağa-Nemrut sanayi bölgesi;

- Limn yapılabilme kolaylığı
 - Elektrik sağlanabilme kolaylığı
 - Suyun elde edilebilirliği
 - Ulaşım bağlantılarının kolay yapılabilirliği
 - Büyük toprak alanlarının varlığı ve kamulaştırma kolaylığı
- açısından yer seçiminde öncelik kazanmıştır.(12)

Türkiye'de petro kmya sanayinin kurulmasına ilk olarak Yarımca kompleksi ile başlanılmış, kurulması düşünülen ikinci komplekse ilişkin en çok tartışılan konu yer seçim sorunu olmuştur. Badger ve Petkim kuruluş yeri olarak İzmir-Aliağa'yı seğmişlerdir.

Kuruluş yeri olarak genellikle rafineri yanları tercih edil-

mekte, en az bunun kadar önemli olarak limanlarda kurulması dikkate alınmaktadır. Bu nedenle alternatif kuruluş yerleri olarak İzmir, Mersin ve Samsun'un önerilmesi uygun görülmüştür. Bu alternatifler arasından seçim, hammadde kaynaklarına ve mamul pazarına uzaklık, enerji ve su temini, iklim şartları, ulaştırma olankaları, işgücü, artıkların atılması ve toplumsal faktörler gibi saptayıcı hususlara göre yapılmış 1969 yılında Aliağa'da İkinci Petrokimya tesisinin kurulması için etüdlere başlanmıştır.(13) Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı ikinci petrokimya tesisi Aliağa'da kurulmuştur.

Dolum tesisleri, Gübre sanayi, plastik eşya sanayi, doğrudan rafineri ve petrokimya sanayiinden etkilenecek bu tesislerin yan sanayi durumunda oldukları için ve genel olarak sanayi yer seçiminde göz önünde tutulan enerji, su, ulaşım bağlantılarını dikkate alıp Aliağa'da yer seçmişlerdir. Ancak bu tesisler için asıl önemli neden rafineri ve petrokimya tesislerinin yanında bulunmaktır.

Demir çelik sanayi , kağıt sanayi ve tarıma dayalı sanayi kolları dolaylı olarak T.P.A.O ve Petkim gibi ana sanayi ve bunların yan sanayi kollarından etkilenecek bunların getirdiği aktivitelerden yararlanmak ve doğrudan enerji, ulaşım, arazi gibi faktörlerin etkisiyle Aliağa'da yer seçmişlerdir.

4.3. ALİAĞA'DA PLANLAMA ÇALIŞMALARI

Aliağa'da ilk imar planı, ekonomik potansiyeli tarıma dayalı küçük bir kasaba için yapılmış 1968 yılında tamamlanmıştır. Daha sonra büyük sanayi yatırımlarının gerçekleşmesi sonucunda yetersiz kalan bu plan yenilenmiştir. Aliağa'da son imar planı ise 1983 yılında yapılmıştır.

4.3.1. İZMİR METROPOLİTEN ALANI NAZIM İMAR PLANI VE ALIAĞA

Ülkemizde Milli plan araçlarına dönük çalışma sonuçlarının uygulanabilmesi için Bölge Planlama çalışmaları kademesinde 8 planlama bölgesine daha küçük 19 alt bölge gösterilmiştir. Bu bölgelerin merkezleri ile ilgili 24 şehir gelişme merkezi olarak seçilmiştir. Şehirselle gelişme merkezlerinin en üst kademesini metropoller teşkil etmektedir. Bunlardan:

- A-İSTANBUL (Silivri-Gebze)
 - B-İZMİR (Aliağa -Torbalı)
 - C-ANKARA (Polatlı-Kırıkkale)
 - D-ADANA (Tarsus-Mersin-Ceyhan-İskenderun)
- grupları dört metropol olarak gelişmektedir. (14)

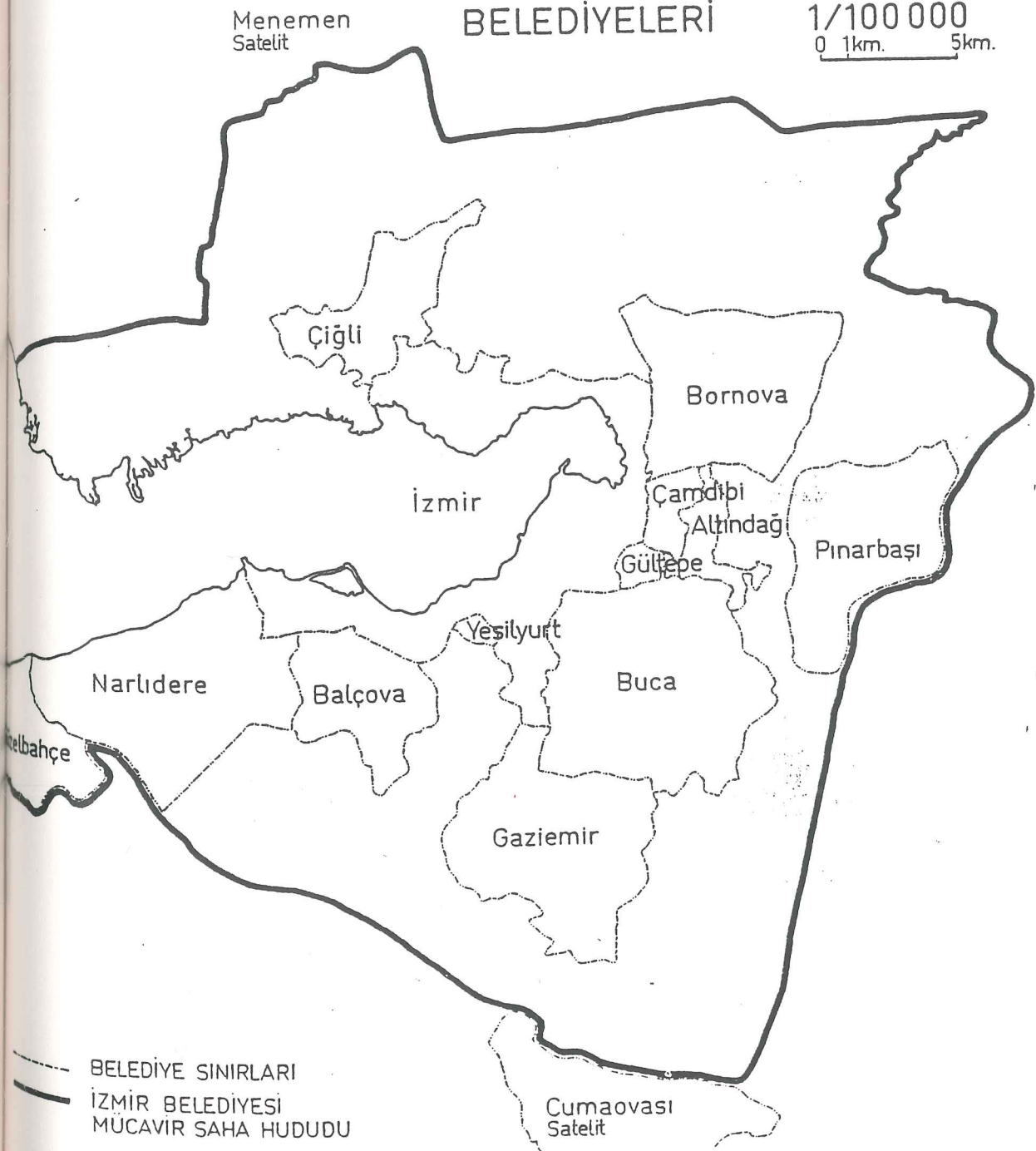
Ege Bölgesi, İzmir, Manisa, Aydın, Denizli, Muğla ve Uşak olmak üzere 6 ilin idari sınırlarının meydana getirdiği bir alandır.

İzmir Metropolitene Alanı,

- Nüfus potansiyeli
 - Nüfus ve büyüme hızı
 - Şehirselle nüfusun toplam nüfusa oranı
 - Yoğunluk ve rölatif büyüme hızı
 - Servislerde çalışanların toplam çalışanlara oranı
 - Mal ve insan akımı ilişkileri
- dikkate alınarak tespit edilen bir sınır çizer. (15)

İzmir metropolitene alan sınırları içinde İzmir merkez ilçe, Karşıyaka, Bornova, Karaburun, Çeşme, Urla, Seferihisar, Selçuk, Torbalı, Bayındır, Kemalpaşa, Menemen, Foça, Dikili, Bergama, Kuşadası, Manisa merkez ilçe yer almaktadır. Nazım Plan hazırlandığı tarihte Aliağa, Menemen'e bağlı bu- cak olduğundan ilçe merkezleri arasında yer almamaktadır.

1/100 000
0 1km. 5km.

İzmir Büyükşehir bütünü ise, günlük sosyo-ekonomik ilişkiler göz önünde tutularak tespit edilmiştir. Büyükşehir bütünü içerisinde, İzmir, Bornova, Buca, Gültepe, Çamdibi, Altındağ, Balçova, Yeşilyurt, Karlıdere, Güzelbahçe, Çiğli, Gaziemir, Pınarbaşı belediyeleri ve bunlara bağlı 31 köy yerleşme alanından meydana gelmektedir.

4.3.1.1. EGE BÖLGESİ ÖLÇEĞİNDE NAZIM İMAR PLANI İLKELERİ VE ALİAĞA

Ege bölgesi hem bir potansiyel gelişme bölgesi hem de büyükşehir bölge özelliklerini taşımakta, Marmara bölgesinden sonra ikinci önemli gelişme kutbu olmaktadır. Ülke ortalamasının üzerinde sanayileşmiş ve şehirleşmiş gibi görülmesine rağmen iller arasında büyük farklılıklar bulunmakta, İzmir'de büyük bir yığılma ve toplanma görülmektedir.

Bölgede sanayileşmenin yereysel dağılışını destekleyici düzenlemeler gerekmede ve bu çerçevede içerisinde ülke çapında önemli olan geniş arazi ve üstün nitelikli hizmet gerektiren sanayilerin gelişme aksları,

- İzmir-Menemen-Aliağa
 - İzmir-Bornova-Kemalpaşa
 - İzmir-Cumaovası-Torbalı
- olmaktadır. (16)

İzmir-Menemen-Aliağa aksında genellikle aramalı ve yatırım malları üreten sanayilerin yerleşmesi teşvik edilmekte, Petrol ve Petrol ürünleri, kimyasal maddeler, kimyevi gübre, metalden gayri maddelerden mamul eşya sanayii'nin yerleşmesi önerilmekte ve desteklenmektedir.

Çevre planları çerçevesinde, endüstriyel bünyenin gittikçe büyümesi ve turistik yerleşmelerin potansiyeli sonucu orta-

ya çıkacak karışıklığın önlenmesi bakımından Foça- Yeni Foça-Aliağa fiziki yerleşme planlarına öncelik verilmesi gerekmektedir. (17)

Aliağa ve Çevresinde beklenen gelişmeler gözönüne alınarak İzmir-Menemen-Aliağa karayolu bağlantısının düzenlenmesi; petrol ürünlerinin yurt içi dağıtımını sağlamak için demiryolunun Menemen-Aliağa bağlantısının düzenlenmesi, rafineri ile birlikte gelişecek petrokimya ürünleri ve hızları artması beklenen çevre nüfusu gereksinimlerini karşılamak üzere Aliağa iskelesi yapımı, tersane yeri ve önceliğinin etüd edilmesi teklif edilmekte ve gerekli görülmektedir.

4.3.1.2. İZMİR METROPOLİTEN PLANI PLANLAMA İLKELERİ ÇERÇEVESİNDE ALİAĞA

İzmir metropoliten alanında yatırımların bugünkü yoğunlaşma eğilimi ile mevcut yapı ve kaynaklarında değerlendirilmesi sonucu elde edilen sosyal ve fiziki verilerden hareketle,

- Aliağa
- Torbalı
- Turgutlu-Kemalpaşa
- Manisa

Metropoliten bütünde nüfus çekici merkezler olarak gelişecektir. (18)

Aliağa bölgesinde, Aliağa limanının tümünün kullanılmasına dönük petrol rafinerisi ve akaryakıt depoları tesislerine ilaveler bölgede endüstri potansiyelini arttıracak ve birikim yaratacak bir kararlar zinciri geliştirmektedir.

4.3.2 1968-1975 ALİAĞA İMAR PLANLARI

Aliağa'daki ilk imar planı çalışması 1969 yılında tamamlan-

mış olup, idari açıdan henüz bucak olan ve büyük çapta sanayinin yer almadığı küçük bir kasaba için hazırlanmıştır. Bu planda Aliağa'nın ekonomik potansiyeli tarım olarak düşünülmüş, İzmir-Çanakkale karayolu üzerinde ve sahilde yer alması nedeniyle turizm girdisininde olacağı varsayılmıştır. Bu plan için öngörölmüş olan 1985 nüfusu 6113 tür.

Rafineri, Petkim ve diğer yan sanayi kuruluşlarının gelmeye başlaması, İzmir Metropolitan alanının sanayi uydusu olarak önerilen kasabanın mekansal şekillenmesi 1968'de yapılan imar planı formların ve projeksiyonlarının farklılaşmasına neden olmuştur. Kentin değişen mekansal ve sosyo-ekonomik yapısının ortaya çıkardığı sorunlar 1975 yılında yeni bir imar planı yapılmıştır.

Aliağa'nın ikinci imar planı ilk imar planında yatırımlar sonucu ortaya çıkan sorunlara ve kasabanın gelecekteki karakterine göre hazırlanmıştır. Rafinerinin kasabaya gelişi, kasabada sosyal ve ekonomik hareketlilik sağlamıştır. Bunun sonucu olarak fiziksel şekillenmede değişiklikler başlamıştır.

Ancak kasabanın istikbaldeki karakterinin ne olacağı belli olmakla birlikte, gelecek yatırımların ne miktarda ve kapasitede olacağı hangi periyodlarla geleceğin bilinmediğinden varsayım ve teknik bilgelere dayanılarak gelecek nüfus saptamış ve bu nüfusa hizmet edecek bir yerleşme planlanmıştır.

Bu planın en önemli planlama kriterleri:

- Rafineri bağlantısı ve rafineri trafiğinin halledilmesi
- Gecekondulaşma sonucu alınacak önlem, gecekondu önleme bölgesi ve bu bölgenin şehir imar planına intibak ettirilmesi
- İşçi kuruluşlarının yapmayı tasarladıkları yaklaşık 1500 konutluk toplu konut ünitesi ve sanayileşme sonucu konut yapım isteğinde artan hızlanma olmuştur. (19)

Plan yaklaşık 60.000 kişi için hazırlanmıştır.

4.3.2.1. 1983 İMAR PLANI

1975 imar planına göre hesaplanan 60.000 nüfus henüz oluşmadığı halde resmi kurumların yerdeğiştirmesi, konutların ticarete dönüştürülmesi, kat yükselmesi ve yoğunluk artımı yolunda isteklerin çoğalması, 60.000 nüfusa göre planlanan sosyal donatımın yeterli görülmesine rağmen yol ve otopark alanlarının yetersiz kalması sonucu 1983 imar planı gerekli olmuştur.

Devletin üst yatırım kararlarına bağlı olarak ülke ve bölge ölçeğinde yeni bir işlev ve ölçek kazanan Aliağa'nın gelişmesi iki liman arasında, bölgeye dağılmayan oldukça yoğun bir yerleşme modeli olarak saptanmıştır. (20)

- 1) Arazi Kullanımı: Tarımdan sanayileşmeye giren kent diğer sanayi kentlerine oranla sağlıklı bir kentleşme göstermektedir. (21) Talep ve uygulamanın daha çok iş alanları ve ticaret üzerinde yoğunlaşması büyük konut açığına rağmen merkezde hızlı bir toplasmaya sebep olmaktadır. Yerleşimin yoğun bir şekilde yer aldığı bu bölge dışında konut dokusunun dağınık bir şekilde gelişme gösterdiği ve planla yoğunluğun düşük ve homojen bir şekilde dağıtılmak istendiği gözlenmektedir. Kentin güneyinde gecekondu önleme bölgesi için ayrılmış alanın bir bölümünde mesken genel müdürlüğünün hazırlamış olduğu toplu konut projeleri uygulanmıştır. Rafineri ve Petkim'in kendi içinde yapılmış olan lojmanları sanayi çalışanları için konut gereksiniminin bir kısmını karşılayacak düzeydedir. Kentin doğusuna doğru gidildiğinde (Güzelhisar yolunda) sanayileşme sonucu gecekondulaşma görülmektedir. Kentteki zeytinlikler ve yetiştirilmiş çamlık alanlar plan içinde rasyonel şekilde değerlendirilen yeşil alanlar olarak gözlenmektedir.

Sektörel Kullanma Alanları

	<u>1983 Yılı</u>	<u>Planlanan (2005) yılı</u>
	Mecut olan ha.	Planlanan net parsel alan
Net Konut Alanı	15.83	500 ha.
Ticaret	1.79	45 ha.
Sanayi	0.28	90 ha.
Yönetim Hizmetleri	1.28	36 ha.
İlköğretim	1.70	30 ha.
Orta Öğretim	1.96	24 ha.
Mesleki Öğretim	-	10 ha.
Aktif Yeşil Alanlar	2.75	60 ha.
Pasif Yeşil Alanlar	18.65	150 ha.
Yollar	13.05	297 ha.

Kaynak: Aliağa İmar Planı araştırmaları, 1983, s.77

2) Ulaşım: İzmir-Aliağa-Çanakkale karayolu önemi arttırılarak korunmuş olup, bugünkü güzergahın kademeli olarak arteri haline dönüştürülmesi düşünülmüştür. Limanlar ve sanayi alanlarının oluşturduğu ağır yük trafiğinin kent trafiğine çok karışmadan devlet karayoluna kısa bağlantılar sağlamaya çalışılmış demiryolu ve karayolu ulaşım sistemi arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. Değişik türdeki liman, iskele, barınak gibi, deniz nakliyat tesisleri ile karayollarının ve parking düzenlemelerinin çözümü araştırılmıştır. Ancak trafik doğurucu öğelerin çok geniş bir alanda değişik yerlerde ve değişik türlerde yayıldığı dikkate alındığında ulaşım problemi ortaya çıkmaktadır. Kentin kuzey, güney bölgeleri arasındaki yoğun iş-işlem ilişkisi yoğun kentsel toplu taşıma problemlerini ortaya koymaktadır. İzmir-Çanakkale karayolunun kent içinden geçişi ağır yük trafiği açısından sorun oluşturmakta bu nedenle bu trafik kentin doğusuna kaydırılmaya çalışılmaktadır.

- 3) Nüfus:1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre Aliağa ilçesi kent nüfusu 25250 dir..(22)

Aliağa Nüfus Gelişmeleri

<u>YILLAR</u>	<u>NÜFUS</u>	<u>MUTLAK ARTIŞ</u>	<u>ARTIŞ HIZI</u>
1955	2500	272	10.50
1960	2862	244	7.83
1965	3086	1914	62.02
1970	5000	727	14.54
1975	5727	5402	94.33
1980	11129	6449	57.94
1985	17578	7972	45.35
1990	25500	-	-

Kaynak: D.İ.E. 1990 Genel nüfus sayımı geçici sonuçları

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 1965'e kadar büyük bir nüfus artışı görülmektedir. 1965 yılından sonra süratli bir nüfus artışı olduğu gözlenmektedir. Bunun başlıca nedeni rafineri inşaatının başlaması ve sonraki yıllarda rafineri ile birlikte çeşitli sanayi kollarının gelmiş olması, bunların nüfus çekmesinden dolayı Aliağa'da hızlı bir nüfus artışı gözlenmesidir.

1983 İmar planındaki nüfus projeksiyonları sonucunda yaklaşık doygunluk sınırı 300.000 kişi olarak bulunmuştur.

Kentin sanayi alanındaki yatırımlara hedef olması, projeksiyon yıllarının seçiminde büyük bir etken olmuştur. 1965 yılında rafinerinin kurulması, nüfusun dikkate alınacak ölçüde artışına neden olmuştur. Bu nedenle gelecek olan diğer sanayi dallarının benzer değerlerde etkileyeceği gözlenmiştir. Bu nedenle projeksiyon yılları seçiminde 1965 yıl başlangıç olarak kabul edilmiş olup, 1965-1980, 1970-1980, 1975-1980 yılları arasında nüfus artış hızı sabit kabul edilerek projeksiyon denemeleri yapılmıştır.(23)

- a) 1965-1980 yılı nüfus artış hızı sabit kabul edilirse;
 $P = P_0 \cdot e^{rn}$

<u>YILLAR</u>	<u>PROJEKTE NÜFUS</u>	<u>GERÇEK NÜFUS</u>
1965	3086	3086
1970	4732	4915
1975	7257	5727
1990	11129	11127
1985	17066	11127
1990	26171	
1995	40134	
2000	61546	
2005	94382	
2010	144736	
2015	221954	
2020	340369	

- b) 1970-1980 nüfus artışları sabit kabul edilirse;
 $P = P_0 \cdot e^{rn}$

<u>YILLAR</u>	<u>PROJEKTE NÜFUS</u>	<u>GERÇEK NÜFUS</u>
1970	5000	4915
1975	7459	5727
1980	11129	11129
1986	16603	
1990	24771	
1995	36956	
2000	55135	
2005	82256	
2010	122720	
2015	183087	
2020	273150	

c) 1975-1980 nüfus artış hızı sabit kabul edilirse;

$$P = P_0 \cdot e^{rn}$$

<u>YILAR</u>	<u>PROJEKTE NÜFUS</u>
1975	5727
1980	11129
1985	21626
1990	42026
1995	81666
2000	158698
2005	308390

Kaynak: Aliağa İmar Planı araştırmaları, 1983, s.28

4) Ekonomik Yapı: Plan kararlarına göre beldenin tek ekonomisi sanayi olacaktır. Gelecekte kentsel çalışmalar oranının %30'a düşeceği beklenmektedir. Aktif nüfusun sektörel dağılımı beklenen gelişmelere göre şu ana çerçeveler içinde oluşacaktır.

- Tarımda çalışanlar sayısı azalmayacak ancak aktif nüfustaki payı çok azalacaktır.
- İmalat sektöründe bugünkü oran devam edecektir.
- İnşaat sektöründeki yüksek oran düzeyi sürecektir.
- Ulaştırma ve taşımacılık sektörünün her türde gelişerek (karayolu, demiryolu, denizyolu) bugünkü yüksek oranını sürdüreceği beklenmektedir.
- Ticaret (Bankacılık ve Turizm dahil) iktisaslaşmış göstererek artıacaktır.
- Hizmetler sektöründe sayısal değerler aynı kalacak ancak, oranında düşük bir artış olacaktır.
- Küçük sanayi ve küçük sanatların sanayiye bağlı ve güçlü bir sektör olarak gelişeceği görülecektir.
- Makro ölçekli kararlar doğrultusunda sanayi sektörü gelişimine devam edecektir. (24)

Hiçbir sektörde İzmir'e transfer beklenmemekte ancak yerleşme politikası ve bölgesel makro kararlara bağılı olarak çevre yerleşmelere bir kısım aktarma olması mümkün görölmektedir.

(25)

Sektör	MEVCUT 1983 YILI			PLANLANAN 2005 YILI		
	Çalışan sayısı	Toplam nü.ora-nı %	Çalı. şan nü.sayı-sı ora.%	Çalı. şan nü.sayı-sı	Toplam nü.ora-nı %	Çalışan nü.oranı %
İnşaat	408	2.76	7.84	6920	2.31	7.80
Sanayi	1755	11.86	33.73	30330	10.11	33.70
K.San.	187	1.26	3.60	9000	3.00	10.00
Tarım	388	2.63	7.45	2080	0.69	2.20
Ticaret	567	3.88	10.90	18000	6.00	20.00
Hizmet.	865	5.84	16.62	18000	6.00	20.00
Ulaştır.	327	2.20	6.27	5670	1.89	6.30
İyi ta-nınma-yan	707	4.78	13.59	-	-	-
TOPLAM	5204	35.16	100.00	90000	30.00	100.00

Kaynak : Aliağa İmar Planı araştırmaları, 1983,s.72

4.3.2.2. ALİAĞA İMAR PLANININ ELEŞTİRİSİ

Aliağa imar planını incelediğimizde, 1.sınıf sanayi tesisleri-nin yer seçtiği böyle bir yörede, plana veri olarak girmediği-ni görmekteyiz.

T.P.A.O. Rafinerisi ve Pet-kim petro-kimya tesisleri, otomatik kararlarla yer seçerek Aliağa'da yerleştikleri için, planda veri olarak kabul edilmemekte, fakat bu kuruluşların çektiği yan sanayiler, getirdikleri nüfus ve tüm bunlara bağılı olarak, ortaya çıkan hızlı kentleşme planın ana fikrini oluşturmaktadır. Görülüyor ki, sanayi fiziki yerleşmesi ile olduğu kadar, getirdiği sonuçlarla da imar planını yönlendirmektedir. Bu nedenle sanayinin imar planında veri olarak kabul edilmesi gerekmektedir.

Aliağa imar planı raporunda, sanayinin veri olarak kabul edilmediği söylenmekle birlikte, fiziki planlamada konut gelişim alanları ile sanayi alanları arasına koruma bantları olarak kabul edilebilecek yeşil bölücüler, bunların, mümkün olamadığı yerlerde ise, konut-sanayi arasında, düşük yoğunluklu farklı kentsel fonksiyonlar, örneğin; hizmet alanları, yerleştirilmiştir. Bu yerleşimin ve plan kararlarının olumlu sonuçlar verdiği fakat planın tümünde uygulanmadığı görülmektedir.

Ancak mevcut durumdaki kirlenme, atık madde sorunu ve konut alanlarındaki rahatsızlıklar dikkate alındığında bu önlemlerin yetersiz kaldığı gözlenmektedir.

Konut-sanayi arasında bırakılması gereken koruma bantları, kirliliğin önlenmesi amacıyla belli mesafelerde olmak zorundadır. Bu mesafenin tayini ise doğrudan atık maddelerin tahliline bağlı olmalı, atık maddelerin miktarı, türü incelenip bu maddenin absorbe edilebileceği yeşil alan miktarı bulunup, plana veri olarak katılmalıdır. Kirliliğin tahlili ve yok edilmesi için gerekecek alanın ~~10~~ m2 olarak saptanması, atık maddelerin denetimini ve tahlillerini yapmakla görevli olan il sağlık kuruluşu veya süreç içerisinde de konu ile ilgili görevlendirilecek başka kuruluşlar tarafından yapılmalı, verilen doneler doğrultusunda planı tarafından değerlendirilip planı yönlendirmelidir.

Özellikle yatırım yapacak kuruluşlar için gerekli olan alanın, kuruluşun niteliğine göre belirli bir standardı olması gerekmekte, kuruluşların kendi sınırları içerisinde bıraktıkları koruma bantları yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin bu konuda önlem alması, sanayi alanı çevresinde yeterli ölçüde yer ayırması gerekiyorsa kamulaştırması kaçınılmaz olmaktadır. Denetim mekanizmasına daha çok işlerlik kazandırılarak sanayi çevresinde yasa dışı yapılaşmanın da engellenmesi de sağlanmalıdır.

Aliağa'da özellikle İzmir Demir Çelik tesislerinin hemen yanında yer alan konut alanları yaşam koşulları açısından son derece sakıncalı konumda kalmaktadır. Çevresel etki değerlendirilmesi yapılarak, sanayi tesislerinin etki alanları dışında kentsel alan oluşturulmalı, bu yerleşme sonucu ortaya çıkacak ulaşım problemleri imar planı yardımı ile yerel yönetim tarafından çözülmelidir.

Bir sanayi kenti olan Aliağa'da sanayinin olumsuz sonuçlarını daha geniş kapsamlı bir imar planı ile en aza indirmek olasıdır.

Aliağa için son yapılan ve yürürlükte olan imar planı arazi kullanımın görülebilmesi için ekte verilmiştir.

4.3.3. PLANLARDA ÇEVRE OLGUSUNA YAKLAŞIMLAR

1969 imar planı düşük nüfuslar, az yoğunluklu ve nüfus çekiçi özellikleri olmayan bir kıyı kasabası için yapılmıştır. 1965 yılında kurulan T.P.A.O rafinerisinin getireceği sorunlar gözardı edilmiştir. Bu nedenle 1968 imar planı, 1985 yılı için 6113 kişi olarak hedeflendiği nüfus artışına göre gerekli donatı olanlarını ayırmıştır.

Rafineri, Petkim ve diğer yan sanayi kuruluşlarının gelmekte olduğu İzmir metropoliten alanının sanayi uydusu olarak düşünülen Aliağa'nın mekansal şekillenmesi, 1968 planının kırsal yerleşme alanından farklı olmuştur.

Aliağa'ya T.P.A.O. rafinerisinin, devlet yatırımlarının ve buna bağlı olarak yan sanayinin gelmesi kentleşmeye hız kazandırmıştır. 1975 İmar Planında, sanayiye bağlı olarak artan trafik, konut, gecekondulaşma, 1968 imar planı projeksiyonlarının üzerinde artan nüfusa göre yetersiz kalan donatı alanları için öneriler getirilmiştir.

Ancak çevre kavramı henüz günümüzdeki anlamını kazanmadığından, çevre sorunları güncelleşmediğinden, hızla artan, yerleşen büyüyen sanayiye ve süreç içerisinde ortaya çıkarmakta olan sorunlara dikkatle eğilinmemiş çözüm arayışlarına gidilmemiştir.

1983 imar planı artık sanayileşen ve kentleşen bir belde için yapılmış ancak sanayi kapasite tür ve yerleri ile ana kararlarını, İzmir metropoliten alan ölçeğinden geleceği kabul edilerek bu konu plan dışı düşünülmüştür. "Büyük imalat türü gelişim planlamaya dış veri olarak katılmış olup, (organize ve yan anorganize türler) bu sektör projeksiyon çalışmalarına dahil edilmemiştir.

Bu planla kentin kısa dönemdeki sorunlarına çözüm getirici kararları, zaman içinde oluşturacak makro ölçekteki kararlarla gelişmemesi sağlanmaya çalışılmıştır.

1983 İmar planında fabrikaların %100 kapasite ile çalışacağı kabul edilerek işgücü kapasitesi hesaplanmıştır. (26) Yapılan nüfus projeksiyonu 2005 yılında 3000.000 nüfus hedeflemektedir. Sanayileşmenin ve dolayısıyla hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı sorunların belirginleştiği ve çözüm arandığı planda ilk kez çevre kirliliği özellikle hava kirliliği üzerinde durulmuştur. Bu nedenle kişi başına 2 m² aktif ve 5 m² pasif olarak hesaplanan yeşil alanların hiç bir şekilde taviz verilmeden oluşturulması önerilmiş ve planlanmıştır. Gecekondulaşma için önlem alınmış ve gecekondulaşmanın çözümü için öneri getirilmiş ancak sorun tümüyle halledilememiştir. (Kentin güneyinde gecekondulaşma devam etmektedir)

Ulaşım konusunda kent için yapay çevreyi bozucu etki gösteren tanker trafiği şehrin dışından geçirilerek çözüm getirilmiştir.

Tüm bu önlemlere karşın Çevre yasası ile yanı yıl yürürlüğe giren bu imar planı yapay ve doğal çevreyi %100 oranında koruyamamaktadır. Sanayileşme ve makro ölçekteki kararlar nedeni ile 1968 ve 1975 imar planlarında turizm potansiyeli geliştirilebilecek alan olarak tanımlanan sahil şeridi gözden çıkarılmıştır. Hava kirliliği üzerinde dikkatle kurulduğu halde toprak ve su kirliliği gözardı edilmiş dolayısıyla herhangi bir önlem getirilmemiştir.

Yapay çevre büyüyen nüfus dikkate alınarak donatı ve yoğunluk alanları dikkatle irdelenmiş ve buna bağlı olarak planlanmıştır. İşgücü ve sektörel dağılımlar incelenerek donatı alanlarının ayrılmasına dikkate edilmiştir .

4.4. ALİLAĞA'DA BÜYÜK SANAYİ TESİSLERİNİN YAPTIĞI ETMENLER

Rafinerin kente katılımı ile Aliağa tarihinin en büyük mekan-sal ve işlevsel farklılaşma sürecine girmiş, sosyal ve ekonomik yönden büyük gelişmeler kat etmiştir.

Aliağa Nemrut sanayi bölgesinde kurulan imalat sanayi tesisleri ve işgücü dağılımı 1983 plan sonuçlarına göre aşağıdaki gibidir. Fabrikaların %100 kapasite ile çalışacağı hesaplanmıştır.

KURULUŞUN ADI	MEVCUT PARSEL SAYISI	İŞGÜCÜ KAPASİTESİ
1) Petkim Aliağa kom.	2160	4225
a) kendi personeli	2160	4225
b) Müteahhit firma (48 firma)	5942	5942
2) a) T.P.A.O. Aliağa Rafinerisi	1515	1633
b) Müteahhit firma	450	450
3) Bütangaz Tesisleri		
a) Aygaz	624	734
b) Bizimgaz	28	33
c) İpregaz	52	61
d) Milangaz	38	45
e) Ocakgaz	26	31
f) Pegagaz	21	70
4) TEK Termik Sant.ve Gaz Fabrikaları		
a) Termik Santral	30	43
b) Gaz tirübinleri	23	104
c) Müteahhit Firma (6)	158	158
5) a) M.K.E. Kurumu	82	103
b) Müteahhit Firma	91	91
c) M.K.E. Gemi Fabrika.	39	39
6) Ege Gübre Fabrikası	375	426
7) Çukurova Demirçelik	411	514
8) Limaş	46	54
9) Viking Kağıt ve Selüloz A.Ş.	218	242
10) İzmir Demir Çelik	142	203
TOPLAM	12502	15172

Kaynak: Aliağa imar Planı araştırmaları, 1983

Sanayi işgücü . . . dağılım tablosundan anlaşılacağı gibi sanayi tesislerin Aliağa'ya ilk etkisi, işgücü yaratmak olmuştur. Sanayileşme beraberinde kentleşmeyi de getirmiş, Aliağa kırsal yerleşimden, kentsel alana dönüşmüştür. Gelişmiş sanayi tesislerinin çekim gücü kenti gerek nüfus çekmesi gerekse sosyal ve ticari aktiviteler yönünde güçlendirmiştir. (28) Çalışan nüfusun ülke genelinin üstünde olması, imalat sektöründe işgücü potansiyelinin yüksek olması, kentte gelişen bir sosyal yapı ortaya çıkarmıştır.

Ancak sanayi kuruluşları, Aliağa'ya bu aktivitelerin yanı sıra olumsuz birtakım değişimleri de beraberlerinde getirmişlerdir. Süreç içerisinde gitgide büyüyen ve önem kazanan bu değişiklikler doğal ve yapay çevre üzerindeki bozulma en somut örneği ile de kirlenmedir.

Sanayileşme her zaman olduğu gibi beraberinde kentleşmeyi de getirmiş, hızlı kentleşmenin ortaya çıkardığı en önemli olumsuzluk ise gecekondulaşma olmuştur. Kent içindeki diğer olumsuz zorlamalara olduğu gibi gecekondulaşmaya da imar planları ile karşı konulmaya çalışılmış ancak tümüyle önlem alınamamıştır. Bugün kentin güneyinde yavaş da olsa yayılma gösteren bir gecekondulaşma devam etmektedir.

Sanayileşmenin ortaya çıkardığı en önemli rahatsızlık doğal çevredeki kirlenmedir. Doğal çevre sanayinin atık maddeleri ile doğrudan kirletildiği gibi, tarımsal toprakların kentsel alanlara dönüşmesi ile dolaylı bir kirliliği de ortaya çıkarmaktadır.

4.5 ALIAĞA'DA ÇEVRE KİRLİLİĞİ

15-20 yıl öncesine kadar İzmir bölgesinin balıkçılık merkezi olmuş olan Aliağa bugün 25-30 kadar büyük sanayi kuruluşu ile endüstri merkezi haline dönüşmüştür. (29) Aliağa'da çevre

kirliliği özellikle Termik santral olayının gündeme gelmesi ile ortaya çıkmış ve güncellik kazanmıştır.

Kentte ortaya çıkan değişik tip kirlilikler içinde özellikle hava kirliliği önemli bir seviyeye ulaşmıştır. Yüksek parçacıklı petrol kullanım imkanları ve yüksek kapasiteli gaz yayan alev ve duman bacalarının çok oluşu hava kirliliğinin en önemli nedenidir. Bölgeler T.E.K.'e ait petrole dayalı iki adet orta büyüklükte gaz tribünü ve çok sayıda L.P.G. gazı dolum tesisi bulunmaktadır.

Aliağa'daki petrol rafinerisi bölge ekonomisinin odak noktası olmakla beraber, rafineriden çıkan zehirli ve kötü kokulu gazlar kirlenme nedenlerindendir.

Geçmişte balıkçı sığınağı olan doğal liman şimdilerde büyük petrol tankerlerinin dolumu ve boşaltılması amacıyla kullanılan sık sık denize petrol dökülme kazalarının olduğu arıtma tesislerine rağmen ortaya çıkan az miktardaki sızıntılar sonucu balıkçılık, plaj ve doğal çevrenin tahrip edildiği sahil şeridi niteliğine gelmiştir.(30) Limanın çıkışından devlete ve özel sektöre ait seksen'e yakın gemi söküm tesisi deniz ve toprak kirlenmesini hergeçen gün arttırmaktadır.

Aliağa ve çevresindeki endüstri alanlarında ve hatta Aliağa limanının karşısındaki Çandarlı Körfezindeki ekonomik aktiviteler ve ekolojik denge dönüşü olmayan zararlar görmektedir. (31)

Çandarlı körfezinin diğer bir girişi olan Nemrut Körfezinde rafineriye bitişik olarak kurulmuş Aliağa petrokimya kompleksi bulunmaktadır. Bu dev kompleks 17 kimyasal fabrikaya sahiptir. Bu kompleksteki atık gaz ve buhar çıkartan bacalar hava kirliliğine büyük katkıda bulunmaktadır.Yine aynı komplekste atık sular müşterek atık giderme fabrikasına gönderilir. Ancak bu fabrikanın planlanan şekilde çalıştırılamama-

sı ve gerekli ihtimamın gösterilmemesi nedeni ile atıklar tam anlamda temizlenemedi atılmakta, yanısıra sızıntılarda olmaktadır.(32)

Alpet (Aliağa petrokimya tesisi) rafineriden özel boru hattı ile getirdiği fueloil'i yakmak suretiyle sürekli çalışması için önemli olan elektrik'i elde etmektedir. Bu güç santralinde elde edilen yüksek basınçlı buharla ilk olarak buhar tribünleri çalıştırılmakta ve elde edilen elektrik enerjisi fabrikaların çalışması için kullanılmaktadır. Kullanmadan artan enerji T.E.K. geri verilir. Bu çok katlı enerji santrali havaya önemli miktarda asitli gazların gitmesine neden olur.(33)

Gemi söküm tesislerinin çevre üzerinde kabul edilemeyecek kadar fazla etkisi vardır. Bu tesislerde sökülen gemilerden çıkan her türlü katı ve sıvı atıklar denizi kirletir. Ayrıca bu gemilerin boşaltılan yakıt tankları yakılarak (yasa dışı olduğu halde) temizlenir.(34)

1977 yılında özel bir kanunla kurulmuş olan bu bölgede ne Devlet nede özel kuruluşlar önleyici teknik tedbirler almamışlardır.(35)

Aliağa'daki diğer bir problemlili sahada Nemrut limanı ve çevresidir. Bu bölge Nemrut limanının sağladığı hurda demir ithalatı ve taşıma kolaylıkları nedeniyle birçok ark ocağı ve haddahanelerle doldurulmuştur.

Yukarıda sözü edilen gemi söküm tesislerinin sonucu bu bölgeye demir çelik tesisleri kurulmasının nedenidir. Susuzluk nedeniyle bu kuru tip endüstrilerin bu bölgeye gelmesi teşvik edilmiştir. Bu tür demir çelik fabrikaları çevre konusunda daha duyarlı olan bir çok Avrupa ülkesinde artık kullanılmamaktadır. Bu fabrikalar nedeniyle çevredeki turizm ve dinlenme merkezi olan Foça'da su ve hava üzerinde kötü etkiler meydana gelmektedir.(36)

Hava kalitesini koruma kanunu gereğince endüstriler sorumlu otoritelerin denetimlerine tabii tutulmaya başlanmışlardır. Bu uygulamalarda, baca gazı analizleri, gaz akış oranları ve kirlenme yükleri araştırılmaktadır. (kanunun çıkış tarihi 1986)

Aliağa bölgesinde havayı kirleten kuruluşların yapılan ölçümler sonucunda kaba bir yaklaşımla toplam olarak 6.5 ton/saat SO_2 , 0.9 ton/saat NO_x gazları yaydığı bulunmuştur. (37)

Aliağa bölgesi yıldan yıla çok büyük bir hızla kirlenmekte ve böylece çevresel kalitesini kaybetmektedir.

4.6. ALIAĞA'DA ÇEVRE KİRLİLİĞİNE KARŞI ÖNLEMLER

Aliağa'da yerleşen sanayi tesisleri bölgeye makro kararları ile geldikleri için kapasite yerseğim ve zamanlama kriterleri önceden bilinmemektedir. Bu tesislerin yoğunluğunun kuruluşları çevre kanunun'dan önce olduğundan ötürü kuruluş aşamasında sanayi için çevre ile ilgili herhangi bir önlem alınmamıştır. Tesislerin büyük yoğunluğu aynı zamanda belediye sınırları harcinde kaldığı için belediye denetimi mekanizmasını yeterli şekilde işletememektedir.

Sanayi tesisleri ile direkt olarak ilgilenen merci İzmir Sağlık Müdürlüğü olmaktadır. Ancak Sağlık Müdürlüğünün yaptığı denetimler belli periyodlarla hava kirliliği ve atık maddeler için ölçümleme şeklinde olmaktadır.

Tesislerin çevre kanunun'dan önce kurulması nedeniyle çevresel değerlendirme raporları yoktur. Ancak 1991 yılı sonuna kadar tanınan süre içerisinde İl Sağlık Müdürlüğü Çevresel Değerlendirme Raporlarını istemektedir. Kirliliğe mümkün olduğunca kısa zamanda önlem ve çözüm getirilmesi için belediye rapor süresinin kısaltılmasını istemektedir. Belediye çalışma ruhsatı aşamasında kuruluşları arıtma tesisi ve hava filtresi yaptırma konusunda zorlamaktadır. Kuruluşların he-

men hepsinde bu tür önleyici araçlar olmasına rağmen maliyet nedeniyle genellikle çalıştırılmamaktadır. Kuruluşların yapay çevreye getirdiği bozulmalar kısa sürelerde tekrarlanan imar planları ve bunların dikkatle uygulanması sonucu giderilmekte fakat doğal çevreye verilen zararların henüz önüne geçilememektedir. Bu konuda önlem olarak belediye tarafından ağaçlandırma çalışmaları yapılmakta ve sıkı denetimlerle hava filitreleri kontrol edilerek hava kirliliğine karşı önlem alınmaya çalışılmaktadır.

Gemi söküm tesisleri ve kirlenmesine büyük ölçüde neden olmakta çünkü denize bıraktığı atık maddelere önlem getirilememektedir. Ancak rafineri ve sahilde yer alan diğer tesislerin arıtma tesisleri dikkatle denetlenerek su ve toprak kirlenmesinin, sızıntıların önüne geçilmeye çalışılmaktadır.

Belediye kontrol mekanizmasını tam olarak işletemeyeceği zamanlarda kuruluşlara farklı nedenlerle ceza uygulayıp baskı kurarak maliyet artış nedeniyle çalıştırmayan filitre ve arıtma tesislerinin çalıştırılması için çaba göstermektedir.

Belediyenin denetleme amacıyla yaptığı yazışmalar ve cevaplardan bir grup, atık maddelerin nasıl yok edildiği ve neler olduğu konusunda örnek teşkil etmesi açısından EK-3'de verilmiştir.

S O N U Ç

S O N U Ç

Latince Industria kelimesinden türemiş olan sanayi genel olarak, hammaddeleri yapıllı hale sokmak için uygulanan eylemlerin ve bu eylemleri uygulamak için kullanılan araçların tümü diye tanımlanabilir.

Çeşitli kuruluşlarca değişik olarak tanımlanan ve sınıflamaları yapılan sanayi direkt olarak çevre-toplum ve kalkınmayla ilişkilidir. Sanayiye bu girdilerden hariç tutmamak gerekir.

o Sanayi ile ilişkisine değindiğimiz çevre, genel olarak canlıların yaşam ortamı şeklinde tanımlanabilir. "Doğa'daki canlı ve cansız öğelerin kombinasyonundan oluşan bu yaşam dünyasına veya bu doğal üniteye eko-sistem"denmektedir. Eko-sistemin en önemli özelliği tüm canlı toplumlarının kendi içinde ve diğer canlı toplumları ile olan ilişkilerinde, dinamik, dengeli ve düzenli bir işleyişin olmasıdır. Bu ilişkilerdeki dengesizlikler ve bazı bozulmalardan dolayı çevre sorunları meydana gelmektedir. Ekolojik dengenin bozulmasına ve sonuçta çevre sorunlarına ve çevre kirlenmesine yol açan etmenler, nüfus artışı kentleşme ve sanayileşmeden kaynaklanmaktadır. Ancak hızlı nüfus ve düzensiz kentleşmede aslında sanayileşmenin sonucudur.

o Çevre kirliliği genelde, doğal kaynakların çeşitli ürünlere dönüştürülüp tüketime sunulması sırasında, kaynakların tüketimi ve üretim aşamasında orataya çıkan atık maddelerin çevreye iadesi ile oluşmaktadır. Kirliliğin temel unsuru atık madde ve atık enerji sonucunda hava-su-toprak kirliliği oluşmaktadır.

ölkemizde sanayi yer seçimi süreci, Cumhuriyet öncesi dönemden başlamış ve belli merkezlerde yoğunlaşmalar görülmüştür. Bu dönemde asıl amaç kalkınmayı gerçekleştirmek olduğundan, mekansal düzenleme dikkate alınmadan sanayiye destekleyici ve özendirici kararlar çıkarılmıştır.

o Cumhuriyet sonrası dönemde, yine kalkınmayı destekleyecek ve hızlandıracak unsurlar olarak görülen sanayi yatırımları desteklenmiştir. Planlı dönemde sanayiye ilk kez sadece teşvik amacıyla bakılmamış, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi için sanayileşmenin mekanda dengeli dağılımı da sağlanmaya çalışılmıştır. Bu şekilde sanayileşmenin getirdiği aşırı nüfus yoğunluklarından ve gelişmedeki dengesizliklerden kaçınılmaya çalışılmış, bir anlamda sağlıklı kentleşmenin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak bu dönemde asıl yapılmak istenilen günümüzdeki anlamıyla kentsel yoğunlaşmanın engellenmesi ve düzenlenmesi değil bölgeler arası ekonomik dengeyi (yatırımlar) sağlamak olmuştur. Aynı zamanda amaç sağlıklı kentleşmeyi ve sanayinin olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak olabilseydi, günümüzdeki sanayi-çevre ilişkisi bu denli büyük boyutlara ulaşmış olmazdı.

o Sanayinin ortaya çıkaracağı çevresel problemleri henüz kuruluş aşamasında önleyebilmek veya enaza indirgeyebilmek için yerseçimini dikkatle saptamak gerekmektedir. Bu nedenle genel bir yerleşme politikası içerisinde sanayi yerseçimini çevre ilişkisini en önemli etken olarak ele alıp çözmek doğru olacaktır. Çünkü yerleşim alanı olarak doğal çevreden etkilenen sanayi toprak-hava-su üzerindeki kirletici etkisiyle de çevresini etkilemektedir. Ancak etkileşim yalnızca fiziksel alan-

daki kirlenme olarak değil, aynı zamanda aşırı yoğunlaşma ve yapay çevredeki teknolojik ve benzeri yetersizlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

o Yerleşimi dikkatle planlanmış olan sanayi genel yerleşme politikasında çektiği nüfus ve dolayısıyla hizmetler ve diğer sektörler nedeniyle etken ve belirleyici olmaktadır.

o Sanayi kaynak tüketimi ve ortaya çıkardığı atık maddeler ile hava-su-toprak üzerinde öncelikle bir kirlenme meydana getirmektedir. Ayrıca getirdiği yoğunlaşma da yapay çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır.

o Çevre kirliliği artık günümüzde oldukça büyük boyutlara ulaşmış durumdadır. Bu nedenle çevre kirliliğine karşı bazı tedbirler alınmaya başlanmıştır. Ülkemizde çevre koruma yaklaşımı 1982 Anayasasında ele alınmış ve Anayasanın 56.maddesi "Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir". ile çevreye doğrudan doğruya bir yaklaşım söz konusudur.

o 1983 yılında çıkarılan Çevre Kanunu ile çevrenin korunması, iyileştirilmesi ve doğal kaynakların uygun biçimde kullanılması amacıyla kanunda sanayi tesisleri için bazı önlemler getirilmiştir. Bu kanunun getirdiği en önemli unsurlardan bir tanesi "çevresel etki değerlendirme raporu"dur. Kurulacak olan sanayi tesislerinin rapor doğrultusunda kuruluşuna izin verileceği hükme bağlanmıştır.

o Bunun yanı sıra kanunun yasakladığı etkinlikler de bulunan sanayi kuruluşlarının çalışmalarını durdurma konusu olumlu bir yaklaşım olmasına karşın bu kararın en büyük mülki amirde olması, yerel yönetimin etkinliği açısından bazı olumsuzluklara yol açmaktadır. Ayrıca yerel yönetimlerin çevreyle ilgili hertürlü faaliyetini izlemek ve denetlemek görevini

müsteşarlığa verilmeside konuda yetkinin merkezi idare'de olduğunu göstermekte ve yerel yönetimlerin özerkliğine ters düşmektedir.

o Gayri sıhhi müesseseler yönetmeliğinde getirilen koruma bandı ayrılması gerekliliğinin de belirli bir takım kıstaslara dayanmaması diğer bir olumsuzluk olarak görülmektedir.

o Ülkesel yatırım planları doğrultusunda Aliağa'ya yerleşmesine karar verilen ana imalat sanayi'nin yer seçimi, ülkesel kararlar, bölgesel özellikler ve kentsel yapı dikkate alınarak verilmiştir.

o Bölge ölçeğinde ülkenin üçüncü büyük Metropoline uydu kent (İzmir) olabilecek yakınlıkta olan ve karayolu, denizyolu, demiryolu ulaşımına elverişli konumda bulunan Aliağa'yı, doğal ve tarihi sit alanları dışında kalan dolayısıyla büyük çapta turist çekici özellikleri ve turizm potansiyeli yüksek olmayan, ekonomisi tarıma dayalı küçük bir kasaba olarak görmekteyiz. Bütün bu özellikler dikkate alınarak ve bir anlamda çevrenin fazlaca etkilenmesi ve çıkabilecek sorunlar önlenmeye çalışılarak veriler yatırım kararları uygulamaya dönüşüp Aliağa'ya T.P.A.O. Petrolrafinerisi, Petkim vb. sanayikuruluşları gittiğinde o ana kadar gözardı edilmiş çeşitli çevresel sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır.

o Herşeyden önce ana imalat sanayi yanısıra, yan sanayi kuruluşlarını da buraya çekmiştir. Buna bağlantılı olarak kentsel fonksiyonlarda artış hızlanmış, Aliağa özellikle yakın çevresinden hızla göç almaya başlamıştır. O ana kadar ekonomisi tarıma dayalı ufak bir kasaba iken sanayi kuruluşlarının gelmesiyle hızlı bir kentleşme başlamıştır.

o Ülke ekonomisinin temel gereksinimlerini oluşturan rafineri ve petrokimya tesisleri çektiği yan sanayiler ve getirdiği aktiviteler ile ülke ekonomisine olduğu kadar, kent yapısına da katkıda bulunmaktadır.

müsteşarlığa verilmeside konuda yetkinin merkezi idare'de olduğunu göstermekte ve yerel yönetimlerin özerkliğine ters düşmektedir.

o Gayri sıhhi müesseseler yönetmeliğinde getirilen koruma bandı ayrılması gerekliliğinin de belirli bir takım kıstaslara dayanmaması diğer bir olumsuzluk olarak görülmektedir.

o Ülkesel yatırım planları doğrultusunda Aliağa'ya yerleşmesine karar verilen ana imalat sanayi'nin yer seçimi, ülkesel kararlar, bölgesel özellikler ve kentsel yapı dikkate alınarak verilmiştir.

o Bölge ölçeğinde ülkenin üçüncü büyük Metropoline uydu kent (İzmir) olabilecek yakınlıkta olan ve karayolu, denizyolu, demiryolu ulaşımına elverişli konumda bulunan Aliağa'yı, doğal ve tarihi sit alanları dışında kalan dolayısıyla büyük çapta turist çekici özellikleri ve turizm potansiyeli yüksek olmayan, ekonomisi tarıma dayalı küçük bir kasaba olarak görmekteyiz. Bütün bu özellikler dikkate alınarak ve bir anlamda çevrenin fazlaca etkilenmesi ve çıkabilecek sorunlar önlenmeye çalışılarak veriler yatırım kararları uygulamaya dönüşüp Aliağa'ya T.P.A.O. Petrolrafinerisi, Petkim vb. sanayikuruluşları gittiğinde o ana kadar gözardı edilmiş çeşitli çevresel sorunlarla karşı karşıya kalınmıştır.

o Herşeyden önce ana imalat sanayi yanısıra, yan sanayi kuruluşlarını da buraya çekmiştir. Buna bağlantılı olarak kentsel fonksiyonlarda artış hızlanmış, Aliağa özellikle yakın çevresinden hızla göç almaya başlamıştır. O ana kadar ekonomisi tarıma dayalı ufak bir kasaba iken sanayi kuruluşlarının gelmesiyle hızlı bir kentleşme başlamıştır.

o Ülke ekonomisinin temel gereksinimlerini oluşturan rafineri ve petrokimya tesisleri çektiği yan sanayiler ve getirdiği aktiviteler ile ülke ekonomisine olduğu kadar, kent yapısına da katkıda bulunmaktadır.

o Kuruluşların yer seçiminde Aliağa'nın genel konumu ve sanayileşme sonucu ortaya çıkaracağı düzensiz kentleşme dikkate alınmış bu problem sürekli tekrarlanan imar planları ile büyük ölçüde çözüme ulaştırılmaya çalışılmıştır. Ancak burada ana imalat sanayinin ve çekeceği yan sanayi kuruluşlarının ortaya çıkartacağı atık maddelerle oluşturacakları kirlenme üzerine eğilinmemiştir. Bu ilgisizliğin ana nedeni tesislerin kurulduğu esnada ve daha sonraki yıllarda kirlenmenin bu kadar büyük boyutlara ulaşmaması ve günümüzdeki anlamına henüz erişememesi olmaktadır.

o Aliağa'da başlayan sanayileşme için yapay çevrede bir çok tedbir göz önüne alınmış, nüfus ve diğer yoğunlaşmanın ortaya çıkaracağı diğer sorunlar için imar planları ile çözümler önerilmiştir.

o Ülkemizde 1980 sonrası uygulanan politikalarda beş yıllık kalkınma planları yapılmasına karşın devlet yatırımları yıllık olarak belirlendiği için kent imar planı hazırlık aşamasında otonom yatırım kararları planı tarafından veri olarak alınamamaktadır. Fakat buna rağmen getireceği nüfus, planının görüş açısına bağlı olarak dikkate alınıp plan kararlarını etkilemekte ve büyük bir çelişki ve yanılgıya düşülmektedir. İmar planından bağımsız hareket eden sanayi yatırımları planda önerilen projeksiyon nüfusu çekememiştir. Bunun sonucunda ise zamanla sanayileşme hızı ile nüfus artış hızı arasında bir dengesizlik olmuştur.

o Yatırım kararları fiziki plan niteliğine dönüşmediğinden ana sanayinin çekeceği küçük yan sanayi kolları için bir organize sanayi bölgesi planlanmamış bu nedenle küçük yatırımlar için kirleticiliği önleyici nitelikteki arıtma tesisi ve filtre gibi unsurlar büyük maliyetler getirdiğinden uygulamalarda büyük problemler çıkmaktadır. Denetleyici kurumların baskısıyla arıtma tesisi yaptırmış kuruluşlarda zaman zaman bunları kullanmamaktadırlar.

o Çevre kanununa uygun olarak kapatma yetkisi en büyük mülki amirde, denetleme yetkisi il sağlık müdürlüğünde, çalışma ruhsatı ise yerel yönetimde olduğu için bir denetleme boşluğu ve kargaşası ortaya çıkmaktadır.

o Aliağa'da yapılan inceleme göstermektedirki ekonomik anlamda hazırlanan ülke planları fiziki plan boyutuna dönüştürülerek, alansal saptamalar yapılmalı buna bağlı olarak fonksiyonlar ve bu fonksiyonların uygun alt yapı yatırımları gerçekleştirilmelidir.

o Bugün ülkemizde kaldırılmış olan bölgesel ölçekte planlama, fiziki planlamayıda içine alarak yeniden ele alınmalı, ölçekler arasında ve mesleki disiplinler arasında eşgüdüm sağlanmalıdır.

o Ülke planlarının fiziksel planlardan yoksun olması ve bütün yerleşmeler için klasik imar planı anlayışı ile dar kapsamlı fiziki yaklaşımlar yapılmakta olduğundan, ekonomik ve sosyal yapı ile mekansal etkileşim sağlıklı değerlendirilememektedir.

o Aliağa'da dahil olmak üzere kurulmuş olan sanayi tesislerinin başka yerlere nakilleri mümkün olamayacağından, atık maddelerin önlem alınarak zararsız hale getirilmesi ve atık maddeleri değerlendiren yeni yatırımların kurulması gerekmektedir. Çünkü sanayi her zaman bir nüfus çekici odaktır. Sanayiye olduğu gibi bir başka yere taşımak bu başka yerleşimde aynı sorunla yüzyüze bırakmak olacaktır.

o Yeni bölge ve çevre düzeni planlama çalışmalarında doğal koruma alanları genişletilmeli, imar planlarında kent sosyal ekonomik ve ekolojik bir bütün olarak ele alınmalıdır.

Sonuç olarak ekonomik gelişmenin kalkınmanın temel faaliyeti olan sanayi, kent ile, birlikte yaşaması gereken bir olgudur. Ancak çıkardığı atık maddeleri ve diğer etkileri nedeniyle

evreyeye verdiği zararlar toplum tarafından istenilmemesine yol açmaktadır. Bu nedenle evre-sanayi ilişkisi iyi kurulmalıdır. Çünkü yaşam koşullarımızı sağlayan evre olgusundan olduğu gibi ekonomimizi ve teknolojik gelişimimizi sağlayan sanayileşmeden de vazgeçmemiz mümkün değildir.

EK, 1

EK-1 Gayri Sıhhi Müesseseler Yönetmeliği

Amaç:

MADDE 1.- Bu Yönetmelik 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 265-275 nci maddeleri uyarınca çevre ve toplum sağlığının korunması açısından önem arz eden gayri sıhhi müesseselerin zararlı etkilerinin yok edilmesi veya en az düzeye indirilmesi, doğal kaynakların kirlenmelere karşı korunması maksadıyla gayri sıhhi müesseselerin kontrol altına alınması, ruhsatlandırılması ve denetlenmesindeki esasları belirleme amacını taşır.

Kapsam:

MADDE 2.- Bu Yönetmelik ekli listedeki müesseseler ile listede yer almayan ancak tanımına uyan benzeri gayri sıhhi müesseselerin sınıf tayini, yer seçimi, tesis izni ve açılma ruhsatı verilmesinin esasları ile bu müesseselerden ilgili mevzuat hükümlerine uygun faaliyet göstermeyenler hakkında alınacak tedbirleri kapsar.

Kısaltmalar:

MADDE 3.- Bu Yönetmelikte geçen:

"Bakanlık" Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını,

"Doğal Kaynaklar" Su, Toprak, Hava ve doğal bitki örtüsünü,

"Kurul" Gayri sıhhi müesseseleri inceleme kurulunu,

"Yetkili Makam" Ruhsat vermekle yetkili makamı, birinci sınıf gayri sıhhi müesseselerde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığını, ikinci sınıf gayri sıhhi müesseseler ile merkez ilçe sınırları içinde bulunan üçüncü sınıf gayri sıhhi müesseselerde Valiliği, üçüncü sınıf gayri sıhhi müesseselerde Kaymakamlığı,

"Ruhsat" Gayri sıhhi müesseseye yetkili makamca verilen açılma ruhsatını ifade eder.

Tanımlar:

MADDE 4.- Bu Yönetmelikte geçen:

a) Gayri Sıhhi Müesseseler: Çevresinde bulunanlara fiziki, ruhi ve sosyal yönlerden az veya çok zarar veren veya vermesi muhtemel olan ve doğal kaynakların kirlenmesine neden olabilecek müesseseleri,

b) Birinci Sınıf Gayri Sıhhi Müesseseler: Meskenlerden ve insanların ikâmetine mahsus diğer yerlerden mutlaka uzak bulundurulması gereken müesseseleri,

c) İkinci Sınıf Gayri Sıhhi Müesseseler: Meskenlerden ve insanların ikâmetine mahsus diğer yerlerden kurulca önerilip Valilikçe uygun görülecek bir uzaklıkta yapılması gereken müesseseleri,

d) Üçüncü Sınıf Gayri Sıhhi Müesseseler: Meskenlerin ve insanların ikâmetine mahsus diğer yerlerin yakınında kurulabilmekle beraber sıhhi denetik altında tutulması gereken müesseseleri,

e) Yer Seçimi: Tesisin yapılmasından ve tesis izni için gerekli projelerin hazırlanmasından önce, 24 üncü veya 27 nci maddeye göre tesis sahibi tarafından verilen bilgiler ile kurulca hazırlanacak yer seçimi raporuna göre tesisin söz konusu yerde kurulup kurulamayacağına dair yetkili makamın yazılı kararını,

f) Tesis İzni: Hazırlanan projelere ve alınacağı belirtilen önlemlere göre tesisin söz konusu yerde kurulmasının uygun görülmesi halinde projelerin onanmasını ve yetkili makamın yazılı iznini,

g) Deneme İzni: Onaylı projelerine göre yaphılan tesisin, önceden plantanan şekilde çalışıp çalışmadığı ve doğal kaynakların kirlenmesini önlemek amacıyla alınan önlemlerin yeterli olup, olmadığını tesbit için yetkili makamın yazılı izni ve mahalli sağlık teşkilatının denetimi altında belirli bir süre deneme mahiyetindeki faaliyetini,

h) Açılma Ruhsatı: Tesis izni verilmiş, onaylı projelerine göre yapılmış, çevre ve toplum sağlığı açısından uygunluğu tesbit edilmiş tesislerin faaliyet göstermelerine yetkili makamca verilen izin belgesini.

ı) Sağlık Koruma Bandı: Müessesenin çevreye olan zararlı etkisi dikkate alınarak tesis etrafında bırakılması gereken iskân dışı alanı ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM ESAS HÜKÜMLER

BİRİNCİ KISIM İLKELER

Gayri Sıhhi Müesseseleri İnceleme Kurulunun Teşkili:

MADDE 5.- Gayri Sıhhi Müesseseleri inceleme kurulu İllerde Sağlık ve Sosyal Yardım Müdürü'nün veya uygun göreceği bir görevlinin ilçelerde yetkili kılınacak Sağlık Ocağı Tabibi veya Hükümet Tabibin başkanlığında en az iki Çevre Sağlığı Teknisyeninden meydana gelir. Çevre Sağlığı Teknisyeni bulunmadığı takdirde yerlerine Sağlık Memurları görevlendirilir. Çevre Sağlığı Başkanı veya yardımcısı kurula iştirak edebilir.

Kurulacak tesisin veya kurulacağı yerin özelliğine göre ilgili diğer kurum ve kuruluşlardan teknik elemanlar kurulda görevlendirilir.

Sağlık Koruma Bandı Zorunluluğu:

MADDE 6.- Sanayi bölgelerinin ve sanayi bölgelerinin dışında kurulacak olan birinci ve ikinci sınıf gayri sıhhi müesseselerin etrafında sağlık koruma bandı konulması zorunludur. Bu alanda mesken ve insanların yiye içmesine, dinlenip eğlenmesine mahsus diğer tesisler yapılamaz. Sağlık koruma bandı içinde uygun tarımsal faaliyetler yapılabilir, atıklara dayanıklı bitkiler yetiştirilebilir.

Sanayi bölgesi içinde kurulan gayri sıhhi müesseseler etrafında ayrı ayrı sağlık koruma bandı konulması gerekli olmamakla beraber, diğer işyerlerine veya buralarda çalışanlara zarar vermesi muhtemel tesislerin etrafında sağlık koruma bandı konulması gerekir.

Gayri sıhhi müesseseler etrafında konulması gereken sağlık koruma bandı, tesislerin kirlenici unsurları, sanayi bölgeleri etrafında konulması gereken sağlık koruma bandı ise sanayi bölgesi sınırı esas alınarak tesbit edilir.

Çevresine olan zararları izale edilemeyen üçüncü sınıf gayri sıhhi müesseselerin de meskenlerden ve insanların ikametine mahsus diğer yerlerden uzakta yapılması gerekir.

Sağlık Koruma Bandı Mesafesinin Tayini:

MADDE 7.- Tesisin faaliyeti esnasında çevre ve toplum sağlığına yapacağı zararlı etkileri, hakim rüzgar durumu ve bölgenin diğer özellikleri dikkate alınarak sağlık koruma bandı mesafesi kurulca önerilir, yetkili makam tarafından uygun görüldüğü takdirde onaylanarak kesinleşir.

Kesinleşen sağlık koruma bandı Belediye sınırları içerisinde Belediyeince, Belediye sınırları dışında İl İmar Müdürlüğünce konulur.

Teklif olunan sağlık koruma bandının uygun görülmemesi halinde yetkili makam görüşünü yazılı olarak bildirir.

Başvuru:

MADDE 8.- Gayri sıhhi müesseselerin yer seçimi, tesis izni ve açılma ruhsatı talebi safhalarında tesisi kurmak isteyen özel veya tüzel kişi veya vekili tarafından mahallin en büyük mülki amirine bir dilekçe ile başvuruda bulunulur.

A — Tesis sanayi bölgesinde ise;

— Yer seçimi için 24 üncü,

— Tesis izni için 25 inci,

— Açılma ruhsatı için 26 ncı,

B — Sanayi bölgesi dışında ise:

— Yer seçimi için 27 nci,

— Tesis izni için 28 inci,

— Açılma ruhsatı için 29 uncu maddede belirtilen bilgi, belge ve projelerin başvuru dilekçesine eklenmesi gerekir.

Yer Seçimi Raporu:

MADDE 9.- Gayri sıhhi bir müessesenin kurulması istenilen yerin tesisin kurulmasına uygun olup olmadığının tesbiti için mahallin en büyük mülki amirine verilen dilekçe ve ekinde bulunan bilgi ve belgeler mahalli sağlık teşkilatınca tetkik edilir. Yapılandırma sonucunda tesisin sözkonusu yerde kurulmasına mani kesin bir durum yoksa kurul tesis yerini mahallinde inceleyerek yer seçimi raporu hazırlar.

Yer seçimi raporunda hakimrüzgar durumu, civardaki yerleşim yerleri ve mesafeleri, içme ve kullanma, termal ve mineral su kaynakları, yüzeysel sular, tesis yerinin özellikleri gibi bilgiler, tesisin kurulup kurulamayacağı hakkında kurul gö-

rüşü, kurulmasının uygun görülmesi halinde etrafında bırakılması önerilen sağlık koruma bandı ve alınması gerekli görülen önlemler hakkında öneriler yer alacaktır.

Tesisin sözkonusu yerde kurulması sakıncalı görülüyorsa bu husus da gerekçesiyle açıklanacaktır.

~~Belli tür işyerleri için seçilmiş sanayi bölgelerine yine bu türden bir işyerinin açılmak istenmesi halinde yer seçimi yapılmasına gerek yoktur.~~

Yer Seçimi Kararı:

MADDE 10.- Başvuru dilekçesi ekinde verilen bilgi ve belgeler ile 9 uncu maddeye göre hazırlanmış yer seçimi raporu, mahalli mülki amirinin görüşü ile beraber yetkili makama gönderilir. Yetkili makam gelen bilgi ve belgeleri inceler, gerekli görmesi halinde konuyu mahallinde tekrar tetkik ettirebilir, ek bilgi ve belgeler isteyebilir. Yapılan inceleme sonucu tesis yerinin uygun görülüp görülmediğini, şartlı uygun görüldü ise şartlarının neler olduğunu yazılı olarak bildirir.

Tesis İzni:

MADDE 11.- Kurulmak istenen gayri sıhhi müessesenin halkın sağlık ve huzuruna zarar vermemesi, çevre ve toplum sağlığı bakımından olan veya olabilecek mahzurların ortadankaldırılması veya en az düzeye indirilmesi için, inşaa ve tesis-ten önce, tesisin ve ek ünitelerinin plan ve projeleri yetkili makamca incelenir, gerekli görüldüğünde de mahallinde tetkik ettirilir. Uygun görülmesi halinde projeleri onaylanır ve tesis izni verildiği yazılı olarak bildirilir.

Tesis izni almadan yapı yapılamaz, tesis kurulamaz.

Deneme İzni:

MADDE 12.- Tesis izni verilmiş ve onaylı projelerine göre inşa edilmiş gayri sıhhi müesseselere açılma ruhsatı verilmesinden önce, yetkili makam çevre ve toplum sağlığının korunması açısından alınmış olan önlemlerin yeterli olup olmadığının tesbiti amacıyla müessesenin deneme çalışmalarına gerek görüldüğünde tesisin belirli bir süre çalıştırılmasını isteyebilir.

Bu amaçla belirli bir süre verebilir, ancak bu iznin ve süresinin yazılı olarak bildirilmesi gerekir.

Bu süre toplam bir yılı geçemez.

Açılma Ruhsatı:

MADDE 13.- Tesis izni verilmiş olan gayri sıhhi müesseselerin açılıp çalıştırılabilmesi için, tesisin onaylı projelerine uygun olarak yapıldığının tesbit edilmesi, faaliyeti esnasında çevre ve toplum sağlığı yönünden herhangi bir sakıncanın bulunmadığının belirlenmesi üzerine müesseseye yetkili makamca açılma ruhsatı verilir.

Açılma ruhsatı verilmesinden önce yetkili makam gerek görürse tesisi yeniden mahallinde tetkik ettirebilir.

Deneme izni veya açılma ruhsatı olmayan gayri sıhhi müesseseler faaliyete geçemez.

Tesisin Onaylı Projelerine Uygun Yapılmaması Durumu:

MADDE 14.- Açılma ruhsatı verilmesi aşamasında yapılacak tetkikte tesis iznine aykırı bir durum tesbit olunursa açılma ruhsatı verilmez. Bu durumda müessese sahibi veya vekili tekrar müracaatla yeni bir tesis izni talebinde bulunabilir. Yapılan tetkikte onaylı projelerinden değişik olarak yapılan kısımların çevre ve toplum sağlığı açısından bir sakınca taşımadığının tesbit edilmesi halinde değişiklikprojeleri onaylanarak açılma ruhsatı verilir.

Tesisin onaylı projelerine uymama durumu cihaz ve motorlarda güç azalması veya bacaya filtre takılması gibi tesisin çevresine yapacağı zararlı etkileri azaltıcı mahiyette ise yeniden tesis izni verilmesine gerek kalmadan açılma ruhsatı verilir.

İlgili Diğer Kuruluşlardan Müsaade Alınması:

MADDE 15.- Gayrisıhhi müesseselere bu Yönetmelik uyarınca verilen yer seçimi, tesis izni, deneme izni ve açılma ruhsatı, toplumun sağlığını ve huzurunu, doğal kaynakların korunmasını sağlamak bakımından olup, tesis sahibinin ilgili diğer mevzuat hükümlerini yerine getirmesi ve gerekli müsaadeleri alması icab eder.

Yer seçimi, tesis izni ve açılma ruhsatı verilmesi aşamalarında tesis ve yerinin özelliği dikkate alınarak gerekli görüldüğünde diğer kuruluşların görüşleri alınır.

Tesise Diğer Kuruluşlarca İzin Verilmesi Durumu:

MADDE 16.- Gayri sıhhi müesseselerin kurulması hususunda diğer kamu kurum ve kuruluşları tarafından özel mevzuatlarına göre çeşitli isimler altında verilen ve esas itibarıyla çevre ve toplum sağlığını korumaya yönelik durumları içermeyen izinlerinde verilebilmesi için bu yönetmelik hükümlerine göre gayri sıhhi müessesenin tesis izni alması veya yer seçiminin uygun görülmüş olması gerekir.

İkinci ve Üçüncü Sınıf Müessesenin bir Üst Sınıfta Değerlendirilmesi Durumu:

MADDE 17.- İkinci veya üçüncü sınıf müesseselerden oldukları halde bulundukları yerler, teknolojileri, birbirine yakınlıkları veyahut sayıları itibarı ile önem arzeden tesisler yetkili makamın teklifi ile üst sınıfta mütalâa edilebilir ve mütalâa edildiği sınıf hükümlerine göre ruhsatlandırılabilir.

Sınıf Değişikliği:

MADDE 18.- Gayri sıhhi müesseseler listesinde bulunduğu halde sınıf değişikliği gerekli görülen müesseseler ile listede yer almayan müesseselerin sınıf tayini, Bakanlıkça, Sanayi ve Teknoloji bakanlığının görüşü alınarak yapılır.

Sorumlu Müdür Tayini:

MADDE 19.- Gayri sıhhi müesseselerden olup, ihtisas erbabı bir kişinin gözetimi altında yürütülmesi gereken müesseselerde, işin gerektirdiği nitelikte bir kişinin sorumlu müdür olarak bulundurulması zorunludur.

Sorumlu müdürlük sözleşmesi noter tasdikli olacak, diploma veya yerine geçebilecek tasdikli bir belge dosyasına konacaktır.

Sorumlu müdürlük görevi özel mevzuatına uygun olarak yürütülür.

Dosya Tanzimi:

MADDE 20.- Dosyalar, tesis sahibinde, ilgili sağlık teşkilatları ile yetkili makamda birer tane kalacak sayıda ve dosyaların içeriği aynı olacak şekilde, illerde evre Sağlığı Başkanlıklarınca, ilçelerde Hükümet Tabipliği veya ocak tabipliklerince hazırlanacaktır.

Dosya hazırlanmasında bilgi, belge ve projelerin eksiksiz tasdiki gerekenlerin mühürlü ve imzalı olmasına, evrak üzerinde silinti ve kazıntı bulunmamasına, plan ve projelerin tekniğine uygun yapılmış olmasına, dosya içeriğinin hazırlanacak "içindekiler listesi"ne göre ve numarası en küçük olan en alta gelecek şekilde muntazam olarak sıralanmasına, belge ve projelerin zımba ile delinerek dosyaya takılmış olmasına zen gösterilecektir.

Denetim:

MADDE 21.- Gayri sıhhi müesseseler evre ve toplum sağlığı açısından sağlık teşkilatının denetimi altındadır.

İKİNCİ KISIM

Sanayi Bölgesinde Kurulacak Gayri Sıhhi Müesseseler

Sanayi Bölgelerinin Yer Seçimi:

MADDE 22.- mm Hıfzıssıhha Kanunu'nun 262, 263 ve 265'inci maddeleri gereğince sanayi bölgesi olarak önerilen yerler için Bakanlığın uygun görüşünün alınması ve Bakanlıkça imar planlarında yapılması istenen değişiklik teklifinin kabul edilmesi zorunludur.

Gayri Sıhhi Müesseselerin Sanayi Bölgelerinde Kurulması:

MADDE 23.- Herhangi bir gayri sıhhi müessese, öncelikle kendi tür işyerlerine ait sanayi bölgesinde kurulmalıdır. Ancak, parlayıcı ve patlayıcı maddeler üreten, depolayan veya bu maddeleri işleyen müesseseler ile faaliyeti esnasında meydana getireceği zararlı etkenlerle civarında bulunan diğer tesislerden uzak veya sanayi bölgeleri dışında daha uygun yerlerde yapılmalıdır.

Sanayi bölgesi yeri, içinde yer alacak gayri sıhhi müesseselerin tür ve sayısı, hakim rüzgar durumu, civarında bulunan yerleşim yerleri ve mesafeleri, içme ve kullanma, termal ve mineral su kaynakları, yzeyssel sular ile bölgenin özellikleri dikkate alınarak meskn mahallerden ve insanların ikametine mahsus diğer yerlerden uzakta seçilir.

Yer Seçimi için Gerekli Bilgi ve Belgeler:

MADDE 24.- Sanayi bölgesinde kurulmak istenen ve 11'inci maddeye göre yer seçimi yapılması gereken müesseselere ait başvuru dilekçesine aşağıdaki belge ve bilgilerin eklenmesi gerekir.

- a - Beyanname,
- b - Tesisin sanayi bölgesinde olduğuna dair belge ve onaylı plan,
- c - Varsa fizibilite raporu,
- d - iş akım şeması ve açıklama raporu,
- e - evre kirlenmesini önleyecek tedbirler hakkında açıklama,

Bu belge ve bilgilere ek olarak gerekli görüldüğünde başka belge ve bilgiler de istenebilir.

Tesis İzni İçin Gerekli Bilgi, Belge ve Projeler:

MADDE 25.- 10'uncu ve 24'üncü maddelere göre yer seçimi yapılmış ve yeri uygun görülmüş herhangi bir gayri sıhhi müesseseyi tesis etmek için mahallin en büyük mülki amirine yapılacak başvuru üzerine hazırlanacak dosyaya aşağıdaki bilgi, belge ve projelerin konarak dosyanın 20'nci maddede belirtilen esaslara göre hazırlanması gerekir.

- a - Dilekçe,
 - b - Yer seçimi için gerekli belgeler,
 - c - Alet ve cihazların konumunu gösterir şekilde hazırlanmış 1/100-1/1000 ölçekli tesis içi yerleşim planı,
 - d - Tesisin, çevre kirlenmesini önlemek amacıyla alınacak önlemlere ait kirleticilerin nitelik ve niceliğine göre hazırlanmış proje ve açıklama raporları,
 - e - Türk Standartları Enstitüsü 1258 sayılı Temiz Su Tesisatı Hesap Kuralları yayınına göre hazırlanmış sıhhi tesisat projesi,
 - f - Şehir şebeke suyu bulunmayan yerlerde içme ve kullanma suyu temin projesi ve açıklama raporu ile suyun bakteriyolojik ve kimyasal analiz raporu,
 - g - Derin kuyulardan su temin edilmesi halinde Devlet Su İşlerinden alınacak suyu kullanma belgesi,
 - h - Kanalizasyon bulunmayan yerlerde 251 sayılı "Lağım Mecrası İnşaatı Mükün Olmayan Yerlerde Yapılacak Çukurlara Ait Yönetmelik" uygun olarak hazırlanmış fosseptik detay projesi,
 - ı - Fosseptikten sonra atık suyun ne şekilde izale edileceği, sızdırma yapılacaksa 231 sayılı yönetmeliğe uygun proje,
 - j - Kanalizasyon bulunmayan yerlerde banyo, lavabo, mutfak vb. kullanma suları ile yağış sularının toplanması ve izalesi ile ilgili proje ve açıklama raporu,
 - k - Devamlı olarak en az 50 işçi çalıştıran ve Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 180'nci maddesi kapsamına giren müesseselerde hasta ve yaralıların tedavisi için gerekli sağlık ünitesi projesi ve açıklama raporu.
 - l - Çevre sağlığı değerlendirme raporu,
 - m - Tesis raporu,
 - n - Sanayi bölgesinde olmasına rağmen, sağlık koruma bandı konulması gereken işyerleri için sağlık koruma bandının işaretlendiği tasdikli plan,
 - o - Tesisin kurulması halinde bir sakınca yaratıp yaratmayacağına dair Valilik veya Kaymakamlık görüşü.
- Tesisin ve kurulacağı yerin özelliklerine göre bu bilgi ve belgelerin bir kısmından sarfınazar edilebileceği gibi ek bilgi ve belgeler de istenebilir.

Açılma Ruhsatı İçin Gerekli Bilgi ve Belgeler:

MADDE 26.- 11'inci ve 25'inci maddeye göre izni verilmiş ve tesislerini onaylı projelerine göre tamamlamış olan gayri sıhhi müesseseye açılma ruhsatı verilebilmesi için aşağıdaki belge ve bilgilerin tamamlanması gerekir.

- a) Dilekçe,
 - b) İşçi sağlığı ve iş güvenliği tüzüğü uyarınca işletme belgesi,
 - c) Yangın ve patlamalar yönünden gerekli önlemlerin alındığına dair belge,
 - d) 19'uncu maddeye göre noter tasdikli sorumlu müdür sözleşmesi,
 - e) Devamlı olarak en az 50 işçi çalıştıran ve Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 180'inci maddesi kapsamına giren işyerlerinde noter tasdikli tabip ve lüzumu halinde diğer sağlık personeli sözleşmesi,
 - f) Çevre sağlığı değerlendirme raporu,
 - g) Açılma raporu,
 - h) Tesisin faaliyeti halinde bir sakınca yaratıp yaratmayacağına dair Valilik veya Kaymakamlık görüşü,
- İşyerinin özelliğine göre bu bilgi ve belgelerin bir kısmından sarfınazar edilebileceği gibi ek bilgi ve belgelerde istenebilir.

Tesisin ve kurulacağı yerin özelliklerine göre bu bilgi ve belgelerin bir kısmından sarfınazar edilebileceği gibi ek bilgi ve belge ile proje istenebilir.

Açılma Ruhsatı İçin Gerekli Bilgi ve Belgeler:

MADDE 29.- 11'inci ve 28'inci maddeye göre tesis izni verilmiş ve tesislerini onaylı projelerine göre tamamlamış olan müesseseye açılma ruhsatı verilebilmesi için aşağıdaki belge ve bilgilerin tamamlanması gerekir.

a - Dilekçe.

b - İşçi sağlığı ve iş güvenliği Tüzüğü uyarınca işletme belgesi,

c - Yangın ve patlamalar yönünden gerekli önlemlerin alındığına dair belge,

d - 19'uncu maddeye göre noter tasdikli sorumlu müdür sözleşmesi,

e - Devamlı olarak en az 50 işçi çalıştıran ve Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 180'inci maddesi kapsamına giren işyerlerinde noter tasdikli tabip ve lüzumu halinde diğer sağlık personeli sözleşmesi.

f - Çevre sağlığı değerlendirme raporu,

g - Açılma raporu.

h - Tesisin faaliyeti esnasında bir sakinca yaratıp yaratmayacağına dair Valilik veya Kaymakamlık görüşü.

İşyerinin özelliğine göre bu bilgi ve belgelerin bir kısmından sarfınazar edilebileceği gibi ek bilgi ve belgeler de istenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TEDBİR HÜKÜMLERİ

Ruhsatsız Olarak Açılmış Gayri Sıhhi Müesseseler:

MADDE 30.- Ruhsatsız olarak faaliyete geçen müesseseler kapatılır. Sorumluları hakkında yasal işlem yapılır.

Bu Yönetmeliğin yürürlüğü girdiği tarihten önce ruhsatsız olarak faaliyete geçen gayri sıhhi müesseseler hakkında yasal işlem yapılmakla beraber;

Bu müesseselerden:

a) Toplum ve çevre sağlığı açısından zararlı olmadığı anlaşılan müesseselere ruhsat alması için süre verilir.

b) Toplum ve çevre sağlığı açısından zararlı olup, alınacak bir takım önlemlerle mahzurları giderilecek müesseseler, zararları önleninceye kadar faaliyeti durdurulur. Zararları giderilen tesisler açılarak ruhsat alması için süre verilir.

c) Toplum ve çevre sağlığı açısından zararlı olup alınacak önlemlerle mahzurları giderilemeyecek durumda olan tesisler süresiz olarak kapatılır. Ruhsat alması için müesseselere verilecek süre bir yılı geçemez.

Verilen süre içinde ruhsatını almayan müesseselerin faaliyeti ruhsat alınmaya kadar durdurulur.

Bu maddenin gereği mahallin en büyük mülki amirince yerine getirilir ve yapılan işlemler hakkında yetkili makama bilgi verilir.

Tesislerde Yapılacak Değişiklik ve İlave:

MADDE 31.- Açılma ruhsatı almış gayri sıhhi müessesede yetkili makamın bilgisi ve yazılı müsaadesi haricinde herhangi bir değişiklik ve ilâve yapılamaz. İşlem dosyasında mevcut onaylı plan ve projelere aykırı olarak ve yetkili makamın bilgisi dışında tesislerinde değişiklik ve ilâve yapan sorumlular hakkında yasal işlem yapılmakla birlikte değişiklik için resmi müsaade alınıncaya kadar mümkün olduğu takdirde yalnızca ilâve edilen veya değiştirilen kısmın aksi halde bütün tesisin faaliyeti durdurulur.

Yapılan ilâve veya değişiklik çevre sağlığını bozucu mahiyette ve alınacak önlemlerle mahzuru giderilemeyecek durumda ise o kısımlar kaldırılıp zararlı durumu giderilinceye kadar tesisin faaliyetine müsaade olunmaz.

Gayri Sıhhi Müesseselere Önlem Aldırılması:

MADDE 32.- Gayri sıhhi müesseseler, çevresinde olan zararlarını mümkün olduğu kadar azaltabilmek için ilim ve fennin gerektirdiği önlem ve yenilikleri uygulamak zorundadır. Bu amaçla, tesis sahiplerince istenen veya yapılan incelemeler sonucu önerilen önlem ve yenilikler yetkili makamın izniyle ve vereceği süre içinde uygulamaya konur.

Önerilen önlem ve yenilikleri uygulamamakta veya mevcut arıtım tesislerini tekniğine uygun olarak gerektiği şekilde çalıştırmamakta ısrar eden tesisin faaliyeti durdurulur.

Ruhsatın Geçerliliği:

MADDE 33.- Bu Yönetmelik hükümlerine göre verilen açılma ruhsatı, ruhsat üzerinde yazılı şahıs, adres ve iş için geçerlidir. Bunlardan herhangi birinin değişmesi halinde ruhsat geçerliliğini kaybeder.

Bu durumlarda:

a) Ruhsatta belirtilen işletmecinin değişmesi halinde, işletmenin yeni sahibi ya da sahipleri, değişikliği izleyen ilk bir ay içinde, ruhsatta gerekli düzeltmenin yapılması için mahallin en büyük mülki amirine başvurur.

b) İşletmenin konumu aynı kalmakla beraber adresinde değişiklik olması halinde, değişikliği izleyen ilk bir ay içinde, işletmeci mahallin en büyük mülki amirine başvurarak ruhsatta gerekli düzeltmenin yapılmasını talep edecektir.

Bu başvuruların dilekçe ile yapılması, dilekçeye değişiklikle ilgili belge ve bilgiler ile açılma ruhsatının aslının ilâve edilmesi gerekir. Başvuru üzerine kurulca gerekli inceleme yapılarak ruhsat verildiği şartlarda bir değişiklik olmadığının tesbit edilmesi halinde, hazırlanacak rapora göre yetkili makamca ruhsat üzerinde gerekli düzeltme yapılarak onaylanır veya yeniden tanzim edilir ve bir yazı ile iade edilir.

c) Tesis yerinin veya tesiste yapılan işin değişmesi halinde yeniden ruhsat alınması zorunludur.

Açılma Ruhsatının Kaybolması veya Tahrip Olması:

MADDE 34.- Açılma ruhsatının herhangi bir nedenle kaybolması veya okunamıyacak ve yanlış anlamlara neden olacak şekilde bozulması halinde yeniden ruhsat alınması gerekir. Bunun için, ruhsatın kaybolması halinde kayıp ilânı verilmiş gazetenin, bozulması halinde ise bozulan ruhsatın bir dilekçeye eklenerek mahallin en büyük mülki amirine başvurulması gerekir.

Kurulca gerekli inceleme yapılarak ruhsat verildiği şartlarda bir değişiklik olmadığının tesbit edilmesi halinde hazırlanacak rapora ve tesisin işlem dosyasına göre yetkili makam tarafından yeniden eski tarih ve sayısı ile, gerekli açıklama yapılarak açılma ruhsatı tanzim edilir.

Sınıf Değişikliği:

MADDE 35.- Ruhsatı olupta gayri sıhhi müesseseler sınıflamasında veya tesiste yapılan bir değişiklik sonucu alt sınıf kapsamına girmiş tesislerin yeniden ruhsat alması zorunlu değildir. Ancak gayri sıhhi müesseseler sınıflamasında yapılacak bir değişiklik sonucu üst sınıfa girmiş tesislerin belirlenen süre içinde yeni sınıfa göre açılma ruhsatı alması gerekir.

Sorumlu Müdürlük Görevinin Aksamaması:

MADDE 36.- Valilikler veya Kaymakamlıklarca ruhsat verilen ikinci ve üçüncü sınıf gayri sıhhi müesseseler Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına aylık olarak bildirilir.

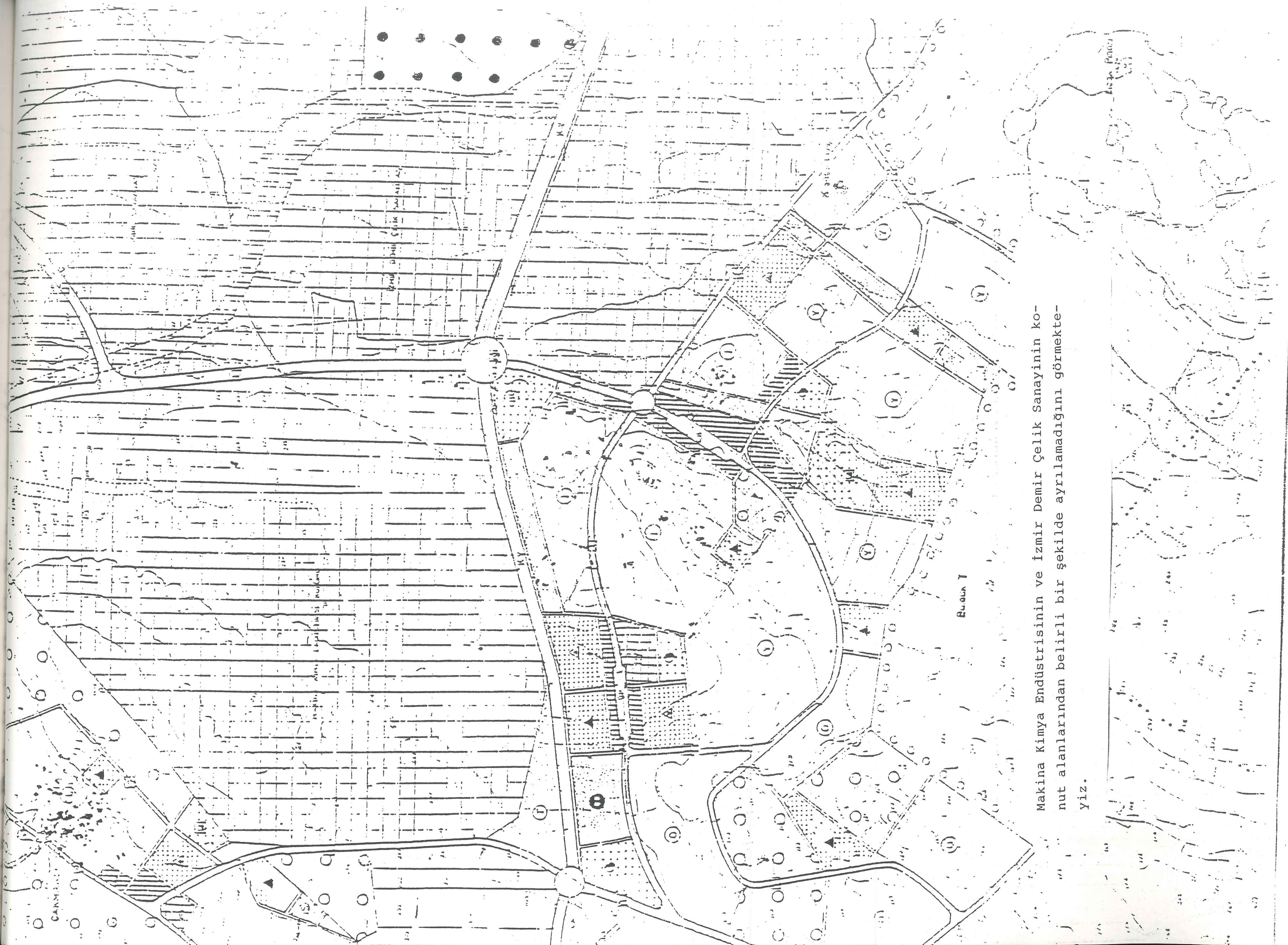
GEÇİCİ MADDE — Bu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesinden önce yürürlükte bulunan yönetmeliğe göre verilmiş olan ruhsatlar, tesislerde herhangi bir değişiklik yapılmamış ise sınıfı değişmiş olsa da yine geçerlidir. Yeniden ruhsat alınması gerekmez.

EK-2 1/5000 Nazım İmar Planı

EGE DENİZİ

Sanayi alanı ile (Petkim, T.P.O.A., Dolu tesislerinin konut alanlarından ayrılmasında oluşturulan tampon bölgelerin varlığı

Makina Kimya Endüstrisinin ve İzmir Demir Çelik Sanayinin konut alanlarından belirli bir şekilde ayrılmadığını görmekteyiz.

Yüz.

EK-3 Belediyenin Sanayi Tesisleri ile yaptığı yazışmalar

IŞIKSAN

KİMYA TİCARET ve SANAYİİ

Kimya Y. Mühendisi Necmettin Işık

PETROL ve KİMYA ÜRÜNLERİ İTHALAT - İHRACAT
MÜMESSİLLİK, PAZARLAMA ve NAKLİYAT

Tarih : 5 / 1 / 1990

T.C.

BELEDİYE BAŞKANLIĞI'NA

ALİAĞA

İLGİ: 15.11.1989 tarih ve Yz.İşl. 1989/1636 sayılı
yazınız.

Rafineriden yılda 300 ton civarında Parafin mumu
satın almakta ve bunu Aliğa tesisimizde bulunan
havuzlarda dondurarak veya Emülsiyon haline geti-
rerek satışa arz etmekteyim. Herhangi bir atık
madde çıkmamaktadır.

Keyfiyeti emirlerinize arz ederim.

Saygılarımla.

T.C.
ALİAĞA BELEDİYESİ

Yeni İşleri Müdürlüğü

Gelen evrakı

Tarih : 8.1.1990

Numarası : 33

Eri

Gideceği Yer : Yz. İşl. Md. H. Gure Mühendisliği

Onay

CÖMERT

DENİZCİLİK VE TİCARET A.Ş.

Aliğa Gemi Söküm Tesisleri

İZMİR, 27.11.1989

İstiklâl Cad. Ayyıldız Pasajı No. 3

Aliğa - İZMİR

Telefon : 26 04

Teleks : 53829 Cöm ztr

Telgraf : Zihni - İzmir

Belirliye Bakanlığına

ALİAĞA

Aliğa Gemi Söküm Bölgesi 11-12 No'lu parseller üzerinde kurulu işyerimizde yürüttüğümüz gemi söküm faaliyetine uzun bir müddet ara vermiş bulunuyoruz. Tekrar faaliyete geçtiğimiz zaman, üretilen mal ve atık maddeler konulu, 1636 sayılı yazınızda istenilen bilgileri kısa zamanda bilgilerinize arz edeceğim. Saygılarımla 27.11.1989

T.C.
ALİAĞA BELEDİYESİ

Yazı İşleri Müdürlüğü

Gelen evrakın

TARİHİ : 30.11.1989

NUMARASI : 1907

Eki :

Gideceği Yer; Yazı İşleri Müd. + Gen. M3h.

Onay

İşık KOYUNKAYA

niğdeliler

Hidroacılık ve Hidrolik Makinalar Sanayi ve Ticaret A.Ş.

İZMİR, 4 / 12 / 1989

SAYI :

BELEDİYE BAŞKANLIĞINA

ALİAĞA

İşletmenizle üretilen saller ve atıklar ile ilgili olarak.

İşletmenizle üretilen hurda saller üretilmektedir. Hurda salleri su, demir ve çelik hurda olup, ortalama yıllık üretim miktarınız 20 bin ton civarındadır.

Hurda sallerin çoğu atık sinterine ve petrol atıkları ile banyo ve tuvaletlerden çıkan atıktır.

Sinterine ve petrol atıkları her gemiden çıkarmaktadır. Çıktığı takdirde rafineri arıtma tesislerinde arıtılması konusunda mutabakat sağlanmış olup, bunlarla ilgili yazı örneği ekte sunulmuştur.

Posetlik çukurlarında biriken diğer atık cinsleri ise Belediyeniz tarafından aksatılmalı alınmaktadır.

Gereğini bilgilerinize arz eder saygılarınızı sunarım.

EK: Rafineri yazısı.

NIĞDELİLER

Hidroacılık ve Hidrolik Makinalar
Sanayi ve Ticaret A.Ş. (MİB)

**T.C.
ALİAĞA BELEDİYESİ**

Yazı İşleri Müdürlüğü

Gelen evrağına

Tarihi : 4.12.1989

Numarası : 1937

Eki : 1

Gideceği Yer; Yazı İşleri Md + Çevre Msh.

Onay

TÜPRAŞ

TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.
İZMİR RAFİNERİ MÜDÜRLÜĞÜ

Gazi Osman Paşa Bulvarı No. 16/6 P.K. 44 Alsancak-İZMİR Tel : 25 31 40 (3 hat) Tlg : Tüpraş-İzmir Telex : 52392 İRAF TR

Sayı : TSM/702

26.09.89* 11829

Öz :

Dos. :

GEMİ SÖKÜM
SANAYİCİLERİ DERNEĞİ
Tünel Geçidi İş Hanı
C Blok Kat.2 No.227

TÜNEL-İSTANBUL

İLGİ : 12.12.1988 Tarihli yazınız.

Gemi Söküm Firmalarınızda sökülecek gemilere ait sintine ve petrol artıklarının tarafımızca görevlendirilecek bir inspektör nezaretinde; inspektör, nakliye, laboratuvar ve işletme masrafları dahil her türlü masrafı derneğinize ait olmak üzere, Rafinerimiz tesislerinde muamele edilebileceği hususunda bilgilerinizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

TÜRKİYE PETROL RAFİNERİLERİ A.Ş.
İZMİR RAFİNERİ MÜDÜRLÜĞÜ

26.9.1989

MUSTAFA KIZILKAYA
Rafineri Müdür Yardımcısı

OĞUZ İŞİTMAN
Teknik Servisler Müdürü

ÖZKAN

DEMİR ÇELİK SANAYİİ A.Ş.

Merkez: 1372 Sokak No: 10/B Çankaya/İZMİR

Tel: 254393 (6 Hat) Fax: 190515

Fabrika: Erdem Caddesi No: 1 Buca - İZMİR

Tel: 171210 - 170356 Fax: 174892

SAYI :0026

BELEDİYE BAŞKANLIĞINA

29.11.1989

ALİAĞA

İLGİ :15.11.1989 tarih ve Yz.İşl.1989/1636 sayılı yazınız.

İlçeniz mücavir alanı Bozköy-Ovacık mevkiinde mevcut, tapunun K 17-c 11-2 a paftasında parsel 1262 Noda kayıtlı gayrimenkulümüzde Belediyeniz Fen İşleri Amirliğince verilmiş bulunan 11.10.1989 tarihli İNŞAAT RUHSATNAMESİ ile inşaat ve montaj çalışmaları yapılmaktadır.

İşletmemizin 1991 yılı sonlarına doğru üretim aşamasına gelebileceğini bu nedenle de herhangi bir atık maddemizin bulunmadığını bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımızla

T.C.
ALİAĞA BELEDİYESİ

Yeni İşletme Müdürlüğü
Çarşı Caddesi

Tarih : 1.12.1989

Mühür No : 1919

E.İ.İ. : —

Çıkarıldığı Yer : Y21, 12. Mh + Çarşı M3h

Çıkar

ÖZKAN
DEMİR ÇELİK SANAYİİ A.Ş.
[Signature]

EMTAŞ**NEMRUT LİMAN İŞLETMELERİ A.Ş.**

Bulvarı 68/1 İZMİR - TURKEY

Phone : 25 70 77 (3 lines)
Telex : 5 2 6 4 5 idc tr.ALİAĞA BELEDİYE
BAŞKANLIĞINAALİAĞA

Ref.

Your Letter

Our Ref.

İZMİR,

TR/D-181

27.11.1989

İlgi : 15.11.1989 tarih Yz.İşl.1989/1636 sayılı yazınıza cevaptır.

İş yerimizde 24 kişilik eleman grubu çalışmaktadır. Gerek gemiden gerekse tarafımızdan üretilen çöpler torbalara konularak çukur içinde haftada bir kere yakılmaktadır.

Bilgilerinizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

EMTAŞ
NEMRUT LİMAN İŞLETMELERİ A.Ş.

T.C.

ALİAĞA BELEDİYESİ

Yazı İşleri Müdürlüğü

Gelen evrakı

Tarih : 28.11.1989

Sıra No : 1890

İş : 122 İşletme Müdürü Msh.

Duyay

MOLTEKS KİMYA SANAYİİ ve TİCARET A.Ş.

MOLTEKS

Cemal Gürsel Cad. No. 56 Kat 3 Daire 6 Karşıyaka - İZMİR Tel. : 23 61 70 - 23 70 15

Tarih, 24 / 11 / 1989

Ref. No. : 082

T.C.

ALİAĞA İLÇESİ

BELEDİYE BAŞKANLIĞINA

ALİAĞA

İLGİ: 15/11/1989 tarih, Yz.İşl.1989/1636 sayı ve üretilen mal ve atık maddeler konulu yazınıza cevaptır.

İşyerinizde üretilen mallar ve yıllık ortalama miktarları şunlardır:

Tinerler	419.557 Kg
Vernikler	136.134 Kg
Boyalar	55.492 Kg

Firmamızda üretilen tiner ve vernikler karıştırma sistemi ile yapıldığından herhangi bir artık sözkonusu değildir. Boya üretiminde de aynı şekilde artık olmamakta hatta kazan yıkama larında kullanılan solventler dahi boya ihtiva ettiğinden bir sonraki şarjda değerlendirilmektedir.

Ancak kullanılan hammaddelerden çıkan kağıt ambalajlar yeriden değerlendirilememektedir ve toplanıp satılmaktadır.

Diğer bir üretiminiz olan sentetik reçinelerde artık olarak her şarjda yaklaşık 126 Kg su çıkışı olmakta ve bu da foseptive verilmektedir.

Bilgilerinize saygılarımızla arz ederiz.

T.C.

ALİAĞA BELEDİYESİ

Yeni İşleri Müdürlüğü

Çevre Şube

Tarih : 27.11.1989

İmza : 1875

İki

İmza Yeri : Yz. İşl. Md + Çevre Msh. İ.

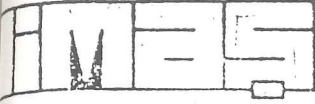
Çevre

MOLTEKS

KİMYA SANAYİİ ve TİCARET A.Ş.

Cemal Gürsel Cad. No. 56 Kat 3 Daire 6 Karşıyaka - İZMİR

Tel. : 23 61 70 - 23 70 15

LİMAN İŞLETMELERİ ANONİM ŞİRKETİ

İzmir. 25 / 11/1989

Sayı: 10.02.3/17

ALİAĞA İLÇESİ
BELEDİYE BAŞKANLIĞI
İZMİR

İlgi: Yz. İşl. 1989/1636 sayılı ve 15.11.1989 tarihli yazınız.
Konu: İşyerinde çıkan atık maddeler.

1. Haddehanemizde PROSES sırasında kullanılan soğutma suyu kapalı devredir. Çevreye atılmamakta, eksilen su sisteme takviye edilmektedir.
2. Çalışanların günlük ihtiyaçları için kullanılan su atık olarak FOSEPTİK'e dönmektedir. Foseptik gerektiği zaman Aliağa Belediyesinden temin edilen vidanjör ile temizlenmektedir.
3. Haddeme Prosesinin atık malzemesi tufaldır. Tufal kendi sahamızda dolgu malzemesi olarak kullanılmaktadır.

Bilgilerinizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

Nazmi ŞENAKAY
Genel Müdür

Eren BÖLÜKBAŞI
Haddhane Müdürü

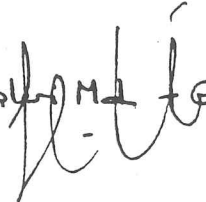
L İ M A Ş

Liman İşletmeleri A.Ş.

T.C.
ALİAĞA BELEDİYESİ
Yeni İşyeri Haddhanesi
Haddhanesi

Tarih : 28.11.1989

Telefon : 1887

İmza : İlçe Mh. + İlçe Mh.
Görevli

ALİAĞA-İZMİR
İZMİR

TELEFON : ALİAĞA 15 33
TELEFON : 16 22 00 / 03

TELEX : 52833 LİMA TR
TELGRAF : LİMAS - İZMİR

SANAYİ ODASI SİCİL NO : 3064
ISIKKENT GİRİŞİ BORNOVA İZMİR

VIKİNG
KAĞIT ve SELÜLOZ A.Ş.

GMTY-1245

Aliağa, 24.11.1989

T.C.
Aliağa İlçesi
Belediye Başkanlığı
ALIAĞA

İlgi: 15.11.1989 tarih ve 1989/1686 sayılı yazınız

İlgi yazınızla istemiş olduğunuz bilgiler ekte takdim
edilmektedir.

Bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımızla,

VIKİNG KAĞIT VE SELÜLOZ A.Ş.

Ekrem S.
Ekrem ERDEMLİ
Genel Müdür Teknik Yardımcısı

Bülend
Bülend OZAKDAĞ
Genel Müdür

T.C.
ALIAĞA BELEDİYESİ
Yazı İşleri Müdürlüğü
Gelen evrakta

Tarihi : 27.11.1989

Numarası : 1878

Ekli : 1

Çıktığı Yer: 9221/21. Mh. + Çeşme Mh.

AYM/fa

Çıkış : 1

GENEL MÜDÜRLÜK : P. K. 5 Aliağa/İZMİR Tel. (5436) 11 30 - 11 31 - 10 96 - 17 34
Tlx : 51 711 vika tr

İZMİR BÜRO : P. K. 65 İZMİR
Şehit Fethi Bey Cad. No. 120 Kat 4 İZMİR
Tel. : 14 60 26 - 14 60 28
Tlx. : 52163 viks tr
Fax : 9. 51. 14 1789

VİKİNG KAGIT VE SELÜLOZ A.Ş.

Üretilen Malın Cinsi	: Sargılık ve Baskılık Kağıtlar
Yıllık Ortalama Üretim	: 17-18 bin ton
Atık Maddeler	: Sıvı Atıklar- 1800-2500 m ³ /gün Baca gazı - 170.000 m ³ /gün
Sıvı Atıkların Özellikleri	: Sıvı atığın özellikleri üretim cinsine göre bir miktar farklılık göstermesine rağmen tipik bir örnek aşağıda verilmiştir. BOD : 150-200 ppm COD : 50-400 ppm Çökebilir Katı Madde: 80-570 ppm Suspanse Katı Madde : 20-180 ppm pH : 6.4-7.8
Sıvı Atıkların İmhası	: Atıksu Arıtma Tesisi Projesi hazırlanmıştır. İnşaat faaliyetine kısa bir zaman içinde başlanacaktır.

H A B A Ş
SINAI VE TIBBİ GAZLAR İSTİHSAL ENDÜSTRİSİ A.Ş.
DEMİR ÇELİK FABRİKASI
TOZ TUTMA (FLİTRE) TESİSİ
ile ilgili
B İ L G İ L E R

Patent :

AAF-International BV,-CONTRACT 4.03.02.071-
Egelenburg 2,1081 GK AMSTERDAM
The Netherlands (HOLLANDA)

DİZAYN ŞARTLARI :

Bütün veriler maksimum derecede toz ve duman tutma temel alınarak saptanmıştır. Bu konuda iki önemli veri sıcaklık ve hacim kapasitesidir. Sistem dizaynı fırınların 25 Nm³/Dakika kapasite ve tozların ağırlık olarak % 0,4 yağ içerdiği gözönüne alınarak ve üç fırın için hesaplanmıştır.

AFF Toz Tutma sistemi, iki adet 75 Tonluk elektirikli ark fırınının, maksimum toz çıkarma durumunda temizlenmesini sağlayabilecek biçimde tasarlanmış ve aşağıdaki doneler kullanılmıştır.

TEKNİK VERİLER :

Çap	: 5.300 mm
Transformer Oranı	: 45.000 KVA
Güç Faktörü	: 0,8
Kapasite	: 75 Ton/Saat
Fırın açık alanı	: Yaklaşık 1,215 m ²
Oksijen vermeden önceki Karbon	: % 0,3
Oksijen verdikten sonraki Karbon	: % 0,1
Dekarburizasyon Oranı	: 4 Points/Dakika
Oksijen verme oranı	: 25 Nm ³ /Dakika
Şarj malzemesi	: Toz, parça, çelik nevi parçalar
Tutulan yağ oranı	: Ton başına 4 Kg (Toz ağırlığı)
Ürün	: Çelik
Ergime esnasındaki ısıtıcı-yakıcı	: 3 Adet
Yakıt (Her ısıtıcı için)	: CH ₄ = 400 Nm ³ /Saat O ₂ = 800 Nm ³ /Saat
Soğutma Suyu Sıcaklık farkı	: Yaklaşık 20 C°
Uygun soğutma suyu Basıncı	: 6 veya 7 Bar

...//.

Sicil : 88132/32657 Bahriye Cad. No. 261 (PTT) yanı Kasımpaşa / İST.
 1.000.000.000. - TL.

OKSİHABAŞ - İSTANBUL
 150 48 65 - 150 48 66 - 150 13 90
 150 42 00 153 96 87
 153 96 88 - 153 96 89
 Telex : 24024 SGAZ TR.

Numara : 989/252/LK-ZÖ

Referansınız :

ALİAĞA. 25.09.1989

İş : Toz Tutma (flitre) Tesis-
 miz Hk.

2 NOLU SAĞLIK OCAĞI TABELLİĞİNE

ALİAĞA

Şirketimiz Demir Çelik Tesisleri'mizde inşa ve montajı bitirilerek bir
 yıllı aşkın bir süreden beri kullandığımız (Egelement 2,1081 GK AMSTERDAM The NET-
 HERLANDS=Hollanda) adresli AFF INTERNATIONAL BV firma patentli TOZ TUTMA (FLİTRE)
 TESİSİ'miz hakkında gerekli bilgiler orijinali (İngilizce) ile birlikte ekte 'su -
 nulmuştur.

Tetkikinden anlaşılabacağı üzere, demir çelik tesislerimizdeki elektirikli
 iki adet ark ocağının meydana getirdiği toz ve dumanı tamamen temizleyecek kapa -
 siteye sahiptir.

Toz Tutma (Flitre) Tesisleri'mizin muntazaman ve tam kapasite ile - Bakım
 ve revizyonunun gerektirdiği zorunlu çok kısa süreler dışında - çalıştırılmasına
 azami dikkat ve itina edilmektedir.

Bilgilerinize arzederiz.

Saygılarımızla.

LEVENT KUTLULAR
 Fabrika Müdürü

EKI : 2

MÜDÜRLÜĞÜ

FAKATL TESİSLERİ

İZMİR TESİSLERİ

No. 261
 İstanbul
 153 - 65
 150 - 150 42 00
 Sgaz tr.

Yakacak Yolu Taşocaklı
 Hayvan
 TEL: 153 40 19 - 153 11 13

Koc. Bay. Ankara
 Ad. İc. Yant
 Yıl: 19 94
 Tel: 40 24 21 11 05 00

HABAŞ**SİNAİ VE TIBBİ GAZLAR İSTİHSAL ENDÜSTRİSİ A.Ş.**

İşletme Sicil: 88132/32657 Bahriye Cad. No. 261 (PTT) yanı Kasımpaşa / İST.
Sermayesi : 1.000.000.000. - TL.

OKSİHABAŞ - İSTANBUL
150 48 65 - 150 48 66 - 150 13 90
150 42 00 - 153 96 87
153 96 88 - 153 96 89
Telex: 24024 SGAZ TR.

Referansımız: 989/252/LK-ZÖ

Referansınız:

ALİAĞA, 25.09.1989

Konu: Toz Tutma (flitre) Tesisimiz Hk.

BELEDİYE BAŞKANLIĞINA,

ALİAĞA

Şirketimiz Demir Çelik Tesisleri'mizde inşa ve montajı bitirilerek bir yıllık aşkın bir süreden beri kullandığımız (Egelement 2,1081 GK AMSTERDAM The NET HERLANDS=Hollanda) adresli AFF INTERNATIONAL BV firma patentli TOZ TUTMA (FLİTRE) TESİSİ'miz hakkında gerekli bilgiler orijinali (İngilizce) ile birlikte ekte sunulmuştur.

Tetkikinden anlaşılacağı üzere, demir çelik tesislerimizdeki elektrikli iki adet ark ocağının meydana getirdiği toz ve dumanı tamamen temizleyecek kapasiteye sahiptir.

Toz Tutma (Flitre) Tesisimiz muntazaman ve tam kapasite ile - Bakım ve revizyonunun gerektirdiği zorunlu çok kısa süreler dışında - çalıştırılmasına azami dikkat ve itina edilmektedir.

Bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımızla.

LEVENT KOTLULAR
Fabrika Müdürü

(İmza)

EKI : 2

İŞLETME MÜDÜRLÜĞÜ

KARŞIYAKA TESİSLERİ

KARŞIYAKA TESİSLERİ

KARŞIYAKA TESİSLERİ

İşletme Cad. No. 261
Kasımpaşa / İstanbul
150 48 65 - 150 48 66
150 13 90 - 150 42 00
25932 SGZ TR.

Yakacık Yolu Tayocaklı
Mevkii
TEL: 353 40 19 - 353 33 15

Çekirge, Ankara
Atatürk Yolu
TEL: 30 94
Telex: 33121 HABAŞ TR.

Osmanlı Yolu
Pazarcık
TEL: 30 94
Telex: 33121 HABAŞ TR.

İzmirbaşı - Kemal, İzmir
Atatürk
Y.K. 21 - Başmarmara
TEL: 18 11 29

HABAŞ**SINAI VE TIBBİ GAZLAR İSTİHSAL ENDÜSTRİSİ A.Ş.**

Ticaret Sicil: 88132/32657 Bahriye Cad. No. 261 (PTT) yanı Kasımpaşa / İST.
Sermayesi : 1.000.000.000. - TL.

OKSİHABAŞ - İSTANBUL
150 48 65 - 150 48 66 - 150 13 90
150 42 00 153 96 37
153 96 38 - 153 96 39
Telex: 24024 SGAZ TR

Referans No: 989/312

Bilgi No: 1

Aliaga, ~~xxxxxxx~~ 27.11.1989**BELEDİYE BAŞKANLIĞI'NA****A L İ A G A****İ L G İ : 15.11.1989 gün ve Yz.İşl.1989/1636 sayılı yazınız.**

İşyerimizde üretilen üretim maddelerinin cinsleriyle yıllık ortalama miktarları ve artık maddeleri ile neşekilde imha edildiği aşağıda gösterilmiştir.

Bilgilerinize sunulur.

Saygılarımızla,

H A B A Ş

SINAI VE TIBBİ GAZLAR İSTİHSAL END. A.Ş.

ÜRETİM MADDELERİ :

Kütük Demir 450.000 Ton/yıl
Likit Oksijen 32.400 Ton/yıl
Sprial Kaynaklı Boru 70.000 Ton/yıl
Sanayi Tüpü 150.000 Adet/yıl

ARTIK MADDELER :

<u>C i n s i</u>	<u>İmha Şekli</u>
- Cüruf	İşyerimiz sahasında
- Toz Duman	Toztutma (Filtre) Tesisi

30.11.1989
1911

Yazıcıları Md. + Çavuş M.Şh.

Yazıcıları Md.
11-989
Yazıcıları Md.
Çavuş M.Şh.

CEBİTAŞ
DEMİR ÇELİK ENDÜSTRİSİ A.Ş.

Ticaret Sicili: 183636/131150 Sermayesi: 150.000.000 TL, Sanayi Sicili: 40677193

İstanbul . 28.../11.../ 1989...

Sayı 989/123.....

ALİAĞA İLÇESİ BELEDİYE BAŞKANLIĞI
ALİAĞA

İLGİ : Aliağa Belediye Başkan'lığının 15.11.1989 tarih ve Yz.İşl.1989/1636 Sayılı yazısı

İlgi yazı ile istenilen, Üretilen malların cinsi, Yıllık ortalama miktarı, atık meddelerin neler olduğu, ve nasıl imha edildiği ekli yazımızda çıkartılmıştır.
Bilgilerinize arz ederiz.

EKİ

- 1 Ad. Üretilen malların cinsi ve miktarını gösterir liste.
1 Ad. Vaziyet Planı.

SAYGILARIMIZLA

T.C.

ALİAĞA BELEDİYESİ

Yazı İşleri Müdürlüğü

Gelen evrağı

Tarihi : 29.11.1989

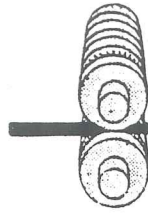
Numarası : 1901

Eki : 2

Gideceği Yer; Yazı İşleri Md + Gen. Müh.

Onay

ÜRETİLEN MALZEMENİN CİNSİ	100X100 mm.Ebatında kütük demir.
YILLIK ORTALAMA MİKTARI	160.000 TON/YIL
ATIK MADDE (CURUF)	22 TON/GÜN
ATIK MADDE (FİLTRE TOZU)	3 TON/GÜN
ATIKLARIN NASIL İMHA EDİLDİĞİ VE NASIL MUHAFAZA EDİLDİĞİ	Fabrikamızın üretim artığı olarak çıkan Curuf ve filitre tozu,Vaziyet planındada görüleceği gibi Curuf ve Filtre tozu stok sahasında stoklanmaktadır.

AZMİMHADDECİLİK SANAYİ
VE TİCARET LTD. ŞTİ.

T.C.

Aliağa İlçesi

Belediye Başkanlığı-na

Tarih, 28 / 11 / 1989

Sayı: 989/11/62

Aliağa

İZMİR

İlgi : 15.11.989 gün ve Yz. İşl. 989/1636 sayılı yazınız hk.

İşyerimizde kütük demirden haddeleme suretiyle yuvarlak inşaat demiri çekilmektedir. Yıllık ortalama (300günX100ton) =30.000.-Ton üretim yapılmaktadır.

Atık madde olarak demirin oksitlenmesinden ve makine sıyırımından dolayı -tufal- ortaya çıkmakta olup, fabrika dahili stabilize yol üzerine kaplama malzemesi olarak serilmekte kalan miktar olursa kuyu açılarak etrafa yayılması önlenmektedir.

Bilgilerinize arzederiz.

Saygılarımızla,

AZMİMHADDECİLİK SANAYİ
ve TİCARET LTD. ŞTİ.

BİREYSEL

Mühürüğü

1.12.1989

1920

Yazı: Y221/21.Md + Garne Msh.

TOZ TUTMA TEKNİK VERİLER :

Her fırının suyla soğutulmuş ucundaki Hacim	: 43.380 Nm ³ /Saat
" " " " " Gaz Sıcaklığı	: 550 C°
Isı değiştirici (Eşanjör) girişindeki Hacim	: 86.760 Nm ³ /Saat
" " " " " Gaz Sıcaklığı	: Yaklaşık 450 C°
Her fanın içinteorik hacim kapasitesi	: 64.000 m ³ /Saat
Fan içindeki Hava Sıcaklığı	: 130 C° Maksimum

İZMİR DEMİR ÇELİK SANAYİ A.Ş.

İZMİR DEMİR ÇELİK - Gazi Bulvarı. 68/4 İZMİR

Telefon : 25 67 10 (5 hat)
Telgraf : İZÇELİK - İZMİR
Fax : 257023
Telex : 18953015 idçtr
Teletex : 953015 idçtr

BELEDİYE BAŞKANLIĞI'NA

ALİAĞA

İşaretiniz

Mektubunuz

İşaretimiz
Kİ/kt-3232

İZMİR
21.11.1989

İlgi : 15.11.1989 tarih ve 636 sayılı yazımızla istenen bilgiler
ek raporda detaylarıyla belirtilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederiz.

Saygılarımızla,

İZMİR DEMİR ÇELİK
SANAYİ A.Ş. -

T.C.
ALİAĞA BELEDİYESİ
Yazı İşleri Müdürlüğü
Gelen evrakın
Tarihi : 28.11.1989
Numarası : 1889 1889
Eki : 2
Gönderdiği Yer: Gazi İst. M.L.
Onay : 1 +

Görmüş.

$\frac{1}{2}$ Sektör $\frac{1}{2}$ Kamu
 $\frac{1}{2} \times 10 + \frac{1}{2} \times 30 = 8$ milyon ton

11 milyon ton özel sektörün içinde
500.000 ton 104

78) işi yapıyor

500.000 m² Alan - 150.000 m² kullanılıyor

ABB - FRANSA - İNCELEREC Akademi Müdürü, Satışları

Geri Sektörler - mük. % 10 ihtiyacı karşılamak
Teknoloji - Tıp - Alan

İ.D.Ç. İLE İLGİLİ BİLGİLER

1. ÜRETİM DURUMU :

Foça Çelik Fabrikamız :

500.000 Ton/yıl Çelik kütük, 350.000 Ton/yıl Ø 8 - Ø 40 mm. arası kaynaklanabilir, düz ve nervürlü beton çelik çubuk üretim kapasitelidir. Fiili haddeleme üretim durumumuz ortalama 22.000 Ton/Ay'dır. Çelikhane kütük üretimimiz ise ortalama 36.000 Ton/Ay'dır.

2. ATIK MADDELER DURUMU :

İşletmemizdeki atık maddeleri 2 grupta ele alacak olursak;

2.1. Katı Atıklar :

Katı atık olarak işletmemizden cüruf ve tufal çıkmaktadır. Bu iki atık madde kendi sahamızda istiflenerek sıkıştırılmaktadır.

İşletmemizden çıkan diğer katı atık olan çöpler anlaşmamız gereği Belediyemizce ücret karşılığı alınmaktadır.

2.2. Sıvı, Toz ve Gaz Atıkları :

İşletmemizde kullanılan proses suyu, evsel atık sular ile pis suların tabi olduğu prosesler ile üretim anında doğan duman ve toz filtre sistemi ek raporda teknik şekliyle açıklanmaktadır.

RAPOR**PİS SU ARITMA TESİSİ**

Fabrikamızda tüm evsel atık sular 1200 kişi/gün kapasiteli biyolojik arıtma tesisinde arıtılarak çevreye zarar vermeyecek şekilde alıcı ortama atılmaktadır.

Kanalizasyon şebekesi vasıtasıyla toplanan pis sular ızgaradan geçerek üç bölümden oluşan pompalama havuzuna girmektedir. Burada birinci bölüm kum tutucu, ikinci bölüm dengeleme havuzu, üçüncü bölüm ise pompa emme havuzu olarak inşa edilmiştir. Seviye kontrollü çalışan pis su terfi pompası (1 asıl 1 yedek) havalandırma havuzlarına sabit debide su basmaktadır. Arıtma tesisi paralel çalışan 2'şer adet havalandırma havuzu, çökeltim havuzu ve çamur toplama havuzundan oluşmaktadır. Havalandırma havuzlarına blowerlar tarafından basılan hava, tıkanmaz tipli difüzörler vasıtası ile alttan verilmekte olup, aynı anda karıştırmada sağlanmaktadır. Pis suyun havalandırma havuzlarında yeterli bir süre havalandırılması ile pis suyun içindeki mikro organizmalara gerekli oksijen sağlanır. Böylece mikro organizmalar karışımda bulunan organik maddeleri ayrıştırır ve yumaklaşarak çökebilir özelliğe erişen aktif çamuru oluşturur. Yeterli havalandırma süresi sonunda karışımda bulunan çamurun ayrılması için pis su çökeltim havuzuna gönderilir. Buradan alınan çamurların bir kısmı havalandırma havuzuna geri gönderilerek arıtma tesisine gelen pis suya maya rolü oynar. Fazla çamur ise uzaklaştırılmak üzere çamur toplama havuzlarında toplanır. Temiz su klor kontakt havuzunda gerekirse klorlanarak alıcı ortama verilir.

ÇELİKHANE TOZ TOPLAMA TESİSİ

Çelikhanede üretim sırasında oluşan dumanlar toz toplama tesisindeki filtrelerden geçirilerek bacaya verilir. Bacadan çıkan parçacıklar 150 ppm'den azdır. Torba filtrelerde toplanan tozlar konveyör ve elevatörle toz tankerine iletilir ve buradan paletleme ünitesine alınarak palet haline getirilir ve kamyonlarla uzaklaştırılır.

HADDEHANE ve ÇELİKHANE PROSES SUYU TASFİYESİ

Haddehane ve Çelikhanede mamül ile temas eden soğutma suları tufallı su çökeltim havuzlarında çökelttilerek tasfiye edilmekte ve temizlenen su tekrar işletmeye verilmektedir. Kapalı devre soğutma suları soğutma kulelerinde soğutulmakta ve tekrar devreye verilmektedir. Bu sistemde çevreye su verilmemektedir.

K A Y N A K Ç A

BÖLÜM I

- 1) : Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, s.436, Ankara 1966.
- 2) : Meydan Larousse Büyük Lûgat ve Ansiklopedi s.913, c.I, İstanbul 1971.
- 3) : Cumhuriyet Ansiklopedisi, s.1278.
- 4) AYAN,M. : Sanayinin Kentleşmeye Etkisi, Seydişehir Örneği, s.8, İzmir 1977.
- 5) BATUR,A. : Sanayi, Sanayi Toplumu ve Sanayi Yapısının
BATUR,S. Evrimi Üzerine Bazı Düşünceler, Mimarlık, s.26, 1970-6.
- 6) BATUR,A. : a.g.e. s.27
BATUR,S.
- 7) AYAN,M. : a.g.e. s.9
- 8) : İ.S.O. Araştırma Dairesi Yayın sayısı,10, s.31-32
- 9) : Gayrisihhi Müesseseler Yönetmeliği
- 10) ÇUBUK,M. : Beşeri Yerleşmelerde Mekan Organizasyonu ve Ülkesel Kalkınmayı Bir Mekan Organizasyonu İçinde Yaratmak, İDGBA Mimarlık Fakültesi yayın no:74, s.50 28.9.1973
- 11) HANÇERLİOĞLU,O.: Ekonomi Sözlüğü, s.262
- 12) BRYCE,M.D. : Sıhhatli Bir Sanayi İnkişafının Dayanacağı Esaslar, Sınai Kalkınma, s.4
- 13) BRYCE,M.D. : a.g.e. s.6
14. EKE,F. : Kentleşme-Sanayileşme-Etkileşimi,
YAVZU,M. Türkiye 9.Dünya Şehircilik Günü, Sanayi Yer
ELÇİ,N. Seçimi-Kentleşme Politikaları ve Planlama
KİBAR,N. Çalışmaları, s.45
- 15) SAVAŞ,V. : Sanayileşme ve Entegrasyon, s.5
- 16) SAVAŞ,V. : a.g.e. s.6
- 17) : Endüstri Alanları Planlaması Ders Notları, Y.Ü.Ş.B.P. Bölümü.
- 18) SAVAŞ,V. : a.g.e., s.6

- 19) SAVAŞ,V. : a.g.e., s.7
- 20) SAVAŞ,V. : a.g.e., s.8
- 21) SAVAŞ,V. : a.g.e., s.7
- 22) : Endüstri Alanları Planlaması Ders Notları
Y.Ü.Ş.B.P.Bölümü
- 23.ARON,R. : Sanayi Toplumu, s.198
- 24)MİMARLAR ODASI : Ülkemizde Endstriyel Yerleşmelerin Yarat-
tığı Çevre Sorunları ve Alınması Zorunlu
Önlemler Konulu Seminer Değerlendirmesi,
Prof.Necip A.Berksan Bildirisi, s.18,
Mimarlık 75-6.
- 25) OZANKAYA,M. : Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü,
T.D.K., yayını:415, s.32 Ankara 1980.
- 26) HAMAMCI,C. : Çevre ve Hukuk
Prof.Fehmi Yavuz'a armağan,
A.Ü., S.B.F. 528, s.244, Ankara 1983
- 27) AÇLAR,A. : Çevre Bilimi, s.1
- 28) ALTUĞ,F. : Çevre Sorunları
Uludağ Üniversitesi Güçlendirme Vakfı Ya-
yın no: 41, Bursa 1990.
- 29) ÇEPEL,N. : Genel Ekoloji,
s.20, İstanbul 1983.
- 30) ÇEPEL,N. : a.g.e., s.20
- 31) ÇEPEL,N. : a.g.e., s.29
- 32) YAVUZ,F. : Çevre Sorunları
A.S., S.B.F., yayını 385, s.4
- 33) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.10
- 34) KANTARCI,D. : Ekolojik Sistemde Yetiştirme Ortamının Sınıf-
landırılması Esasları
Çevre 84, Türk-Alman Çevre Mühendisliği,
Sempozyumu, s.İİZMİR 1984.
- 35) YAVUZ,F. : a.g.e., s.9
- 36) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.16
- 37) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.23
- 38) USLU,O. : İzmir Körfezinde Sanayi Kirliliği
Sanayi ve Çevre Konferansı, s.51 25 Ekim
1985,

- 39) MÜEZZİNOĞLU,A. : Hava Kirliliği ve Kontrolünün Esasları
Dokuz Eylül Üniversitesi yayını, s.1,
İzmir 1982
- 40) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.24
- 41) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.25
- 42) T.C.S.V. : Türkiye'nin Çevre Sorunları,
Önder matbaası, s.75, Ankara 1981
- 43) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.30
- 44) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.30-31
- 45) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.33
- 46) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.36
- 47) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.36-37
- 48) GÜRPINAR,E. : Çevre Sorunları,
s.62, İstanbul, 1990
- 49) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.38
- 50) ALTUĞ,F. : a.g.e., s.38

BÖLÜM II

- 1) ELDEM,V. : Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları
Hakkında Bir Tetkik
T.C.İş Bankası yayınları, İstanbul 1970,
- 2) ANON, : Türk Ekonomisinin 50 yılı
İ.T.İ.A. 1973
- 3) TOKGÖZ,E. : Sanayileşmede Bölgesel Dengesizlikler ve
Türkiye.
Hacettepe Üniversitesi yayını c.14,Ankara
1976.
- 4) ANON : Türk Ekonomisinin 50 yılı
İ.T.İ.A. 1973
- 5) TOKGÖZ,E. : a.g.e.,
- 6) İNAN,A. : Devletçilik İlkesi ve T.C.'nin Birinci Sana-
yi Planı 1933
Türkiye Tarih Kurumu, Ankara 1972
- 7) BÖLEN,F. : Türkiye'de Sanayi Yerleşiminin Yerleşme Sis-
temine Etkileri
Doçentlik tezi, İTÜ.Mimarlık Fakültesi,1982

- 35) ŞÜHER, H. : a.g.e., s.7
- 36) SÜHER, H. : a.g.e., s.14
- 37) USLU, D. : Sanayileşme ve Kentleşmenin Getirdiği Çevre Sorunları Sürekli ve Dengeli Kalkınma Kavramı Açısından Bir Tartışma
T.C.S.V. Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı, s.62
- 38) KELEŞ, R. : Kentleşme Politikası
s.422, Ankara 1990
- 39) USLU, O. : a.g.e., s.62
- 40, 41) KELEŞ, R. : a.g.e., s.423
- 42) USLU, O. : a.g.e., s.62
- 43) USLU, O. : a.g.e., s. 63
- 44) USLU, O. : a.g.e., s.64

BÖLÜM III

- 1) GÜRPINAR, E. : Çevre Sorunları
Dar yayınları, s.91, İstanbul 1990
- 2) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.91
- 3) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.92
- 4) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.93
- 5) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.96
- 6) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.102
- 7) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.104
- 8) KELEŞ, R. : Kentleşme Politikası
İmge yayınları, s.128, Ankara 1990
- 9) TANERİ, E. : Bölge Planlaması
Y.Ü.Yayınları, s.178
- 10, 11) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.107
- 12) GÜRPINAR, E. : a.g.e., s.108
- 13) KELEŞ, R. : a.g.e., s.102
- 14, 15, 16) KELEŞ, R. : a.g.e., s.129

17,18,19,20,21,22,
23,24,25,26,27,28,
29,30

ŞAKAR,M.

: Değişiklikler İşlenmiş Karşılaştırmalı-
Notlu-Gerekçeli 1982 Anayasası ve Önce-
ki Anayasalar.
İstanbul, 1990

31) KELEŞ,R. : a.g.e., s.446

32) KELEŞ,R. : a.g.e., s.448

33) KELEŞ,R. : a.g.e., s.449

34, 35) KELEŞ,R. : a.g.e., s.451

BÖLÜM IV

1) : İller Bankası Araştırma ve Değerlendirme
Müdürlüğü
Aliağa Araştırma Raporu, s.2, 1972

İDİL, B. : Aliağa İmar Planı Araştırmaları, 1983
2,3,4,5,6,7, s. 8, 9, 11, 14, 42

8) : İller Bankası Araştırma ve Değerlendirme
Müdürlüğü
Aliağa Araştırma Raporu, s.29, 1972

9) İDİL, B. : Aliağa İmar Planı Araştırmaları,1983,
s.29

10) : I.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)
T.C.Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı,
s.199, Ankara 1963

11) VİDİNLİOĞLU,N: Söyleşi

12) İDİL,B. : Aliağa İmar Planı Araştırmaları, 1983
s.28

13) ALBAN,H.T. : PetrokimyaSanayyi vePetkim İkinci Petro-
kimya Kompleksi Üzerinde İnceleme, s.220
Ankara, 220

14, 15, 16, 17, : İzmir Metropoliten Alan Nazım Planı,
18) İmar ve İskan Bakanlığı, Planlama ve İmar
Genel Müdürlüğü, 1972
s.6, 9, 78, 88, 91

19, 20, 21,
BARAN,İ. : Aliağa İmar Planı Araştırmaları, 1983,
s.35, 81, 66,

- 22) : D.İ.E. 1990 Geçiçi Nüfus Sayımı
- 23,24,25,26,28,
29) İDİL ,B. : Aliağa İmar Planı Araştırmaları, 1983,
s.28, 71, 72, 32,
- 29,30,31,32,33,34
35,36,37) : Aliağada Çevre Kirliliği
Aliağa Lioness Kulübü Çevre Komitesi
1990

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : İsmail Hakan Taşçı

Doğum Yeri ve Yılı : Yenice-Çanakkale/1961

İlköğrenimini Yenice'de, Ortaöğrenimini İstanbul'da tamamladım. 1982 yılında Yıldız Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümüne girdim. 1988 yılında buradan mezun olup, aynı yıl bu Üniversitenin Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yüksek Lisans eğitimine başladım.

